Paládi Zsolt

Az elárult civilizáció

Paládi Zsolt

Az elárult civilizáció

Esszék és történelmi tanulmányok

Paládi Zsolt, Budapest 2017.

Tartalom:

Előszó

Az autokrácia kora

Az elárult civilizáció

George Orwell világa

A sztálini diktatúra kiépítése a Szovjetunióban

Az elár(v)ult Nép

Klebelsberg forog a sírjában

Régi családi történetek – régi családtörténetek

Apaszív

A naptalan oldalon

A nemi erőszakról – őszintén

Nagyapám emlékezete

Egy sváb család útja

Goldberger Leó felsőházban tartott felszólalása a második zsidótörvény-javaslat ellen

Esettanulmány egy szociális és jótékonysági mozgalom tevékenységéről a második világháború éveiben

Nyilas hatalomátvétel a Hangya Szövetkezetnél

Egy magyar mágnás tervei a visszatért Erdéllyel

A Lakitelki Népfőiskola és a magyar népfőiskolai megújulás

Mit tanulhatunk a görög példából?

Küzdelmeim a kommunisták ellen

Előszó

Az elárult civilizáció. Esszék és történelmi tanulmányok. A címadást a közelmúlt eseményei inspirálták, de a civilizációt már korábban és többször is elárulták, s talán már azt is tudjuk, hogy miért. Hagyományos, európai kultúránk már korábban bomlásnak indult, a folyamat jelenségeit pedig végigkísértem és leírtam. Nem véletlenül szól az írások nagy része a XX. század totalitárius rendszereiről, a kommunizmusról és a fasizmusról. Egy része pedig a jelenlegi migrációs válsághoz kapcsolódik, melynek racionális megoldását a történelemben már máskor is jelen lévő irracionális erők gyakorlatilag megakadályozták.

Esszéim hűen tükrözik a történelem iránti elvakult rajongásomat. Hogy a történelem is rajong értem, ennek ténye sajnos nem igazolt, különben már katedrám lenne az egyetemen vagy kutatói állásom egy történetkutató intézetben. A részletek helyett jobban érdekelnek az összefüggések, a lábjegyzetek katalogizálása helyett a levont következtetések. Ugyanakkor a szubjektív történelmi esszék mindig tényeken alapulnak, a Hét dokumentumában vagy az Archívneten megjelent forrástanulmányok pedig a témában tett alapos szakirodalmi kirándulásom eredményei. Azok az egyéni hangvételű esszék, amelyek kilógnak ebből a sorból, remélhetőleg színesítik a palettát, és közelebb hozzák az olvasót a szerző lelkivilágához...

Persze, tisztában vagyok azzal a ténnyel, kevesen vannak, akik tökéletesen érteni akarják a XX. század és közelmúltunk fontos üzeneteit. Sokat lehet tanulni a múltból, de kevesen akarnak sokat tanulni, és sokan – a legtöbben – még keveset sem hajlandók okulni. S mindez nemcsak a közemberre áll, hanem politikusokra is. A krónikás mégsem tehet mást, feljegyzi a tanulságokat, elgondolkodik az események okain és következményein, esetleg történelmi alternatívát kínál azoknak, akiket ennek a nemzetnek, népnek sorsa, jövője még nem hagy hidegen.

Ahogy Márai mondja:

> „Most hallgass és fizess.
> Elmúltak az aztékok is. Majd csak lesz, ami lesz.
> Egyszer kiás egy nagy tudós, mint avar lófejet”

Majd egyszer kiásnak, addig pedig búvópatak módján terjednek ezek a gondolatok...

Az autokrácia kora

Az írónak manapság megvan az a kellemetlen feladata, hogy akkor is meg kell szólalnia, ha nagyon kevesen olvassák és akkor is „fel kell fedeznie” az igazságot, ha ez csak nagyon szűk körre hathat. S van még egy szükségszerűség, amire figyelemmel kell lennie, a Facebook miatt rövidre kell fognia. Mivel ma a Facebook a legfontosabb demokratikus szellemi fórum, tekintettel kell lenni a sajátosságaira.

Rögtön bele is vágok a közepébe, „in medias res,” minden előkészítés nélkül. Korunkban új államszervezési-kormányzati forma hódított teret világszerte, a fejlett ipari államoktól a harmadik világig, mely a demokrácia és a diktatúra között áll, s amit én autokráciának nevezek. A hatalom csúcsain mindenütt felszámolták a demokráciát, kiküszöbölték a demokratikus reflexeket, s ne legyenek illúzióink, ez a tendencia hamarosan lefelé is hatni fog, a helyi demokratikus körök és lokális demokrácia irányába. Bár kisebb jelentőségű ügyekben az állampolgárok még megszervezhetik magukat, egy bizonyos szintig engedik, hisz a végén egy korrupt autokrata akaratán úgyis meg fog törni az egész. A „kirendelt autokrata” helyi szinten az autokrata liberálisok meghosszabbított karja lesz, mint a népbiztosok a szovjethatalomé. A párhuzam nem véletlen: az autokrata liberálisok úgy őrködnek a politikai korrektség betartásán, ahogy az egykori szovjet kollektivizálásán a népbiztosok.

A dolgok állása a migránsválság kapcsán vált teljesen világossá. Adódott egy nemzetközi probléma, amit a háttérben valahol valakik nagyon jól megszerveztek, s ezzel Európának akadt egy kis gondja, hogy életformáját, racionális berendezkedését megvédje. Az európai demokraták és konzervatívok természetesen nekiláttak ennek a feladatnak, de hamarosan alig hittek a szemüknek, amikor javaslataikat, ésszerű megoldásaikat könyörtelen következetességgel az autokrata liberálisok elsöpörték. Természetesen ez teljesen ellentmondott a hagyományos európai munkakultúrának, amely kimondja, ha van egy feladat, akkor arra ki kell dolgozni a MINDENKI számára legelfogadhatóbb megoldást. Az európai ember természetétől teljesen idegen, hogy a káoszt válassza, de általában az emberi természettől is idegen, a káosz, mint választás egy civilizációban egyszerűen értelmezhetetlen. Arról nem is beszélve, hogy maga az illegális migráció, mint törvénysértés, az európai jogrendbe beilleszthetetlen, mivel az kizárja a törvénysértés legalizálását. A konzervatívok megpróbálták racionális mederbe terelni a kaotikus állapotokat, felmerült például, hogy csak a keresztény menekülteket engedjék be a háborús övezetekből, vagy csak a családosokat és a gyerekeket, a többiek pedig

zárt táborokban maradjanak együtt és várjanak a sorsukra, ha kiderül, szakképzettség és (nyelv)tudás hiányában nem tudnak letelepedni az adott országban, hát könnyedén fordíthassák őket vissza. A brüsszeli német autokrata liberális vezetés semmilyen kompromisszumba nem volt hajlandó belemenni. Mivel a konzervatívok az adott központi hatalmakban nem voltak a hatalom csúcsán, semmilyen engedményt nem tudtak kiharcolni. Stoibernek és társainak ma is csak a kozmetikázás elengedhetetlen, de nem elégséges feladata jut. Az eredmény ismert: Németországban másfél millió migránsból ötven dolgozik, háromszázezret pedig nem is találnak, az országban rejtőzködnek. Hogy ez milyen biztonsági kockázatot jelent, nem kell mondanom, az autokrata liberálisok azonban fennen hangoztatják, a migráció nyomán bekövetkező gazdasági fellendülés majd kárpótol mindezért, holott ezt az állítást sem bizonyította senki. Egyetlen neves közgazdász nem adta a nevét ehhez, egyetlen hitelt érdemlő tanulmányt nem olvashattunk erről, az autokraták mégis közhelyt csináltak belőle.

Nehéz is lenne olyasmit bizonyítani, ami hazugság. Valójában a közgazdászok a nemzetközi sajtóban inkább azt latolgatják, Európa a jövőben milyen szintre esik vissza. Egyesek Mali vagy Csád szintjét jósolják a jövő Európájának, de az óvatosabbak is Argentína és Brazília életszínvonalát vetítik elénk. S hogy milyen hatással van ez a perifériára? Végzetes hatással. Ha a központi hatalmak bajba kerülnek, értelemszerűen gyarmataikról vonják ki az erőforrásokat, Kelet-Európa, – s különösen Magyarország – pedig német gyarmat. Nem én mondom, hanem a gazdasági szakemberek. Ha Nyugat-Európa számára Argentína és Brazília a realitás, akkor Kelet-Európa számára India. Nem jó hír nekünk és nem is menti a magyar vezetést, hogy erre ők is felkészültek. Egy ilyen nagy visszaesést csak autokrata módon lehet kezelni, a várható elégedetlenség miatt, és sajnos itt meg is teszik a kellő lépéseket. Az újdzsentrik, a habonyok, a mészáros lőrincek szintje összehasonlíthatatlan a Lezsák Sándor, Csoóri Sándor, Bíró Zoltán fémjelezte nemzeti-konzervatív politikával. Beszédes, hogy az ellenzéki sajtót a kinézetre is gusztustalan, primitív megnyilvánulásairól híres, volt oligarcha Simicska „képviseli.” Rohanunk tehát az autokráciába, a helyi szinteken pedig „kirendelt autokraták” gondoskodnak a rend fenntartásáról. Sovány vigasz, hogy nem mondják liberálisnak magukat. Az azért már tényleg vérlázító lenne. Az indiai kultúrákban gondoskodnak a szegényekről, nem hal éhen senki, s ha ezt a célt célozzuk meg, illetve ezt a célt határozzák meg nekünk az autokrata liberálisok, nem árt felkészülni. A szolidaritás eszméje ellentmond a liberális önzés kultuszának, egy magyarnak pedig a jövőben a szolidaritás eszméjét kell vallania, ha egyáltalán életben akar maradni. Nem csoda, hogy az autokrata liberálisok Keleten nem is erőltetik a saját politikájukat, „etetni kell a juhot, ha nyírni, fejni akarjuk,” mondják

Mária Teréziával, engedik hát, hogy az élelemszerzés érdekében összefogjunk. Az autokrácia falát úgysem tudjuk megbontani.

Merkel, Juncker, Hollande, Putyin és Orbán egyaránt autokráciát építenek, más-más előjellel, másképp. A lényeg azonban ugyanaz, Halottak napján ma világos, a mai napon a koporsóban a demokrácia fekszik. Halottak napján sirassuk meg egy kicsit Őt is. Nem tragédia ez, tulajdonképpen élhető ez a rendszer, csak persze hozzá kell szokni. Nem lőnek senkire és nem börtönöznek be senkit, azt diktatúrának hívják, és jelen pillanatban arra semmi szükség. Az állampolgároknak azonban joguk van tudni, világszerte miben élnek. Az átlagpolgártól nem várható el, hogy széles körben tájékozódjon, hogy az angol vagy német nyelvű sajtót böngéssze, és abból vonjon le következtetéseket, ez manapság lehet az írók dolga, „ha már úgysem csinálnak semmit". Néhány illúzióval azonban nem árt szembenézni: felelős állásra ne számítson senki, aki szembemegy az autokratákkal. Mint ahogy a művészeti életben sem fogja vinni semmire az, aki az autokrata liberálisok tabuit döntögeti. Nagyobb az egyetértés autokraták és autokrata liberálisok között, mint hinnénk. A polgári konzervatívoknak rá kell mutatni, demokrácia-ügyben néhány helyen még pislákol valami: Dániában, Finnországban vagy Izlandon. Az autokrácia gerince pedig törékeny, Európában egyetlen emberen múlik, a központi hatalmak vezéregyéniségén, a német kancelláron. Ha őt sikerül a hatalomból eltávolítani, újra megnyílhat a megújulás lehetősége, s talán még a demokrácia is feltámad halottaiból...

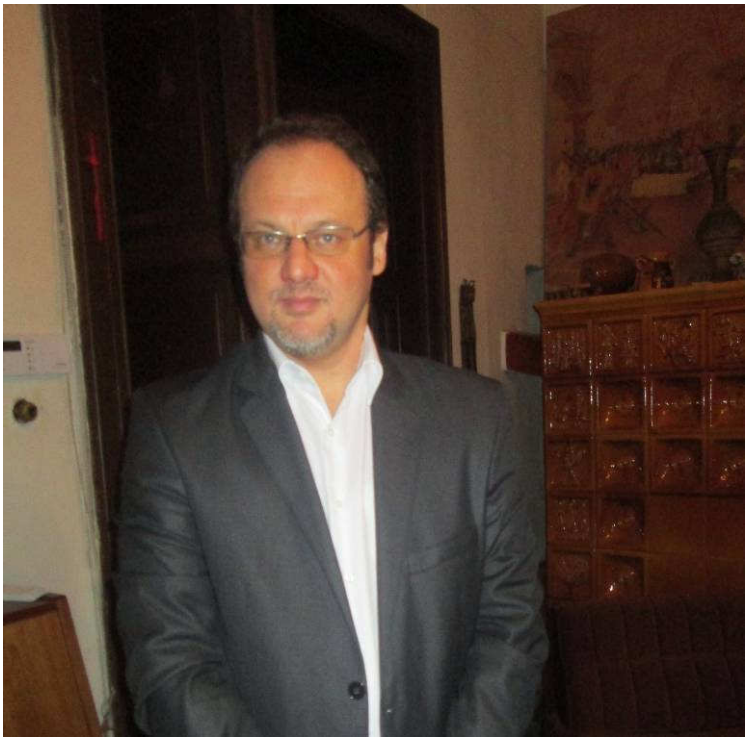

Az elárult civilizáció

Civilizációnk egyik nagy kérdése, vajon a XX. században, a modern technikai civilizációban mi tette lehetővé a diktatúrákat? Hogyan teremhettek kiszolgálói őrült és dekadens embereknek? Hogyan kerülhettek egyáltalán hatalomra?

Nos, a technika nem szüntette meg a szegénységet, a nyomort és a tudatlanságot. Ezek összetevői pedig hatékony masszát adtak a diktátorok keze alá.

Régóta van egy elméletem, miszerint a diktatúrák valójában irigységi mozgalmak. Az irigységi mozgalmak jogos vagy jogosnak tűnő elégedetlenségi lázadásokra épülnek, minden időben sok olyan ember van és volt, aki semmilyen lehetőséget nem kap az élettől, ezért egy textus, egy ideológia rabja lesz. Ezek az emberek képesek mindenre, mivel minden jóérzést, élvezetet és képességet irigyelnek másoktól. Az irigység öl. Szó szerint. Ha nem éri el a tárgyát, nagy tragédiákat szabadít az emberiségre. Egész rendszerek épülnek az irigységre, a pusztító embergyűlöletre, ami azon alapul, hogy egy másik embernek jobban megy, mint nekem. A szintkülönbség önmagában is képes a vadállati érzelmek felkeltésére. Az irigységi mozgalmak igyekszenek a végsőkig kihasználni az elkeseredést és a fellobbanó indulatokat. Miért érdemel jobb sorsot nálam ez a szemét, mennyivel jobb ember, mint én? A kisebbségi érzés hamar elhatalmasodik az ilyen emberen és semmilyen mentő körülmény sem képes felmenteni az ő szemében kivételezettnek tartott rétegeket. Mivel én annyit szenvedtem, neki pusztulnia kell – ez a logika számunkra talán elfogadhatatlan, de egy kisebbségi érzéstől gyötört, mélyről jött ember számára logikus.

Az értelmiség tisztelgése a primitív, archaikus ember előtt – ez maga a Kádár-kultusz. A 3,60-as kenyér, melynek regnálása 1970-től 1985-ig tartott a legendák szerint, a rendszer pozitív jelképévé vált. A kenyér persze nem kerülhetett ennyibe ennyi ideig, természetesen dotált termék volt. Szinte semmi sem került annyiba, amennyit ért. A jóléti hitelek fedezték a költségeket, államadósságba keveredett miattuk az ország. Az archaikus ember mítosza, hogy jól élünk, és ehhez ragaszkodni kell, ezt a vezér biztosítja, az a szimpatikus vezér, aki képes tíz-tizenöt éven keresztül fenntartani a 3,60-as mítoszt. Kádárnak, mint Hitlernek, voltak archaikus képességei, tudott együtt érezni a munkással. Ez persze nem azt jelenti, hogy össze lehetne hasonlítani Hitlerrel, nyilván nem, de az archaizmus, amivel a természeti ember lelkét meg tudta fogni, közös köztük. Az értelmiség pedig folyamatosan tiszteleg ezelőtt a képességek előtt. Mivel ő maga nem képes rá, hogy szót értsen az egyszerű emberrel, tiszteleg a vezér előtt. Megjegyezzük, valóban nehéz egy értelmiségi számára, hogy azon a nyelven beszéljen, amilyet akár Kádár is használt. Nagyon sok lelki sérülést, adott esetben defektust kellene

megismerni ahhoz, hogy elfogadják ezek a rétegek. Mivel ezeket a lelki defektusokat maga a szocializmus hozta létre, nélküle nem léteznének ilyen emberek, akik nálunk is léteztek, máshol nem tudnának létezni, mivel a társadalom peremre szorítaná őket, mint antiszociális elemeket, ezért megértésük is speciális képességeket igényel. Ezek a speciális képességek nem jöhetnek létre egy bizonyos műveltségi és intelligenciaszint felett. A lelki élet bizonyos durvasága, brutalitása teszi csak lehetővé, hogy a közös hang, a közös álláspont megszülethessen. Kádár valószínűleg értette ezt. Tudatosan élt azokkal az eszközökkel, amelyekkel hatást tudott elérni azokban a rétegekben, amelyek nem érték ugyan el az általuk vágyott szintet, de azt sem szerették volna, ha más eléri.

Jelen esszénk képtelen felmérni, mekkora károkat okozott akár a magyar társadalomban az irigység kultúrája, mivel ehhez könyvtárnyi mennyiségű tanulmányok elkészítését a tudomány elszabotálta. A kelet-európai társadalmak többségében, még az oroszban is, ennek vizsgálatában jóval mélyebbre jutottak. Az irigységi mozgalmak mindegyike fellépett egyfajta lebontó erővel. Ez a lebontó erő először is megkérdőjelezi a hierarchiát, még akkor is, ha az műveltségi, tanultsági alapon jön létre. Haszontalannak, feleslegesnek tartja a humán kultúrában megszerzett tudást. Hirdeti, hogy nagyon jól meg lehet élni nélküle, sőt, csak praktikus tudásra van szükség, semmi másra. Közös gyökér az ateizmus is. Nem a felsőbb irányítás kérdése a fő kritika tárgya, hanem a lelkiség kigúnyolása, megszüntetése a fő irány. Persze tudnunk kell, ha az emberek fejében elültetjük a kételyt, a lelkiség gyakorlása vagy egyáltalán a lelki folyamatok bármilyen gyakorlása, tudomásul vétele csupán öncsalás, akkor megnyitjuk az utat az ösztönök világa felé. A legfőbb ösztön a szexualitás, de itt a legtöbben nem állnak meg. Ha meggondoljuk, ezek után csak pusztító ösztönök jöhetnek számításba: a szerzés ösztöne, a kínzás ösztöne, az ölés ösztöne. Sajnos, tények bizonyítják, a következő lépcső nem lehet más, mint a gyilkolás: a kommunista ideológia áldozatait százmillióra becsülik, és a becslés csöppet sem nevezhető túlzónak annak fényében, hogy ezeket a hullahegyeket többnyire távoli, „világtól félreeső” helyeken gyártották. Tehát a felmérés korántsem lehet teljes, de kutatók munkája nyomán ma már legalább hozzávetőleges képünk lehet arról, mekkora lehetett a mészárlás.

A kommunizmus ezen brutális korszaka sokáig elhúzódott, bár területileg megoszlott, kegyetlenségben mindenhol másutt érte el csúcspontját. A Szovjetunióban megszakítás nélkül 1917-től 1953-ig tartott. Már a nagy októberi fordulat és az utána következő polgárháború legkevesebb egymillió áldozatot szedett, ami csak a vörös terrort illeti! A sztálinizmus időszakában pedig kb. negyvenmillió ember pusztult el. Mao Cetung nagy ugrásának és a kulturális forradalomnak együttesen legkevesebb hatvanmillió halott lett az eredménye. Ez már százmillió, s akkor még ebbe nem számítottuk bele a kambodzsai őrület kétmillió halottját.

Mivel az ázsiai példák hazánkhoz nem állnak annyira közel, nagy jóindulattal azt mondhatjuk, a szocializmus kelet-európai, konszolidált korszaka csak 1960 után következett el. Sztálin ugyan 1953-ban meghalt, a Sztálin bűneit részben feltáró XX. kongresszust azonban csak 1956-ban tartották meg Moszkvában. Ráadásul az 1956-os magyar forradalmat ennek ellenére erőszakkal letörték, az utána következő megtorlás is 1960-ig elhúzódott. 1960 előtt semmiképpen nem beszélhetünk konszolidációról.

1960-ban azonban a szociális kedvezmények még igen csökevényesek voltak, enyhén szólva még a munkásosztályt sem elégítették ki. Csupán 1968-ban indult el az új gazdasági mechanizmus, amelynek nyomán kezdetét vette az igazán szolid gyarapodás. 1985 körül a kádárizmus mély válságba került, ez előbb a közhangulatban, később már a tömegek anyagi hanyatlásában is jelentkezett. A nosztalgia tárgya tehát nem lehet több, mint tizennyolc-húsz év konjunktúra. Ez összevetve más korszakokkal, igencsak szerény eredmény. A reformkor negyven évig, a dualizmus prosperitása hatvan évig tartott, a magyar középhatalmi időszak, az Árpád-házi királyok kora háromszáz évig. A történelmi emlékezetben, elsősorban közelsége miatt, nagymértékben túl van értékelve ez a húsz év. Úgy beszélnek róla, mint a polgárosodás korai korszakáról, holott a rendszer lényege tagadta az egész polgári kultúrát. Sőt, a szó szoros értelmében nem is létezett kultúra, nem is létezhetett, hiszen a kinevezett uralkodó osztálynak, aminek nevében sikerült egységesíteni a társadalmat, a munkásságnak sosem volt egységes kultúrája. Ez egyáltalán nem csoda, hiszen az ipari szolgáltató rétegeknek, a fizikai munkásoknak egészen más a szerepük a társadalomban. Anyagi dolgok reprodukciójában érdekeltek, ebben el is fáradnak, de senki sem kíván tőlük ennél többet. A polgári, értelmiségi, hivatalnoki rétegnek azonban már jutott energiája arra, hogy kultúrát teremtsen és akár ezt anyagilag is fenntartsa.

Nem lehet úgy tenni, mintha egy korszak egy időszaka teljesen független lenne genezisétől és érett időszakától. Ha a legközelebbi példát vesszük, a példát adó Szovjetunióban 1953-ig tombolt a vörös terror, amely még Sztálin halála után is számtalan áldozatot szedett a koncentrációs táborokban. A beállt enyhülés után, a hatvanas, hetvenes években is ezrével hurcoltak, csuktak börtönbe, elmegyógyintézetbe tudósokat, írókat, ellenzéki személyiségeket. Megállapíthatjuk, hogy a rendszer vad, erőszakos időszaka 1953-ban lezárult ugyan, de ha tárgyilagosan vizsgáljuk, akkor az az igazság, egyrészt abban a formában fenntarthatatlan volt már, másrészt az emberek ilyen hosszú idő alatt hozzászoktak az elnyomáshoz, elfogadták, tehát más módszerek is megengedhetőek voltak. A szovjet vezetők abban reménykedtek, már nem lesz szükségük azokra a brutális eszközökre, amit korábban igénybe vettek, mivel a demokratikus világ hatása miatt náluk is elindulhat egy földindulás. De még 1962-ben is tankokkal fojtották vérbe a novosszibirszki lázadást, amikor veszélyben érezték hatalmukat. Az eredmény több ezer halott.

Az archaikus ember, akit a szocializmus alatt „felszabadítottak” minden gátlás alól, a Kádár-rendszerben sem vált semmivé, csak más formában jelentkezett. A Szovjetunióban az erő mítosza, a nagyhatalmi legenda köré összpontosult a rendszer propagandája. Magyarországon minden érték materializálódott, a szerzés, a zsákmányolás vált kizárólagos életcéllá. Demokráciánk sem lehet nagyon más, mint az előző rendszer öröksége, és sajnos olyan is. A zsákmányoló elvtárs magatartásában a többség sokáig semmi kivetnivalót nem látott, hiszen maga is úgy próbált élni. Mire pedig felhördült volna a tömeg, a volt kommunisták magukhoz ragadták a gazdasági pozíciók többségét. Mások voltak ugyan, mint az előző társadalmak arisztokratái, nagy- és középpolgárai, mert hiányzott belőlük a műveltség, a szerzett tudás és a viselkedési normák tisztelete, de sokan ezt nem is hiányolták. A negyven év alatt ugyanis az archaikus ember látásmódját erőltették ránk. Eszerint pedig nem is hiányoznak ezek az értékek, találékonynak, ügyesnek és erőszakosnak kell lenni, ennyi az elvárás.

Csakhogy ezeknek az elvárásoknak a kőkorszaki ember is megfelelt. Az emberiség történelme nem más, mint fokozatos haladás a kifinomult humanista (polgári) kultúra felé, ahol emberséges és könnyű az élet, s ahol az emberek egymást segítve könnyebbé teszik a boldogulást. Időnként vannak döccenők ezen az úton, amely visszavethet társadalmakat, így a miénket is. A kommunista időszakot, benne a Kádár-korszakkal, ilyen döccenőnek kell tartanunk. A szocialista, kommunista kísérlet nem más, mint történelmi baki, bármely időszakát is vizsgáljuk, a konszolidált kommunista diktatúra is csupán a civilizáció elárulásának folytatása, más eszközökkel.

A modernista eszmék kíméletlen kritikusa

George Orwell világa

George Orwell (1903–1950) Eric Arthur Blair néven született az indiai Mohitariban, Bengál államban. Édesapja gyarmati tisztviselő volt. Tanulmányait Angliában végezte, többek között királyi ösztöndíjasként az Eton College-ben. Hat évig szolgált rendőrként Burmában, ekkor szerezte első tapasztalatait az emberi egyenlőtlenségről és megkülönböztetésről. Miután visszautazott az anyaországba, alkalmi munkákból tartotta fenn magát Londonban, illetve Párizsban, eközben írt és a munkások életét tanulmányozta. Kapcsolatba került a baloldali mozgalmakkal, majd részt vett a spanyol polgárháborúban, a fronton életveszélyesen megsebesült. A polgárháborúról írt Hódolat Katalóniának című könyvét a nemzetközi baloldal élesen támadta. Újságíróként dolgozott a BBC-nél, a Tribune-nál és az Observernél. 1944-ben befejezte Állatfarm című művét, mely lényegében a sztálini Szovjetunió gúnyrajza. A britek és az oroszok között fennálló szövetségesi viszony miatt ez csak 1945 augusztusában jelenhetett meg. Fő műve, az 1984 kiadását is csupán néhány hónappal élte túl. Az 1948-ban elkészült regényt a kiadók előbb megcsonkítva tették közzé, a súlyosan beteg Orwellnek kellett harcolnia a teljes változatért. Sikerét már nem érhette meg, 1950. január 21-én tuberkulózisban halt meg.

Életpályája egy olyan értelmiségi képét vetíti elénk, akinek súlyosan csalódnia kell a kommunista-szocialista eszmékben, illetve azok kivitelezésében. Nagyon hamar rádöbben arra, hogy baloldali forradalmároknak mások a céljai, mint neki. Utópista szocialistaként a társadalmi egyenlőtlenség felszámolása érdekelte, az egyéni szabadság megőrzése mellett. Elvtársait elsősorban a hatalom megragadásának technikája foglalkoztatta, és nem riadtak vissza attól, hogy egy gyökeresen átalakított rendszerben az értékrendet is megváltoztassák. Elsősorban az elsőrendű szabadságjogokat, különösen a szólás- és véleményszabadságot támadták, mondván, hogy az burzsoá monopólium. A radikálisok mesterségesen kialakított közösségekben látták a jövőt, a vallási, családi összetartást pedig megszüntetendőnek vélték, vagy legalábbis úgy látták, hosszú távon ezek szerepe teljesen eljelentéktelenedik.

Nemkülönben kritikával illeti az angol szalonkommunistákat, akikkel Londonban ismerkedik meg. Ezek legtöbbje dúsgazdag arisztokrata vagy bankár, akik különlegesnek érzik magukat attól, hogy „szeretik a népet”. Úgy érzik, erkölcsileg emelkedettebbek azáltal, hogy „haladnak a korral”. Látszólag saját érdekeik ellen cselekszenek, amikor – kicsit – segítik a baloldali mozgalmárokat, ám az áhított célt, az egyenlőséget, a távoli jövőbe helyezik, így az tulajdonképpen nem fenyegeti őket. Viszont tetszeleghetnek a jóságos gazda népszerű szerepében, ily módon sikert aratva a választásokon.

A kommunista-szocialista elképzelésekben közös az, hogy mindenre kiterjedő modernista átalakításnak kívánják alávetni a kísérletek alapjául szolgáló országokat. Modernizálják a társadalmat, a gazdaságot, a kultúrát, az erkölcsöt. A szocializmus hajnalán megvetendő embernek számított az, aki nem volt elég modern. A sztálini Szovjetunióban tovább mentek, mindent ki akartak irtani, ami régi, hiába bizonyosodott be egy új gazdasági vagy tudományos módszerről, hogy nem célszerű, nem működik. Mindenki lázasan igyekezett elkerülni mindazt, ami már kipróbált és bevált, nehogy kritika érhesse. Az eredmény: nyomor, éhezés, tudatlanság. Nyugati történészek kimutatták: a kényszermunkatáborok felállítása nem csupán egy őrült elme öncélú kegyetlensége volt, hanem gazdasági szükségszerűség is, nélkülük szinte semmi nem épült volna fel a Szovjetunióban. Ha ennek a költségeit is a népnek kellett volna viselnie, a rendszer még a hihetetlen méretű terror ellenére is összeomlott volna. Az elnyomás azonban következetes volt, senkit nem kímélt. Ám az ingyen munkaerővel teremtett „vívmányokkal” is csupán a külföldi elvtársakat sikerült elkápráztatni.

Orwell azonban volt annyira élesen látó gondolkodó, hogy ne tévesszék meg a látszatok. A kettő meg kettő: négy egyszerű tételében hívő író tudta, az objektív valóságot lehetetlen meghazudtolni. Legalábbis tudatos értelemmel. Ezért először a tudatot kell megváltoztatni, egy „új gondolkodású” embert kell kialakítani, aki mindent úgy fogad el, ahogyan a hatalom akarja. Az apparátus előbb-utóbb a gondolkodást is megszünteti, s láthatjuk, a sztálinisták igen közel jártak ehhez. Ám a totális ellenőrzés birodalma már Sztálin halálával megszűnt, és fokról-fokra lanyhult az elnyomó rendszer szorítása.

Orwell kritikája kíméletlen, de nem jogosulatlan. Az a fajta totális elnyomás megvalósítása, amely végső soron magát az emberi létet is leállatiasítja, szerencsére lehetetlen. Kizárólag feketével festett, az 1984 ördögi diktatúrája olyan jól szervezett, hogy minden ellenállást képes felszámolni, még a gondolatit is. Úgy vélem azonban, a szellem erejét kissé lebecsülte. Az emberiség sohasem lesz hajlandó arra, hogy saját civilizációját feladja.

Ennek ellenére Orwell életművét olvasni kell, hogy soha ne téveszthessenek meg olyanok, akik földi paradicsomot hirdetnek, s közben saját hatalmuk növelését készítik elő. Hogy sohase térjünk el azoktól az elvektől, amelyek emberré tesznek bennünket. S legfőképp: sohase higgyük el, hogy kétszer kettő öt.

A sztálini diktatúra kiépítése a Szovjetunióban

Sztálin felemelkedése máig ható tanulságokkal szolgál a történelem kutatóinak. Hogyan lesz egy jelentéktelennek tűnő pártapparatcsikból rettegett diktátor? A válasz életútjában rejlik. Mao-Cetung után az emberiség második legnagyobb tömeggyilkosa (40 millió halottal) mindig is abszolút hatalom kiépítésére törekedett. Érdemes tehát karrierjét az újabb kutatások alapján is górcső alá venni.

Sztálin már az 1917-es orosz forradalomban a kommunista párt tagjaként tevékenykedik, szerepe nem jelentős, bár nem is elhanyagolható. 1917 tavaszától a központi lap, a Pravda irányvonalát meghatározó szerkesztője, majd októberben a forradalmi katonai központ egyik vezetője. Sztálin fokozatosan építi ki hatalmát, 1919-től fontos adminisztratív pozíciók birtokába jut, tagja lesz a párt első Politikai Irodájának, a Szervező Irodának, kinevezik az állami ellenőrzés népbiztosává. 1922. decembere óta a párt főtitkára, de igazán Lenin halála után emelkedik csillaga magasra, amikor már mint a hatalom utóda és várományosa tartja meg hatásos beszédét. 1927-re politikai ellenfeleit, Zinovjevet, Kamenyevet és Trockijt is eltávolította a hatalom éléről.

1926-27-re a szovjet gazdaság ismét mélypontra jut, a NEP (magyarul: Új Gazdaságpolitika) nem tudja beváltani az ígéreteket, újra elszabadul az infláció. Az alacsony felvásárlási ár miatt a parasztok rejtegetik az árujukat és nem érdekeltek a termelésben, ezért a városokban éhínségek dúlnak. Mindezek hatalmas visszaélésekre adnak okot.

A kommunista párt 1927-es XV. kongresszusán mindenki egyetért azzal, hogy ez így nem mehet tovább, de a problémák felszámolására három egymástól eltérő nézet alakul ki: Buharin, Trockij és Sztálin megoldása.

Ezek közül Buhariné lett volna a legésszerűbb, szerinte a NEP-et minden hibája ellenére folytatni kell, de növelni kell a termelőerők érdekeltségét. Magasabb felvásárlási árat ígér a parasztoknak, és kollektivizálás-ellenes programot fogalmaz meg. Ez azt eredményezné, hogy a paraszt többet termel, amit jobb áron tud eladni, így ő is jobban él, és a városok élelmiszerellátása is megoldott. Ezáltal nő a pénzforgalom, a paraszt megjelenik vevőként a piacon, ami fellendítené az ipart.

Buharin az állam érdekeit is szem előtt tartja, véleménye szerint bevezethető lenne a progresszív adózás, ami által az állam bevételei is nőnének.

Trockij egy másik elképzelést fogalmaz meg, eszerint meg kell valósítani Preobrazsenszkij „eredeti szocialista tőkefelhalmozási elméletét”. Trockij azt vallja, hogy a szocializmus nem lehet tartós egyetlenegy országban, ezért más országokban is el kell indítani a forradalmakat, amelyek majd egy világforradalomban tetőznek. Mindezek támogatásához gyors iparosításra lenne szükség, amihez pénzt pillanatnyilag csak a mezőgazdaságból lehet elvonni. Ezért meg kell tartani az alacsony felvásárlási árakat, de a parasztokat kötelezni kell terményük eladására, továbbá az adókat növelni kell.

Trockijnak nincs semmi kifogása a paraszti gazdaságok ellen, nem így azonban Sztálinnak, aki átveszi Trockij programját, de kiegészíti azzal, hogy egy országban is tartós lehet a szocializmus, ha minden központosított. Ez azt jelenti, hogy meg kell valósítani a szocialista iparosítást, ehhez tőkét a mezőgazdaságból kell elvonni. Szerinte a nagyüzemek jobban ellenőrizhetőek, mint a paraszti kisgazdaságok, ezért ezeket kollektivizálni kell. Továbbá fel kell mérni és ki kell aknázni az eddig kihasználatlan természeti erőforrásokat, ezzel az ország önellátóvá válik, és tartósan megmarad a szocializmus.

Sztálin terve szerint tehát a mezőgazdaságból elvont tőkét a bányászat és az ipar fejlesztésére kell fordítani. Sztálinnak sikerül a programját 1928-ra elfogadtatni, és 1929-től megindul a tervgazdálkodás.

A terror kibontakozása szempontjából az 1929-1930-as esztendők fordulópontnak tekinthetők. Az osztályellenség, a bürokrácia és a korrupció elleni harc, valamint a kollektivizálás címén Sztálin vélt vagy valós ellenfeleinek tisztogatásába, leszámolásába kezdett. Létrejött a táborok rendszere a Szovjetunióban, amelyeknek nyílt célja a megfélemlítés volt.

1934-ben, a világgazdasági válság után (amely a Szovjetuniót elég súlyosan érintette) a kommunista párt XVII. kongresszusán Kirovot akarják Sztálin utódjának megválasztani. A szavazáson Sztálin 3, Kirov pedig 292 szavazatot kap. Sztálin ezt nem hagyja annyiban, embereivel eltüntet 289 szavazatot, így az új arány 3-3. Továbbá, hogy ne legyen kétséges a vezető személye, Kirovot meggyilkoltatja. Ekkortól beszélünk a személyi kultuszról.

A személyi kultusz tulajdonképpen egy szélsőséges diktatúra, állampárti rendszer. A kommunista párt az állam fölött áll, minden apró területét az állami irányítás minden apró területét a párt titkárai, illetve a főtitkár és a Központi Bizottság határozza meg. A rendszer még egy ideológiai meghatározottsága az úgynevezett éberség elve, amely a külső és a belső „ellenségek” felkutatására és megsemmisítésére irányul. Ez az elv nagyon jól alkalmazható bárki ellen, leginkább a párt nemkívánatos elemeire fogják rá, hogy nem elég éberek.

A sztálini gazdasági berendezkedés a parancsuralmi-bürokratikus viszonyok és a szimulált piac vagy a feketepiac sajátos egyesülésében öltött formát. Ez a gazdálkodási rendszer a személyes szolgálat, a személyes odaadás és hűség sok vonatkozásban prekapitalista elveire épült. A személyi függőség döntő gazdasági mozgatóvá lépett elő. A gazdálkodásnak ez a módja óriási apparátusokat hozott létre, amelyek eltartása komoly nehézségekbe ütközött.

A rendszert a nyílt terror, a munkatáborok, a koncepciós perek, a törvényes kínzások és erőszak, valamint az egész társadalmat átfogó tisztogatások jellemzik. Az „ellenséggel" szemben az NKVD (élén Jagoda, majd Jezsov) a terror útján lép fel 1931-33-tól. A terror több fokozatban zajlik, először a kulákok ellen lépnek fel, mert ők ellenzik a kollektivizálást. Őket vagy GULAG-okba küldik Szibériába, vagy kivégzik őket. Utánuk a nem kívánt politikusok következnek, akik azt állítják, hogy a sztálini rendszer tarthatatlan (1934, Kirov), majd koncepciós perek „Kirov feltehető gyilkosai ellen" 1936-tól 1939-ig. Szintén 1936-tól folynak a Kominternbeli tisztogatások, mivel ennek székhelye Moszkvában van (ennek esik áldozatául Kun Béla is). Ha hinni lehet azoknak az adatoknak, amelyeket az SzKP KB állított össze 1954-ben, az 1921-54 közötti időszakban ellenforradalmi tevékenység vádjával 3.777.380 főt ítéltek el, ebből 642.980 halálos ítélet született. Ha Sztálin egész korszakára vonatkoztatjuk az adatokat, a lágerek fennhatósága alatt a legszerényebb becslések is összesen 12-13 millió ember sínylődött. Az áldozatul esettek száma, a kivégzéseket és a táborokban elpusztítottakat is beleértve legkevesebb 5-6 millió lehetett.

1937-ben új réteget szemel ki magának Sztálin, a Vörös Hadsereg tisztikarát, akik javarészt még régi bolsevikok, Lenin alatt léptek be a pártba. Az öt marsallból hármat, a tizenhat tábornokból tizennégyet, valamint az összes tengernagyot kivégzik, a tisztikar létszáma a felére csökken. Ez majd kellemetlenül érinti Sztálint, amikor a németek a II. világháborúban lerohanják Oroszország európai részeit, és az oroszoknak csak képzetlen tisztjeik vannak. 1938-39-ben pedig az értelmiség ellen lép fel, sok tudóst végeznek ki. Mindennek eredményeként Sztálinnak sikerül felszámolnia ellenzékét, de több millió ártatlan ember életét is kioltja.

Sztálin diktatúrájához tartozik még a kulturális forradalom, amelyre az országnak igen nagy szüksége volt. Sztálinék célja a 66%-os analfabétizmus (1920-as évek) csökkentése ingyenes oktatással és ingyenes vagy igen olcsó egyéb intézményekkel; az analfabétizmus 19%-ra csökken a II. világháborúra. A művészeteket a szocializmus szolgálatába állítja (szocialista realizmus), amelynek monumentális műveivel mozgósít a termelés fokozására Sztálin.

A sztálini utópia a „Nyugat” fejlettségi szintjének elérésében és meghaladásában öltött testet. Megalomániás ötletei a parasztság és a munkásság életszínvonalának romlását okozták.

A nemzetközi politikában az 1930-as évektől kezdődően megfigyelhető egy baloldal-ellenesség, valamint kezdettől fogva egy Szovjetunió-ellenesség a legtöbb országban. Ez ellen Sztálin a Kominternen keresztül lép fel, 1935-ben a Komintern VII. kongresszusán a szervezet – szovjet nyomásra – megváltoztatja a programját. Eddig a harc a proletárdiktatúráért folyt, most pedig a fasizmus ellen.

Sztálin tehát létrehoz egy, a gyakorlatban hosszútávon is működőképes baloldali diktatúrát, ami fennállását az igen erős centralizációnak és az NKVD tevékenységének köszönheti, a terror miatt ugyanis senki sem mer ellentmondani Sztálinnak, illetve személyes előmenetele érdekében ártatlan embereket árul be. A rendszer nem lehet tartós, mivel gazdaságilag fenntarthatatlan, a terror-pszichózis további növelése pedig egy idő után szükségtelenné vált. Halála után a pártvezetésnek szükségszerűen a reformok útjára kellett lépnie.

Irodalom:

1. Eduard Radzinszkij: Sztálin — Budapest, Európa Kiadó 1997.
2. Isaac Deutscher: Sztálin, politikai életrajz — Budapest, Európa Kiadó 1990.
3. Kun Miklós: Az ismeretlen Sztálin — Polgart Kiadó 2002, Atheneum 2002.
4. Krausz Tamás: Sztálin 1996., történelmi esszé — Változó Világ Könyvtár 1996.
5. Béládi László–Krausz Tamás: Sztálin, történelmi vázlat — Láng Kiadó 1990.

Coelho megmondja a tutit

Az elár(v)ult Nép

Régóta foglalkoztat a gondolat, vajon mit mondana Coelho, ha magyarnak született volna? A brazil író kétségtelenül vitákat vált ki az irodalomszeretők és -értők körében – szándékosan nem mondok szakmát – egyelőre azonban azt mondhatjuk, ezeket a csatákat fölényesen megnyerte. Világszerte milliók idézik a közösségi oldalakon, magazinok sorát adják el vele, állandóan szerepel az újságokban és a tévékben, több mint százmillió példányban fogytak el a könyvei, 63 nyelvre fordították le. Rendszeresen felszólal az ENSZ ülésein, az ENSZ békenagykövete, a Becsületrend lovagja, humanitárius világszervezetek vezető embere. Mindent elért, amit egy író elérhet.

Mit mondana, ha magyar lenne? Mindenekelőtt elégedetlen lenne, és nem csupán a saját sorsával. Mit tartana fontosnak közölni, ha történetesen Magyarországon látná meg a napvilágot?

Ha a magyar ember – mondaná Coelho – végignéz a magyar szemhatáron, keservesen sóhajt fel attól, amit lát: mi az, amit még nem vettek el tőlünk? Iparunk romokban, számtalan termékünk világhírre tett szert, gyáraink versenyeztek a világ élvonalával (Ganz, Videoton, Tungsram, Csepel, Rába, Goldberger és még sorolhatnám), ma nem termelünk semmit. Mezőgazdaságunk az egyik legjobban teljesítő volt Európában, ma széttagolt, megfosztották termelési kultúrájától, alig lehet életet lehelni belé, a rombolás annyira eredményes volt. Húsz év alatt kétmillió munkahely szűnt meg, emiatt és a példátlanul alacsony bérek miatt félmillió fiatal hagyta el az országot, az országban félmillió munkanélküli vegetál úgy, hogy egyfajta B kategóriás dolgozóként háromszázezer közmunkást foglalkoztatnak minimálbéren. A bankok által állított csapdába több millió devizahiteles sétált bele, a középosztály java, eleddig több ezer lakást árvereztek el, s több tízezer tulajdonos volt kénytelen megválni ingatlanától mélyen értéken alul. Emberi jogi szervezetek becslései szerint háromezer ember lett öngyilkos a bedőlt devizahitelek miatt. A hajléktalanok serege akár százezer főre is rúghat és a lakosság bankokkal vívott csatája még korántsem ért véget. A vidék helyzete reménytelen, bűnözés üti fel a fejét, nyomában pedig a rettegés, és a vidék még csak nem is tudja hallatni a hangját, ez a lehetőség szinte csak a fővárosban van meg, egy szűk körű értelmiségi réteg számára.

A tények alapján értelmiségünknek, művészeinknek, íróinknak, filozófusainknak üvölteniük kellene. Már egy jó ideje. Sokáig nem tették, és most sem a fő bajok miatt teszik, ha egyáltalán teszik és nem fordulnak el fintorogva, finnyásan „a mocskos politika” miatt. Holott a politika éppen azért válhatott annyira korrupttá és nekik nem tetszővé, mert ez olyan hosszú ideig nem zavarta őket. A helyzet olyan súlyos, hogy a két világháború közötti népi mozgalom mintájára járniuk kellene a falvakat, hírt kellene adniuk a kétségbeejtő valóságról, le kellene merülniük a mélybe, hogy tárgyilagos képet készítsenek a lakosság még apátiába nem süllyedt, cselekedni is hajlandó részének. Politikai támogatás és pénzeszközök híján ez persze nehéz, de fásultságból, félelemből nem teszik ezt azok sem, akiknek ehhez megfelelő tudásuk és elhivatottságuk lenne. Elismerem ugyan, hogy nehéz egy mindent behálózó átfogó rendszerrel szemben megszervezni bármit is, hiszen ezzel a rendszerrel szembemenni nem lehet, olyan kizárólagossá tette magát, hogy csak vele együttműködve, figyelembe véve lehet szervezetet, mozgolódást létrehozni és hát az olyan is lesz. De nem kellett volna hagyni, hogy így legyen.

De milyen ez a rendszer a szellemi életben? Hisz minket elsősorban ez érdekel. Végül is nem lehet másmilyen, mint a politikai elit rendszere – legyinthetünk rá. Illúzió lenne azt hinni, hogy ki lehet alakítani egy ország politikai, gazdasági, társadalmi berendezkedésétől, meghatározottságától független szellemi környezetet. Ez a világ egyik táján sem lehetséges. Ha amazt elborítja a korrupció – márpedig tudjuk, hogy igen – akkor ez is velejéig korrupt lesz. Csak a korrupció tétje lesz kisebb. Teljesen vak dolog volt hát tartani „fényes elszigeteltségünket”, mert várható volt, hogy mindenképpen visszaüt. Az értelmiségnek már régóta hallatnia kellett volna a szavát társadalmi kérdésekben, sokkal korábban, az igazságtalan rendszerek kialakulásának kezdetén. Nem most, az utóbbi öt-hat évben veszítettünk el kétmillió munkahelyet, s nem most, ezekben az években tették tönkre a magyar középosztályt. A középosztály gerincét megtörő, csaló devizahiteleket 2002 után vezették be, iparunk, mezőgazdaságunk felszámolása a ‘90-es évektől folyamatosan zajlott, a hajléktalankérdés a rendszerváltástól fogva a körmünkre égett, a családok széthullása, a demográfiai visszaesés pedig azóta vált visszafordíthatatlanná. Értelmiségi elitünk, íróink, irodalmáraink, filozófusaink ezt nem látták? Dehogynem, látták, nem lehetett nem látni, csak lekötelezettjei voltak bizonyos politikai oldalaknak, amelyek győzelme sokkal fontosabb volt számukra, mint az ország sorsa. Sőt, ők a hallgatásnál is többet tettek. Elnyomtak minden olyan hangot, ami a közös fellépést segíthette volna elő. Lehurrogták azokat, akik közös fellépést sürgettek, elszigetelték azokat, akik előkészíthették volna a preventív megoldásokat. Azzal az állítással, hogy a művészetnek tilos mással foglalkoznia, mint önmagával, nagyon sok tetterős ember alól

kihúzták a talajt. 2010 után aztán, hirtelen megvilágosodva, taktikát változtattak ugyan, és kezdték beismerni, hogy nagy a baj, de akkorra már mindenkinek feltűnt, miért is ez a nagy pálfordulás. A publikum nagyot hördült, hogy lehet az, hogy 2010 előtt itt egyáltalán nem volt szegénység és most egyszer csak lett? Eddig minden rendben volt, most lett egyszerre elviselhetetlen ez az ország?

Korábban, egy esetleges közös fellépéssel, a civil szféra megmozgatásával talán még meg lehetett volna akadályozni a magyar középosztály széthullását, tömegek lesüllyedését, az ország latin-amerikanizálódását. Ennek híján most már ez teljesen a politikai elitre marad, aminek ez vagy sikerül, vagy nem. A devizahitelesek megsegítése például későn jött, a nyugati bankoknak úgy tűnik, sikerült szétverniük a magyar középosztályt. Száz év alatt ez harmadszorra is megtörtént. Először Trianon szakította ketté a nemzet egységes tartóoszlopát, azután az oroszok üldözték el vagy fosztották meg tulajdonától, végül nyugati pénzügyi körök ügyeskedéseinek estek áldozatul, a komprádor burzsoázia asszisztálása mellett. Ha nem lett volna ilyen nemtörődöm, akarat és elképzelés nélküli politikai vezetésünk akkor, amikor ezek a hitelek elterjedtek, ez sosem sikerült volna nekik. Mostani vezetésünk sok mindenben megkésetten mozdult és még így is ösztönözni kell. Ma már éppen ezért egyre több magyar – talán nem csak értelmiségi – látja a civil szerveződések szükségességét, egyre több ember mozgolódik, emeli fel szavát a szociális igazságtalanságok ellen, küzd különféle civil szervezetekben, jogérvényesítő intézményekben. De nagyon lassan változik minden. Az eddigi semmittevés, a homokba dugott fejek miatt óriási lemaradásban vagyunk és a kieső időt nem lehet pótolni. Márpedig elmondható az előző 15-20 éves időszakról, hogy aki eleve nem dugta homokba a fejét, annak belenyomták és most ennek isszuk a levét. Az utóbbi időben megjelentek ugyan pártatlan és erősen kritikus hangok – jellemző példa Puzsér Róbert –, amelyek nem csupán egy politikai oldal győzelméért kardoskodnak, hanem egy egész közösség öntudatra ébredését szolgálják. De ez az egész borzasztó későn jött, és százezreket, az is lehet, milliókat vesztettünk el végleg. „Mi mindig mindenről lekésünk” – írta Ady. Mohács után még nem veszett el az ország, de az urak addig huzakodtak, addig totojáztak, amíg 1541-ben a török – csellel! – megszerezte az ország fővárosát. A törököktől is már sokkal előbb meg lehetett volna szabadulni, ha a 17. század elején megroppant Oszmán Birodalom gyengeségeit kihasználjuk, és az erősen túlértékelt Bocskai nem a török császártól kér koronát, hanem a jövőt jelentő Nyugat felé fordul. Trianon előtt leszereltük saját hadseregünket, második világháborús kiugrási kísérletünket addig halogattuk, amíg késő nem lett. Ha a nyugati spekulatív tőke képviselői tanulmányozták volna történelmünket – amit biztosan nem tettek meg – már attól hátradőlhettek volna „itt könnyű dolgunk lesz” felkiáltással. Talán ez az

elbizakodottság jelentheti az utolsó reményt számunkra, de tovább késlekedni már több lenne, mint bűn. Bűnös mulasztásaink rengeteg feszültséget, erőszakot és ellentétet szültek. Akik a késleltetés hívei, ma már maguk is belátják, veszélyes taktikát választottak. Miattuk erősödtek meg a szélsőségek, és azt mondom, nem csak a szélsőjobb miatt van okunk aggódni, de ha a körülmények súlyosbodnak, hosszabb távon még a szélsőbalt, a más mezben jelentkező kommunistákat sem írhatjuk le.

Mai szellemi életünket nem lehet elválasztani az ország általános helyzetétől: átszövi azt a korrupció, basáskodás, kiskirálykodás tapasztalható mindenütt. Olyanok bírálják a politikát és a politikusokat, akik a maguk területén még nagyobb despoták, és még szorosabban fogják a gyeplőt. Így a közönség nem is fogadja el tőlük a kritikát, hiszen nem hiteles emberek. Ha a hiteles emberek száma ezen a téren is gyarapodna, akkor mondhatnánk, milyen nagy baj, hogy ilyen kevés támogatást kapnak.

Nos, Coelho így szólna, ha magyar lenne – első lépésben.

Coelho megmondja a tutit

Klebelsberg forog a sírjában

Ha az kérdés már felmerült, mit mondana Coelho, ha magyar lenne, azt is feltehetjük, mit szólna a dolgok ilyen menetéhez Klebelsberg Kuno? Forogna a sírjában, persze, nyilvánvalóan, de ha mégis valahogy fel tudnánk támasztani, ahogy ismerjük, valószínűleg sopánkodás helyett azonnal dologhoz látna. A sok tennivaló közül ki kellene választania a legégetőbbet. Nos, a közoktatás még úgy-ahogy működőképes, de megvan-e ennek a megfelelő háttere? Van-e demokratikus verseny az irodalomban és általában a könyvkiadásban? Sikerül-e feltámasztani az érdeklődést a tanulókban az írott szó, a műveltség iránt, vagy megelégszünk a szakbarbárok tömegeivel?

Szakbarbárok tömegeivel már semmiképp sem elégedhetünk meg, mivel a középiskolások túlnyomó részének kötelezően le kell érettségiznie magyar nyelv- és irodalomból. Nos, ha már ezt így előírták, ennek tartalmat is kell adni. Nem elég így-úgy letudni ezt a penzumot, és egyedül a szerencsétlen magyartanárokra bízni, hogy valahogyan majd lenyomják a legjobb esetben közömbös és érdektelen diákok torkán Vörösmartyt és Pilinszkyt. Nem lehet egyfelől művelt emberfőket képezni, másfelől meg leszólni a tollforgatókat, milyen felesleges munkát végeznek. Sőt, úgy sem megy a dolog, hogy kijelentjük, valamikor ennek tényleg volt valami jelentősége, nyelvművelés és egyebek, ma viszont elég, ha az emberek szépen elandalognak Fejős Évával és Ugron Zsolnával. Már ha valakinek épp andalogni támad kedve. De ha még erre sem hajlandó, akkor úgyis megy elég romantikus amerikai sorozat a tévében. Hogy valaki mikor jut el a Szívek szállodájától az Iskola a határonig? Az már nem a mi gondunk, mi „a modern munkaerőpiacra dolgozunk”. S ha a modern munkaerőpiacon majd vért izzadnak a középiskolákból kikerült nebulók, mert nem tudnak értelmezni egy egyszerű szöveget, s ennek híján a feladatot sem tudják megoldani, legfeljebb majd az iskolákra mutogatunk. Ha pedig majd legjobb szakembereink is következetesen a külföldet választják, mert nem értik, mi az a magyar kultúra, és mi is az, ami ide kötné őket, majd siránkozunk, hogy hová lett a jó erkölcs, a közösséghez való hűség. Magyarázkodni, mentséget keresni mindig lehet és egyszerűbb is, csak az nem tűnik fel, hogy az ilyen embereket senki sem követi és senki sem tiszteli. Mivel mindig csak felmentést keresnek, nem lehet csodálkozni azon, hogy

a polgárok nem tartják be az állam, az állami vezetés szabályait, és ezzel egyébként hatalmas anyagi károkat is okoznak neki.

Pedig a megoldás kézenfekvő lenne, és ha kicsit odafigyelnétek és kicsit szíveteken viselnétek az ország sorsát, még pénzbe sem kerülne – mondaná Klebelsberg. A legégetőbb gondoknál kell kezdeni. „Magyarországon a rendszerváltás után az állam kivonult a könyvkiadásból, egyébként ez az egyetlen kulturális terület, ahol ezt tette" – fogalmazott egy vezető kiadó szerkesztője. Vajon miért erről a területről? Valószínű, itt volt a legkisebb ellenállás. A könyvkiadás érintettjei általában vékonypénzű tanárok és az éhenhalás szélén tántorgó, legtöbbször szabadúszó újságírók. A nyomtatott lapok piaca az utóbbi időben visszaesett, a honoráriumok csökkentek, a tanárok megbecsülése szintén csökkent, mióta az iskolákra egyre inkább mint szolgáltató intézményekre tekintenek. Ezeknek a rétegeknek nem jut már energiájuk szervezkedésre, érdekeik védelmére, hiszen állandó harcot vívnak a túlélésért. A színházi szakma mégiscsak szakma, hivatásos színészekkel, színházi emberekkel, s ugyanez elmondható a filmesekről is. Az „íróság" nem szakma, nem megélhetési forrás, aki megpróbálja ebben az országban úgy kezelni, keservesen csalódik. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ha valaki megír egy regényt vagy egy ismeretterjesztő könyvet, az nem is munka. Igenis az, hisz az író elvégzett egy munkát, amiért honorárium jár, még ha szimbolikus és csekély is.

Magyarországon is, minden korszakban, kivéve talán a kezdeteknél, elismerték ezt a munkát. Ha néha a honorárium jelképes is maradt, a legfontosabb munkákat mindig kiadták. Csak a rendszerváltás után nem. A Nemzeti Kulturális Alap pályázati rendszere nem tudta pótolni az állami könyvkiadók hiányát, sőt, az utóbbi öt-hat évben már nagyon sokan elestek ettől is. A szűk keret miatt a kiadandó könyvek száma feltorlódott, a szerzők sorban állnak. Lett ugyan közel ezer kis kiadó, de egyiknek sincs pénze. Amelyik még ténylegesen működik, az a szerzőt próbálja felbiztatni, hogy szerezzen szponzort. Csakhogy az író nem marketinges, hanem író, az ilyen könyves vállalkozó tévedésben van. Ezeket a vállalkozásokat a pályázati rendszer hívta életre, anélkül nem is lennének. A könyvpiacot valójában három nagy kiadóláncolat tartja kézben, ezek üzleti alapon működnek, kulturális szempontokat nem nagyon lehet tőlük számon kérni.

Nem lett volna emberségesebb és a kulturális szempontból célszerűbb fillérekből megmenteni egy nagy állami könyvkiadót, mondjuk a nagymúltú Szépirodalmi Könyvkiadót? Dehogynem, emberségesebb és kultúrnemzethez méltóbb lett volna. De talán megmentették a stratégiailag fontos vállalatokat, mondjuk a Ganzot, a Videotont, a Csepelt vagy a Goldbergert? Egyáltalán, volt itt gazdája bárminek is? Jó, jó, meg kellett várni, hogy felelős kormányunk legyen, de uraim – sóhajtana Klebelsberg – most mégis csak az én nevemben beszélnek, rám

hivatkozva vállalkoznak arra, hogy mentsük, ami menthető, tehát most már nem illik hátrafelé mutogatni. Ezzel együtt – megjegyzem – nagy érték ment veszendőbe, amikor a magyar állam hagyta elsorvadni a saját maga által létrehozott kiadókat. A Szépirodalmi Könyvkiadónál például az irodalomhoz valóban értő, szakmailag elismert lektorok hozták meg a végső döntéseket. Amikor a levéltárban dolgoztam, szinte az összes lektori jelentést elolvastam, úgy a hetvenes évek közepétől a kilencvenes évekig. Bátran mondhatom hát, az a munka, amelyik nem jutott kiadáshoz, annak irodalmi értéke valóban megkérdőjelezhető volt. A műkedvelő verselőket, az emlékiratíró nagyikat könyörtelenül kiszűrték, de ami érték volt, azt napvilágra segítették. Nyilvánossághoz jutott náluk Petri Györgytől Pályi Andrásig mindenki, aki megérdemelte. S nem igaz az, hogy csak Aczél György kedvencei juthattak nyilvánossághoz, nem hinném, hogy Hernádi Gyula vagy Csoóri Sándor a szívük csücske lett volna, mégis megjelenhetett. Ezen kívül olvasmányos ismeretterjesztő könyvek, fogyasztható, olvasóbarát irodalomtörténeti munkák is kikerültek ebből a műhelyből, növelvén ezzel az általános műveltséget és olvasottságot.

Ma is meg lehetne vetni a demokratikusan, igazságosan működő állami könyvkiadó alapjait, ami lehetővé tenné, hogy az olvasóközönséghez eljusson mindaz, aminek el kell jutnia. Teljesen világos, hogy a piac nem tudja érvényesíteni a társadalom számára hasznos szempontokat. Most őszintén, kinek hiányzik az, hogy az olcsó szex és az erőszak elborítsa a könyvpiacot, csak azért, mert profitot termel? (Egyébként ez sem biztos.) A modern gazdaságban másról sem beszélünk, mint a morálról, erősíteni kell a munkamorált, az adózási morált, minőséget kell létrehozni... Miből tanulják ezt meg a fiatalok? Ma nem tud kiemelkedni egy, a vidéki kisemberek életét hitelesen ábrázoló fiatal művész, nem tud kiemelkedni egy parasztíró vagy egy munkásíró, mert kiadási nehézségekbe ütközik. Könnyen lehet, sok tehetséget veszítünk el így, hisz minden amellett szól, hagyja abba a művészetet, nézzen más dolog után. Nagyon nagy pazarlás ez, s az a magyar társadalom látja a kárát, amely ellen már éppen elég bűnt követtek el.

Lehet, hogy ez a Szépirodalmi Könyvkiadó egykori helyén létrejövő állami kiadó az első időkben nem termelne nyereséget, de eltartaná magát. Nem mellesleg biztos munkahelyet adna 15-20 szakmailag felkészült lektornak, szerkesztőnek, technikai munkatársnak, ami humanitárius szempontnak sem utolsó. Egy országnak más céljai is kell, hogy legyenek, nem csak az az egy, hogy minél több tőkeerős cég jöjjön létre a területén. Azok a tőkés cégek sem gondolkodnak ilyen egysíkúan, akik hosszabb távra terveznek, tudják például, hogy megfelelő munkakörnyezetet kell teremteni, biztosítani kell a dolgozók rekreációs lehetőségeit, meg kell tartani a kisgyermekes anyákat, szaktudásukkal együtt, és így tovább.

Klebelsberg tisztában lenne azzal, hogy néha alapfogalmakat kell megmagyaráznia, de Klebelsberg megtenné. S ha élne, azt hiszem, először a könyvkiadás ügyének rendezését bízná értő kezekre.

Régi családi történetek – régi családtörténetek

Az egyetlen uralkodó tan, most éppen nem a marxizmus, hanem a mindent átható szociál-darvinizmus vagy gazdasági relativizmus egyik unalomig szajkózott, romkocsmákban agyon-mantrázott tétele, hogy nem érdemes hivatkozni nemzeti vagy akár családi múltunkra, mert mindenki máshonnan jött, nincs is olyan, hogy magyar, a vegyes házasságokban teljesen felőrlődött ez a fogalom, nincs hova visszafordulni, tulajdonképpen senki sem magyar, erről beszélni is ostobaság.

Mindebben van némi igazság, – ezért csalókán becsapós a propaganda, ami a szavazó-fülkékben váltható politikai haszonszerzésre sandít – a Kárpát-medencében valóban eléggé vegyes összetételű a lakosság, de...

Mindig ott van az a De, amit már a nagy Marx sem vett figyelembe...

Ha valaki utánanéz a családi legendáriumban, hamar kiderülhet, nem is olyan szedett-vetett társaság ez, sőt, arra is rádöbbenhet, hogy többé-kevésbé „régimagyar" család tagja, vagy legalábbis a családja régi, betelepüléséről dokumentumok állnak rendelkezésére, mond-juk a XVIII. századból. Az is előfordulhat, hogy bebizonyosodik, a betelepülők nem is voltak annyira „senkik", kereskedők vagy honoráciorok, korai értelmiségiek voltak. Akkor sem érdemes búnak adni a fejét, ha földműveseket fedez fel családi múltjában, ne felejtsük el, a jobbágyok többsége 40-60 holdon gazdálkodott, az ma már mezőgazdasági nagyüzem lenne.

Még az sem jelent semmit, ha a család nem rendelkezett számottevő földbirtokkal, vagy töredéktelken gazdálkodott. Apai nagyapám az első világháborúban, anyai nagyapám a máso-dik világháborúban, a Dnyeper menti harcoknál tüntette ki magát. Ez a lehetőség bármely honvéd előtt nyitva állt, a fényképek és a dokumentumok megőrzik ezen hősök alakját, ami számunkra – magyarként – méltán adhat okot büszkeségre. (Persze pont ezt nem akarják!)

Ki az, aki régi magyar? És egyáltalán, mely család tekinthető réginek?

A régi magyar családok kifejezés olyan ma is élő magyar nemesi családokra vonatkozik, amelyeknek igazolható családtörténeti gyökerei legalább a XVIII. századig nyúlnak vissza.

E tekintetben a Paládi családnak igazolható politikai múltja van a vármegyei politizálás és a vármegyei közigazgatás terén. Kimutatható a Paládi család rokonsága az ugyancsak nemesi gyökerű Móricz családdal, amely a halhatatlan klasszikus magyar írót, Móricz Zsigmondot adta a magyar kultúrának. Móricz szülőfalujában, Tiszacsécsén volt a Paládiak birtoka is. Az író szülőházánál minden évben megemlékezést tart a falu népe. Móricz sokat

foglalkozott szűkebb szatmári pátriájával. Számtalan elbeszélése szól a vidékről, A boldog ember című regénye pedig hűen mutatja be Csécse, Milota, Palád, Kóród és más környékbeli falvak életét.

A Schneider család a legkorábbi betelepülések sorában került Magyarországra. Az 1740-es dunaharaszti betelepülési lista az újonnan letelepülők között említi meg. 1740-től tehát nyomon követhető a család földműves tevékenysége Dunaharasztin, a vele házasság révén rokoni kapcsolatba került német családokkal együtt.

A magyar nemesség nem csupán előjogok és kiváltságok élvezője volt. Viselte az ezekkel együttjáró kötelezettségek terhét és birtokainak, jövedelmének arányában állított katonákat az ország védelmére. A háborúkban, csatákban szembenézett az ellenséggel és harcolt ellene. Mint bizonyos nemzeti és keresztény hagyományok, szellemi és erkölcsi értékek hordozója, őrzője és formálója, számtalan alkalommal bizonyította: felelősséget érez az ország sorsa iránt. Többnyire jelentős műveltséggel rendelkezett, értett a gazdálkodáshoz, az ősi birtokon folyó munkák irányításához. A nemesek és a jobbágyok közötti feszültségeket, szembenállásokat, amelyek olykor felkelésekhez is vezettek, általában a politikai és gazdasági helyzet romlása idézte elő, s a megromlott viszonyokkal összefüggő jelenségek a térség más országaiban is gondot okoztak.

A II. világháború után a szovjet hatalom által irányított új rend – a nemesi rangok és címek megszüntetéséről szóló 1947. évi IV. törvény megalkotásakor – az érintettek, tehát a magyar nemesek megkérdezése nélkül döntött. Ez azonban csak szépséghiba volt a velük szemben elkövetett későbbi atrocitásokhoz képest. A Rákosi-diktatúra a nemeseket is „osztályidegenként”, történelmi bűnök elkövetőiként bélyegezte meg, még az iskolákban is népnyúzó földesurakról, országvesztő arisztokratákról meséltek a pedagógusok. Elkezdődött a nemesség vagyonából való kiforgatása, a kitelepítés (1951-től), a továbbtanulást megakadályozó hátrányos megkülönböztetés, a nehéz fizikai munka, amelyet a Kádár-rendszer alaposan meghosszabbított.

A Paládiak és az egykor kuláklistára tett Schneiderek számára még a Kádár-rendszer sem biztosított mást, csak hogy kétkezi munkásként keressék meg a kenyerüket.

Én már munkásszármazásúként kaphattam előnyösebb minősítést a középiskolai felvételinél 1983-ban. 1989-ben pedig megkaptam a lehetőséget, hogy csatlakozhassam az értelmiségi réteghez. (Amely mára nagyjából egészében felszámolódott, vagy felszámolta önmagát, de ez már egy másik – módszerváltási – történet.)

1989-ig mást sem hallottunk, hogy „a régi rendszerekben” szinte mindenki nincstelenként tengette az életét, az emberek rettenetes elnyomás alatt éltek. Ez a nézet a mai napig tartja

magát a közvélekedésben. A családi gyökerek szorgalmas levagdosása miatt sokan sodródnak ma is a szegénység felé, az egyén nem tud megkapaszkodni a közvetlen környezetében, ezért könnyebben kerül ki a társadalomból.

Csak nevetek, amikor az uralkodó tan vezérei arról papolnak, ők mennyire technokraták, minden gondolatuk a pénz körül forog, hagyjuk csak, hadd vezessenek, majd mi is ettől leszünk gazdagok!

Nem tűnt fel, hogy ettől csak egyre szegényebbek leszünk?

Apaszív

I.

Ismerik Önök Móra Ferenc Didergő király című meséjét? A kis történet nem is klasszikus mese, inkább példázat az emberi szeretet erejéről. A király folyton fázik, mindig közelebb s közelebb húzódik a tűzhöz, mindent feléget maga körül, mégsem tud felmelegedni soha. Végül egy kislány figyelmezteti arra, hogy rossz király lett belőle, mert már a házuk tetejét is leszedette és elégette. S amint a mosolygós csöppség odakuporodik a király mellé a kandallóhoz, „csodák csodájára” lekívánkozik a hatalmasságról a farkasbunda. Hamarosan elmúlik a didergése, kinyitja palotája ablakát és lekiált az emberekre:

„– Olyan meleg van itt, hogy sok egymagamnak, juttatok belőle, aki fázik, annak!”

Ez a gondolat vezérelt, amikor nekiláttam ennek az írásnak. Hátha másnak is szüksége van melegségre. Vagy megerősítésre. Abban, hogy nem ő látja rosszul a világot. Hogy nem ő, hanem a világ van bajban.

De rögtön elfogott a kétség is. Alkalmas vagyok-e erre a szerepre? Meg tudok-e birkózni azokkal a nehézségekkel, amelyek a kifejezés és kimondás kényszere közben támadnak? Megvannak-e az eszközeim a *kifejezhetetlen* közvetítésére?

Aztán legyintek. A művészeknek, *az igaziaknak,* úgyis más feladatuk van, legfőképp az, hogy meghaladják a másikat, s ennek érdekében minél cifrább és barokkosabb mondatokat „véssenek” papírra. És a tartalom? Ugyan, ki törődik már a tartalommal? Avítt jelszóvá vált e fogalom, mint a többi, amelynek egyáltalán *jelentése* van.

A nagy művész vederszám vedeli a vodkát és a rumot, megbotránkoztatja a hatos villamos és a margitszigeti játszótér közönségét, ráborítja az asztalt az őt kritizáló szerkesztőre, lerúgja a lépcsőn a verseit szorongató szerencsétlen dilettánst, felolvasóestje után pedig lefekszik a népművelő kisasszonnyal, vagy ha vele nem sikerül, akkor legalább a takarítónővel.

Ez nem én vagyok. S azt hiszem, soha nem is tudnék ilyen lenni.

Most is és korábban is akadályozott a „Zsenivé” válásban, hogy túl sokat foglalkoztam a külvilággal.

S ha az ember kicsit többet foglalkozik a társaival, hamar ráébred, milyen sok didergő király él közöttünk. Fázik, mert nem találta még meg, ami belülről bizsergetné. Reszket, mert hiába keresi az életet adó hő- és fényforrást. Meglehet, soha nem sikerül kikecmeregnie ebből az állapotból, és mindig hiányozni fog valami.

Mi közöm hozzá? Miért nem a mondatok hosszúságával, az alannyal és az állítmánnyal, a szöveg ornamentikájával és dinamikájával törődöm?

Mert rájöttem, milyen butaság volt abban hinni, a szavak alkalmasak arra, hogy érzéseket közvetítsenek. A mai valóság éppen ennek a fordítottja. Az emberek arra használják a szavakat, hogy elfedjék érzelmeiket.

Nincs kivétel. A legtöbb író abban a szerepben tetszeleg, hogy vérprofi.

Én pedig nem vagyok az. Tehát megengedhetem magamnak, hogy egészen őszinte legyek.

II.

Most hagyjuk a művészeket, írókat és más lézengő rittereket, hiszen könyvünk értékes segítséget készül adni olyan apáknak, akik komolyan és felelősségteljesen készülnek ellátni feladatukat. A szerző magánsirámainak iránya tehát gyors fordulatot vesz, és elkanyarodik a közélettől a magánélet felé.

Nem állítom, hogy könnyű lett volna elhatároznom magam a végső döntésre. A választás mindig nehéz. A gyermekvállalás egy izgalmasabb és fárasztóbb életformát villant fel mindenki előtt. (Némelyek fejében megfordulhat az is: Ez az igazi kaland!) A modern világban még a lábjegyzetek is kizárólag a szabadság fogalmát igyekszenek kibontani. Mint az emlegetett európai uniós alkotmány: sok szó esik benne a szabadságról, de egyetlen szó sem Istenről. Ez talán jelez (nekünk) valamit. A gyermekek óvodás koruktól mindenhonnan azt hallják: „Az ember szabadnak született!” Meg hogy „elidegeníthetetlen joga, hogy szabadon rendelkezzék minden testrésze, tulajdona és szabad perce felől”. Ennek ellentéte nem a szolgaság, hanem a kötöttség. Egy gyermek világra jötte felelősséget ró a szülőkre. Akik menekülnének e feladat elől, csakhogy nincs az jogvédő intézmény, amely felmentést adna emberi kötelességük alól. (Azt csak a Jóisten adhatna, de ő meg – ki hinné – pechünkre gyerekpárti, szabadságügyben hiába fordulnánk hozzá.)

Persze, ez az elgondolás egyáltalán nem tudatosodott bennem. Nem tartozom azok közé, akik patikamérlegen igyekszenek kimérni, mikor járnak jól és mikor nem. Inkább a különféle intések nyomán próbáltam kikövetkeztetni, mi várhat rám. Egy ismerősöm így figyelmeztetett: „A gyerek megköt tizenöt évre.” A várandósság vége felé, amikor már kiderült, hogy kislányom lesz, egy munkatársnőm, két gyermek anyja, húsz percen keresztül sorolta, miféle bajoktól kell majd megkímélnem a lányomat, hogyan fog halálra fárasztani a folytonos aggódás és gondoskodás, mennyi lemondással jár a gyermekvállalás. Végül közölte velem: „Ezek csak a gondok.” Az örömökről valahogy kevesebb szó esett.

Természetesen nem feledkezhetünk meg az apai szívet körbefonó félelmek felsorolásakor az édesanyák aggodalmairól. Tudjuk, ez mindig kisugárzik ránk is, akár az európai gazdasági helyzet kis hazánkra. Akárhogy is tagadjuk, egy házasságban a hadvezéri pálca a nő kezében van, s mi úgy forgunk házastársunk körül, mint kisbolygó a nagyobb égitest körül.

S mit mond az orvos? Azt állítja, az érzelmi hullámzás együtt jár a terhességgel. Jellemző erre az időszakra, és túl kell esni rajta, mint egy gyermekbetegségen.

Könnyű ezt kijelenteni. De lássuk csak, mit jelent a gyakorlatban? Mivel kell szembesülni a gyakorlatlan férjnek? Miben áll a baj természete és mennyire sokoldalú?

Rossz hírem van. Egy kezdő édesanya számára számtalan ok biztosít lehetőséget a tartós szorongásra. Az egyszerűség kedvéért foglaljuk össze ezeket világosan és tömören, hogy a gyanútlan vállalkozók is okuljanak belőle.

Megfigyeléseim szerint a várandós anya a következők miatt aggódhat (gyakran egész estét betöltően):

- a szülési fájdalmak minden képzeletet meghaladóan erősek lesznek
- testének arányosságát és feszességét a terhesség következtében elveszíti
- mindenfajta élvezeti forma (ital, cigaretta, hajnalig tartó bulizás) tilos és veszedelmes lesz
- nem tud megbirkózni a szülői feladatokkal, a gyerek pedig emiatt érzelmileg sérül
- már nem úgy néz rá a férje (és a férfiak többi része sem), mint egy vonzó nőre
- már soha semmi nem lesz olyan, mint korábban.

Persze emellett még adódhatnak kisebb gondok, amelyeket csak akkor észlelünk, ha párunk már félórája panaszkodik. Például ilyen az egy-egy tárgy megemelése során érzett aggodalom, amely a „remélem, nem történt semmi baj” görcsös ismételgetése révén tudatosulhat bennünk, és válthat ki napokon átívelő heveny lelkiismeret-furdalást. (Miért engedtem, hogy hozzányúljon?)

Ám ha túléltük mindezt, és még lelki támaszt is sikerült nyújtanunk társunknak, nem marad más hátra, mint a felkészülés a születés csodálatos és megrendítő pillanataira.

III.

A szülőszobán ülve már csöppet sem ezek a gondolatok jártak a fejemben. Amikor elfolyt a magzatvíz, és feleségemet beszállítattam a kórházba, eszembe sem jutott, ki mit mond. Izgatottan vártam órákon keresztül, mikor szólítanak, s közben idegesen cigarettáztam. A fitness-guruk biztosan megrónak érte, ám az én egészségem e pillanatban egyáltalán nem foglalkoztatott. Sokkal inkább az, hogy bent ezalatt mi történik. Nemsokára arról értesültem,

hogy a kisasszonynak még nincs kedve világra jönni, ezért megindítják a szülést – mesterségesen. Ekkor már megtettem a különböző fogadalmakat, miszerint, ha túlestem a megpróbáltatásokon, akkor hátrelévő életemet egészen biztosan szentként fogom leélni, csak minden rendben legyen.

Felvettem tehát a „zöld ruhát", és bebocsájtást nyertem a szentélybe.

Még több mint két órát tölthettem így, feleségem kezét fogva, mire elérkezett a pillanat, hogy a fájások egyre erőteljesebbé váltak. A szülésznő megkért, hogy vegyem le az órát Mónikáról. Annyira remegett a kezem, hogy e műveletet csak nagy üggyel-bajjal tudtam kivitelezni. Kedvesem megjegyezte: „Te jobban izgulsz, mint én." „Valóban? – igyekeztem nyugalmat erőltetni magamra. – Észre se vettem." Az az igazság, arra számítottam, hogy őt kell erősítenem, ehelyett én vagyok pácban, ő pedig olyan nyugalommal várja a fájdalmakat, mintha a szokásos esti teendőihez készülődne.

Az egy-két órás vajúdás alatt azonban olykor már az ő arca is eltorzult. Nem tudom, mennyi idő telhetett el így, mert elveszítettem az időérzékemet, úgy érzékeltem, mintha villámgyorsan teltek volna a percek, pedig nem így történt. Feleségem már biztosan szívesen tartotta volna kezében gyermekünket. Arra lettem figyelmes, hogy a műszer egyre hevesebben jelez, és a szülésznő közli, csupán fél óra lehet hátra. Mónika ekkor elpártolt a természetes szülés elveitől, amihez eleddig ragaszkodott, és epidurális érzéstelenítést kért. A szülésznő erre röviden közölte: „Ilyen rövid időre, ugyan már! Mindjárt kint lesz a baba! Korábban kellett volna szólni, most már nem érdemes!" Ebbe aztán belenyugodtunk.

Valóban kevés lehetett hátra, hiszen még az orvos is előkerült, talán az utolsó pillanatban, legalábbis én nagyon aggódtam. Immár nem tehettem semmit, Móni felpolcolt lábbal feküdt az ágyon, Nóri pedig elindult napvilágra vezető hosszú útján – az ápolónő tájékoztatása szerint. A doktor megérkezése után figyelmeztette feleségemet, hogy ne kiabáljon szülés közben, mert az csak elveszi az energiát, ami a fizikai erőfeszítéshez szükséges. Könnyű ezt mondani!

Az utolsó felvonáshoz érkeztünk. Nóri kifelé igyekezett, nem kis vesződségek árán. A szülőcsatornába ért, az orvos hozzám fordult, hogy nézzem meg a haját, már látható. A haját? – eszméltem fel kábulatomból. Igen, a fekete haja ott rejtőzött a fügefalevél mögött! Még egy utolsó nekirugaszkodás, és kinn van! Ilyenkor a legnehezebb, ezt mindannyian éreztük, hiszen épp a végére kell minden tartalékot mozgósítani. Móni nyomta, nyomta előre minden erejével a gyermeket, a nagy erőlködésben kicsúszott a száján egy éles kiáltás: „Áá!" A doktor erre megnyugtatta: Nem kiáltunk Á-t, sem B-t! Még egyszer rugaszkodjon neki!" Milyen jó, hogy nem mindenki vesztette el a humorérzékét – gondoltam, és jóleső melegség öntött el, mert

bizonyos voltam abban, hogy a feleségem ezt az utolsó vizsgát is bátran teljesíti. Így is lett, a harmadik vagy negyedik nekigyűrkőzésre kibújt a kislány.

Ahogyan megmutatkozott, az nem hasonlított előzetes elképzeléseimhez. Úgy véltem, előbb a fejét fogom megpillantani, azután a többi testrészét kell kidrukkolnom az anyjából. De olyan egyben csusszant ki, akár egy tojás, nemigen tudtam megkülönböztetni egyik tagját a másiktól, persze, a nagy izgalomban nem is próbáltam. Amit elsőként megcsodálhattam, az a szép „tatár ívű", kerek feje volt, ettől nyomban elszorult a torkom. Abban a percben rádöbbentem arra, valami végérvényesen megváltozott. Most már semmi sem lesz olyan, mint azelőtt, érte fogok élni, érte fogok küzdeni és érte fogok áldozatot hozni, ha kell. Attól a pillanattól kezdve, hogy megszületett, a világ dolgai közti elsősége megkérdőjelezhetetlen.

Elvágtam a köldökzsinórt, és elárultam a gyermek nevét a szülésznő kérdésére. Mónika megkönnyebbült, rámosolygott a kislányra és megkérdezte tőlem: „Jól vagy?" „Ne velem törődj" – válaszoltam. Igazán csodálatosnak tartottam a viselkedését, még szinte iszamos volt a vértől a szülőágy, és feleségem a baba után elsőként az én hogylétem felől érdeklődött.

Negyedóra múlva már a kezemben tartva vizsgálhattam lányom arcvonásait, mondanom sem kell, szebbnek és arányosabbnak találtam őt, mint bármelyik szupermodellt. Néhány kedves csacskaságot mormogtam hozzá, s ezt azzal hálálta meg, hogy kinyitotta a szemét és rámnézett. Úgy gondolom, megismerte a hangomat. Nemhiába társalogtunk hát, amíg anya pocakjában rejtőzött.

IV.

Nincs is szebb annál, mikor egyfolytában azt tervezgetjük, mit vegyünk a babának, hogyan rendezzük be az életét. Megerősítheti az összetartozást, a házasság kötelékét: együtt akarjuk a legjobbat és a legszebbet *a harmadiknak*. Miközben kiválasztjuk az ágyát, már látjuk, ahogy alszik benne, amikor megvesszük a babakocsit, a hozzá leginkább illő színt igyekszünk kitalálni.

Van valami egyedi bája ezeknek a közös vásárlásoknak. Az ember úgy érzi, hogy végre sok pénze van – hiszen hosszú ideig erre az időszakra tartalékolt – és mindet el szeretné költeni. Például ott van az az elefántfejű cumisüveg, azzal milyen jól el tudna szórakozni! Hogy nem használ cumisüveget? Sebaj, majd eljátszik vele! Vagy vegyünk hintalovat! Kis házat, ember nagyságú mackót! Ha ő nem is, én határozottan jobban érzem magam tőle a lakásunkban...

Végül persze a praktikus szempontok győznek. A pénztárca így is kiürül.

Pedig a gyermektől ingyen is megkapjuk, amire vágyunk. Mindenfajta ellenszolgáltatás nélkül, meghazudtolva az emberi kultúra évezredes bartellegyezményeit és haszonráta-hitét. Ő ilyenekkel nem törődik. Még nem tanulta meg szolgálni a fejlődést.

Szemben ülök ezzel a néhány hónapos nonkonformistával, az édesanyja egy fotelben helyezte el, már képes arra, hogy megtartsa magát ülve is, de testéhez képest aránytalanul nagy feje még ide-oda himbálódzik a nyakán. Nézem és mosolygok rá. Amennyire csak képes, felemeli a buksiját, és felém nevet. De csupán egy villanásra futja, hamar lehanyatlik az üstöke, a nehézkedési erő erősebb. Ám mégsem hagyta válasz nélkül, hogy odafordultam hozzá, és ez látható megelégedéssel tölti el.

Nem kellett felmutatnom a jutalmat, nem kellett ígérnem semmit, nem kellett udvarolnom, nem kellett tennem semmit. A mosoly ingyen volt.

Ráérünk még beíratni a kalmárképzőbe.

V.

Mint ahogy az országban is léteznek olyan tájak, amelyek kedvesebbek számunkra, a saját életünkben is találhatunk olyan időszakokat, amelyeket ünnepként értékelünk. Én sem kívántam túllépni azon a kegyelmi állapoton, hogy egy csecsemő vár otthon és egy feleség, csupán annyi dolgom van, hogy munka után játsszak egy kicsinyég... No de közbeszóltak az anyagiak és a nyughatatlan oldalborda. Az állásajánlat hamarabb érkezett, mint arra számítottam. A gyermek még csak egyéves, s szerintem kétéves koráig az anyja mellett a helye. Én nem akartam részt kérni a korai fejlesztésből, hát tessék... Az ember persze húzódozik, mentséget keres, nem beszélve a lelkiismeret-furdalásról, amely folyton azt súgja, jobb lenne a kicsinek egy nővel. Hisz ő türelmesebb, kedvesebb, gyengédebb és megértőbb. Persze egy férfi is lehet ilyen, ha akar, s már jönnek is az érvek, miért ne birkózhatnék meg a feladattal, miért ne bizonyíthatnám be, hogy egy férfi is alkalmas arra, amire egy nő. Fordított emancipáció? Lehet. De ha trendinek számít, ha egy nő raftingol és hegyet mászik, miért kellene elvitatni a férfiak jogát ahhoz, hogy elérzékenyüljenek egy baba láttán és erőt vegyen rajtuk a gondoskodás iránti vágy.

Az első napok nehezen teltek, bár Nóri odavolt az apjáért, tartottam attól, hogy nem lesz zökkenőmentes az átállás. Augusztus végén még meleg az idő, be is tartottam a napi kétszeri sétáltatás aranyszabályát, délután természetesen a ligetben. Egy hét után olyan izomlázat éreztem a lábamban, hogy felhagytam a kismamák szabadidős tevékenységének irigylésével.

Férfitársaim! Ki állította, hogy a gyermekfelügyelet nem munka? Ugyebár az asszony „csak” otthon van a gyerekkel? Hát én még életemben nem gyalogoltam ennyit naponta!

Egy hét után tényleg az a meggyőződés alakult ki bennem, legfeljebb egy fél évig húzom, aztán elmegyek dolgozni. Azzal nyugtatgattam magam, majd a különféle programok megszakítják ezt a monotonitást és könnyebb lesz a helyzetem. Egyelőre azonban hiányzott a megszokott társaságom. Bizony, megszűnt az a lehetőség, hogy munkatársaimmal reggeli kávé mellett vitassuk meg az aktuális politikai eseményeket, hogy nevetve cikizzük a tizenötperces sztárocskákat és felváltva szidjuk a televízióműsorok bugyutaságait. És hetente legfeljebb kétszer szabadulhatok el sörözni! Elvégre nem várhatom ezentúl, hogy a pici (és túlterhelt) feleségem vállalja át tőlem folyton a műszakot hat óra után...

VI.

Amerre járok vele, mindenütt megállítanak, lépten-nyomon megcsodálják, milyen szép gyerek. A feleségem már beszélt ezekről az esetekről, most én is megtapasztalhatom. Dicsérik a pofikáját (hiába, lány), a talpraesettségét, a mosolyát. Ő ugyanis mindenkivel parolázik, mindenkire mosolyog, aki megszólítja; mindenkire figyel, senki mellett nem megy el közömbösen, aki hozzáfordul. Az utcán idegen emberek szólítják meg, mindenki a lelkesedés hangján beszél hozzá. Egy kicsit én is részesülök a figyelemből, talán ilyen népszerű még sohasem voltam. Sőt, a szép lányok figyelmét érdeklődését is felkeltem. Olyan tündérek állnak meg mellettem, akik egyébként gyanúm szerint észre sem vennének. Nem szoktam hozzá, hogy manöken alkatú és babaarcú lányok vegyenek körül – régóta vagyok házas –, bizony kicsit zavarban is vagyok. De azért jólesik.

„Egyem meg, milyen aranyos” – lelkendezik az egyik címlaplány a játszótéren. Kérdezget, én röviden válaszolgatok, aztán félénken odébb állok Nórival együtt. Bezzeg amikor még fiatalabb voltam... Ám legyünk reálisak, ez az örvendezés most sem nekem szól.

Egyébként pedig rám fér a sikerélmény, hiszen meglehetősen egyedül érzem magam. A játszótéren szinte kizárólag anyukák terelgetik gyermekeiket, elvétve lehet látni egy-két férfiarcot, legtöbbször az is az idősebb korosztályhoz tartozik, vélhetően nagypapa. Felbukkan időnként néhány apuka is, nagyobbacska gyerekkel, akit gyorsan szabadjára ereszt, majd újságjába temetkezik. Hová tűntek a férfiak? Dolgozunk, hajtunk, alkotunk, s közben piszkosul elfáradunk. Hányszor halljuk, hogy munkahelyünknek teljes emberre van szüksége? És a családunknak?

No de nem politizálok, nem hirdetem meg a „kevesebb munka, több család” mozgalmát, mert azt hiszem, ez nem örvendene olyan nagy népszerűségnek, mint mondjuk a dohányzás elleni kampányok. Egy időre úgyis kiestem a munkából, hunyó vagyok, „csak” otthon vagyok

a gyerekkel, igyekszem lelkileg ép és egészséges emberré nevelni. Ez nem olyan munkakör, amely elismerő fejbólintásokat érdemelne ki egy menedzseri körben. Talán bizony a férfiasságomat is megkérdőjeleznék.

Egy ismerősöm korábban megjegyezte, szokatlan számára, hogy nálunk a feleségem a „családfenntartó", ő az, aki többet keres, és én rá bízom a család anyagi rendbetételét. Tehát pont fordítva van, mint ami elfogadott. Valóban, a férfinak illik annyit teljesítenie, amivel kivívhatja környezete elismerését. Ha nem ezt teszi, lustának és ügyefogyottnak bélyegzik, s ez még a magamfajta művészemberekre is érvényes.

Azóta sokszor gondoltam arra, milyen szerencsés, hogy ennyire élhetetlen vagyok, mert ha nem, sohasem ismertem volna meg a lányommal átélt örömöket. Akkor tovább gürizhettem volna, mialatt a párom csodálatosabbnál csodálatosabb perceket él át a kislánnyal. Így viszont rájöttem, mikor vagyok a legboldogabb. Akkor, amikor a lányommal együtt játszom.

VII.

Alig telik el néhány hét a kispapaság korából, máris tanúja leszek egy hétköznapi csodának. Nóri váratlanul elindul a biztonságot jelentő kocsi mellől, amibe eleddig kapaszkodott, és a bekerített játszótérrész felé lendül. Tesz néhány bizonytalan lépést, amire már eddig is képesnek bizonyult, majd legnagyobb meglepetésemre egyszer csak ott terem a facövekeknél. Itt megpihen egy kicsit, amíg én magamhoz térek és felocsúdok a meglepetéstől. Járni tud a gyerek! Az első folyamatosan megtett tíz méterén már túl van, és ráadásul ez nem minősül felesleges útnak, hiszen a játszótér felé igyekezett.

Gyorsan felhívom a feleségemet, aki már javában építi a kapitalizmust, és beszámolok neki lányunk hőstettéről. „Látod, most te fogod végignézni, miként fejlődik" – jegyzi meg. No, erre rögtön megrohan egy heveny lelkiismeret-furdalási roham. Mintha elloptam volna ezeket az élményeket valakitől.

A doktor néni is csodálkozik, nem tudja hova tenni furcsa párosunkat. Látszik rajta, kételkedik benne, képes-e ellátni ugyanúgy egy férfi egy kisbabát, mint egy nő. Megkérdi, vajon meddig akarom csinálni? Amíg lehetőség van rá, és amíg ésszerűnek tűnik, válaszolom.

Anyósom hasonlóképp vélekedik. Amikor a párom bejelenti neki telefonon, hogy munkába fog állni, megkérdi, mi lesz a gyerekkel, bölcsödébe megy? Nem, Zsolti marad otthon vele. A vonal végén döbbent csönd. Biztos vagy benne, hogy ez jó lesz? – hangzik az önbizalomnövelő kérdés.

Anyámmal sem járok jobban, nagyokat hümmög a hírre, kicsit aggódik, de aztán belenyugszik a megváltoztathatatlanba. Az ő művészember fiát nehezen tudja elképzelni babagondozói szerepkörben.

Ennek ellenére én nem érzem annyira megoldhatatlannak a feladatot egy földtől elrugaszkodott ember számára. Sőt, bizonyos tekintetben fontos, hogy gyermeki perspektívába helyezzük magunkat, ez pedig kinek menne jobban, ha nem egy sokat szidott, mihaszna költő- és írófélének? Annyi bizonyos, nem fogok olyan sokat a dolog gyakorlati részével bíbelődni, nem veszek el a főzés és a babaápolás részleteiben, ellenben sokat fogunk játszani, és nem maradhat el a napi legalább félórás olvasás sem.

VIII.

Nem panaszkodhatom, elég jól sikerül kihasználnom az időt, fejlesztő játékok egész sorát használjuk nap mint nap, rengeteget olvasunk, különösen Weöres Sándor Bóbitájának egyik példányát forgatjuk ronggyá (szó szerint). Alapmű, mindenkinek melegen ajánlom, még a „szocialista versekkel” együtt is. (Ha ily költeményre mutat Nóri, gyorsan továbblapozok és kijelentem, hogy „apa ezeket nem szereti”.) Felejthetetlen mondatainak többsége mára közkincsé vált. „Fut, robog a kicsi kocsi, / Rajta ül a Haragosi, / Din don diridongó..., Őszi éjjel / Izzik a galagonya, / Izzik a galagonya / Ruhája..., Éj-mélyből fölzengő / – Csing-ling-ling – száncsengő. / Száncsengő – csing-ling-ling – / Tél öblén halkan ring.” Ki ne ismerné ezeket a sorokat? Nem túlzás azt állítani, hogy e kötet a kisgyermekes anyák és apák Bibliájává vált. Akinek még nincs meg, gyorsan szerezze be! Zeneisége miatt gyorsan berögződik a gyermek tudatába, ha egyéves kora körül elkezdjük mondogatni, a kétéves gyermek már szavalhatja. Később pedig ismerősként üdvözölheti e verseket az óvodában és az iskolában.

Szegény Weöres Sándornak meg is ártott ez a népszerűség. Sokan csak gyerekversek szerzőjeként ismerik, és felnőttkorban elfordulnak tőle. Pedig az irodalomtudósok azt állítják, nem szerette a gyerekeket, ő maga volt a gyerek. Talán ebben kereshetjük zsenialitásának végső okát.

Még nehéz hozzászoknom, hogy ne zavarjam meg, amikor elmélyülten játszik – hiszen a szakirodalom ezt határozottan tiltja, de fokozatosan kezdek leszokni róla. Nyugalom, nem kell bebizonyítanom, hogy én vagyok a legjobb szülő – mondom magamnak – a gyerek úgyis felnő, hisz a régi parasztvilágban is felnőtt, pedig nem hiszem, hogy sokat törődtek volna a lelkivilágával.

Amíg alszik, a regényemen dolgozom. Amikor felébred, csodálkozva néz rám, mit keresek én a számítógép mögött. Nem tudom még megmagyarázni neki, hogy apa az irományait gyártja, amire a kiadó bácsik egy indián főnök bölcsességével mondanak határozott nemet, amikor a „dolog” hasznosítására kerül sor.

A felnőttek már csak ilyen hiábavaló dolgokkal töltik az idejüket, gondolja és máris odakéredzkedik ő is a számítógéphez, hogy saját maga is kipróbálhassa mi olyan jó ebben, miért görnyedek előtte minduntalan, mialatt ő nagyokat alszik az ágyikójában. Apa ölébe ül tehát, nyitok neki egy új oldalt a szövegszerkesztő programban, s ahogyan tőlem látta, elkezd zongorázni a klaviatúrán. Időnként pedig az egérért nyúl és a párnán igazgatja. Teljesen profi! Csak író ne legyen!

IX.

Van-e gyermeknek humorérzéke? A kezdő szülők többségében megfogalmazódik ez a kérdés, amelyre rövid időn belül meg is kapja az igenlő választ. De ha van, mihez kezdjünk vele? Érdemes-e továbbfejleszteni? Hiszen amint a német költő, Hölderlin mondja: „isteni lény a gyermek, amíg meg nem merült az ember kaméleonszínében”.

Magyarán: most még ficánkol a kis öntudatlan, de utána úgyis elveszik a kedvét.

„Laposkúszás, álcázás”: szűrte le a tanulságot számunkra egy volt tanárom. (Ő csak tudta, hisz – mint később kiderült – III/III-as ügynök volt.)

Én pedig azt kérdezem, mikor legyen vidám, boldog és önfeledt, ha nem kisgyermek korában? Ne legyünk tehát túl szigorúak hozzá. Ha azt igényli, hancúrozzunk vele. Ha hozzánk akar bújni, engedjük. Öleljük át, ahányszor csak szeretné, nem szégyen az. Ha foglalkozunk vele, hamar felfedezzük majd, minek örül.

Az egy-két éves gyermek humorérzéke más, mint a felnőtteké. Nem csupán azért, mert nem érti még a nyelvhez kapcsolódó tréfát. Chaplin halhatatlan remekművein sem lenne képes mulatni. Akkor hát mi az, ami megindítja a fantáziáját?

Megfigyeléseim szerint a mozgással, illetve a mozgatással kapcsolatos cselekmények keltik fel a figyelmét. Ha ilyesmivel próbálkozunk, legtöbbször nem marad el a siker, és jóízű rötyögéssel jutalmazza erőfeszítéseinket.

Említek néhány példát. A szekrénysor tetején őriztünk egy életnagyságú plüsskutyát, fajtára nézve mustifot. A mustif nyakában kék masni lógott. Én azzal nevetettem meg esténként Nórit, hogy karomba vettem és a plüssállat masniját megrángatva azt az érzést keltettem, mintha fejével a kislány felé bólogatna.

Máskor egy egyszerű narancs is „komikus hatást” válthat ki. Például amikor a heverőn üldögél, és két-három méterről feléje dobom a gyümölcsöt. Már a levegőben repülő kerek tárgy látványa is érdekes, hát még ha leérkezik és tovább gurul. Jól elszórakoztunk ezen néhány percig.

Egy éves éppen csak elmúlt, és egy nyári napon a maga kezébe vette a tréfacsinálás feladatát. A Városliget füvén, egy pokrócon ültünk. Újságomba merülve hátat fordítottam Nórinak, ő pedig egy falevelet helyezett el a fejem búbján. Hevesen ráztam a fejem, és a levél lepottyant rólam. Ezen remekül mulatott, és sorban pakolta rám a „gazoknak különféle nemeit”. Természetesen igyekeztem mindegyiktől megszabadulni, de e mozdulatokat túljátszott gesztikuláció kísérte, amely elsöprő sikert eredményezett csemetémnél.

X.

Férfitársaim joggal vethetik szememre: hát illik-e egy komoly férfiúhoz, hogy ilyen csacskaságokkal foglalkozzék? Nem nevetik-e ki mások? És én? Nem önti-e el a szégyenpír arcomat, amikor férfi létemre ilyeneket írok? (Nekem már mindegy. Akkor mondtam le örökre férfiúi és emberi büszkeségemről, midőn tollat vettem a kezembe.) Hova vezetne az, ha megfeledkeznénk évszázados (nemi) szerepünkről?

Helyes, ne is fordítsunk hátat neki. A férfi legyen csak szikla, amelyre építhet a család. Manapság azonban az apa már pusztán azáltal biztosítja a szilárd alapot, hogy *van.* Hogy *létezik,* és a felesége mellett áll. A gyermekek tekintélyes része csonka családban nő fel. Mivel ilyen esetben általában az anya gondoskodik a nevelésükről, nem is alkothatnak maguknak fogalmat arról, mit lehet egy másik szülőtől tanulni.

Egy férfi sohasem lehet olyan nőies, hogy ne szolgáltasson mintát saját neméről. Ez a szerep a neveltetésünkben, a fellépésünkben, a vérünkben van. Ha semmit sem teszünk, csak önmagunkat adjuk, az is elegendő. Nem kell másoknak lennünk, mint amik vagyunk. De segíthetünk utódainknak, hogy harmonikusabb és boldogabb egyéniséggé váljanak.

Legjobban talán a bizalom kialakításával. Az apa fizikai valójával, megjelenésével kiváltja a piciben a bizalom érzését. Ez megerősödhet, ha tudatában van, mindig számíthat rá.

Ha támogatja, ha dicséri és biztatja, ha közös élmények részesévé válik. Akkor nem csupán az elméje élesedik, hanem bízni fog az emberekben is. Persze, sokan kétségbe vonják ennek az érzésnek az értékét. Egy kelet-európai társadalomban. De bármerre tekintünk, akár Nyugatra, akár Távol-Keletre, meglátjuk, mennyire fontos e tulajdonság.

Egy átmeneti korszakban összekuszálódik minden. Évtizedek kellenek, mire helyre-rázódik mindaz, amit kísérletező kedvű fogyatékosok eltoltak. De ne féljünk, helyükre fognak kerülni a dolgok. Ennek kell történnie, különben „kifordulna a világ gyémánttengelye.”

„Ha a gyermek okosabb is a többinél, de nincs bizalommal az emberek iránt, nem sokra viszi az életben” – írja Masaru Ibuka, a korai fejlesztés módszerének japán származású atyja. A tudomány által bizonyított tény, hogy a sikeres ember receptjéhez nem csupán értelmi intelligencia (IQ), hanem az érzelmi intelligencia (EQ) is szükséges. Ez utóbbi kevésbé mérhető statisztikai eszközökkel, ám társaink megbízható bizonyítványt állítanak ki rólunk érzelmi intelligencia dolgában. Az, hogy milyen pozíciót töltünk be a munkahelyünkön, milyen a társadalmi elismertségünk, jórészt nem azon múlik, milyen diplomát szereztünk, és milyen mély a szakmai tudásunk. A legtöbb munkavállaló ezt nagyon nehezen dolgozza fel, ilyenekből válnak aztán a megkeseredett és frusztrált emberek.

Egy csonka családban felnövő gyermeknek nehezebb elsajátítania az empátia és a bizalom gyakorlatát. Természetesen nem lehetetlen, de ha végig akar menni ezen az úton, sokkal több akadállyal találja szembe magát. Ha harca során *kegyelem* segíti – e fogalmat később szeretném kibontani – győztesként kerülhet ki. Mindenki előtt nyitva áll tehát a lehetőség, de nem mindenki indul egyenlő esélyekkel.

Az apáknak nem szabad megelégedniük azzal, hogy munkájukkal az anyagi hátteret biztosítsák. Minél több időt kell gyermekükre szánniuk. Ha így tesznek, utódaik teljes emberré fognak válni. Biztos vagyok benne, hogy a törődést eredményeikben is kamatoztatni fogják. Hiszen ahogy Victor Hugo írja: „jobb az agy, ha melegebb a szív”.

A naptalan oldalon

„Azért jöttem, hogy megkeressem azokat, akik elvesztek.” Vízkereszt múltával a szeretetkampány is véget ér, és a magunkra hagyatott csöndben felismerjük önnön szegénységünket. Csak lassan növekszik a fény, napjaink felére sötétség borul.

Ha ritkán, kibotorkálok a sáros fasorba, néha meglátok egy-egy szegénységtől árulkodó szatyrot a nedves, elfeketedett padokon. Csupasz ágak és kopár fák hirdetik kifosztottságunkat. Jó időszak ez az emlékezésre. Elmúlt szeretetkampányokra való emlékezésekre. Az emlékek velünk maradnak, amíg meg nem elevenedik az ég és friss szelek járják át a vidéket. De most ez az idő még messzinek tűnik.

A múlt szeretetkampányai. A történelem bizonyítja, a szeretet is csak kampányokban tud kiteljesedni. Halálos idők nyomában ver újra gyökeret, vagy olyankor, amikor egy szorgalmas, virágzó kultúra már a saját lelkére is tud gondolni.

Ilyen korszak a hatvanas években volt utoljára, s ennek fénye átsugárzott a hetvenes-nyolcvanas évekre is. A megtermékenyítő eszmét néhány nemzedék átkísérte a kilencvenes évekbe. Az új barbárság hírnökei azonban legszívesebben még a gondolatcsírákat is kiírtanák. Károrvendően gondolhatnék arra, uniformisba bújtatott vitézeink sosem fogják megismerni, milyen érzés hasonszőrű emberekkel, „virággyermekekkel” gitárkíséret mellett énekelni a tengerparton. A szeretetkampányról szőtt klisék szerint a hatvannyolcas nemzedék mást sem tett, minthogy bódultan feküdt a parton és a világbékéről elmélkedett. Az életaktivitástól, állandó kavarástól és gyors akcióktól beszívott ifjúság el sem tudja képzelni, úgy is el lehet eredményeket érni, hogy a parton fekszünk és egy békés világról álmodunk. Pedig alighanem ennek köszönhetjük, hogy nem nyugszunk bele a jelenlegi állapotba, ezért tartunk minden megmentett erdőt és megkímélt forrást nyereségnek, ezért becsülünk meg egy palack tiszta vizet, egy talpalatnyi termékeny földet. Hiába magyaráznám ezt korunk hősének, miként válthatja ki méregdrága welnesskúráját egy rövid pihenés a tó mellett, miként helyettesítheti a státuszszimbólumnak számító sítúrát egy közös éneklés a lobogó tűz mellett. „Mert sokan tették ugyanazt”, végül a tett átformálta a tudatot. Megbocsájtható bűn volt, hogy a világbéke nevében heverésztek ott. Ez a tétlen szemlélődés és semmittevés milliók gondolatvilágát változtatta meg. A mozgalom tagjai egy pillanatnyi létszünetet iktattak a harc és megsemmisülés évtizedei közé. S mintha a zsoldos idő is megállt volna egy pillanatra, hogy a pillanat elmúltával újra rombolni és rabolni kezdjen.

A történelem mélyén hasonló módon cselekedett egy szedett-vetett társaság, akik a szegények, kitaszítottak és elveszettek gondjainak felkarolásával felzavarták egy merev és látszólag rendíthetetlen hatalom állóvizét. Eszméik hirdetője egyszerű szavakkal hirdette ki: „Ne aggódjatok az életetekért, hogy mit egyetek, se a testetekért, hogy mibe öltözködjetek. Nem több az élet az ételnél, a test pedig a ruhánál? Nézzétek az ég madarait: nem vetnek és nem aratnak, csűrökbe sem gyűjtenek, a ti mennyei Atyátok táplálja őket. Nem értek ti sokkal többet ezeknél?” A hatalom csak mosolygott rajta, először nem tudott mit kezdeni vele, a bennszülöttek belügyeként kezelte. De a gyarmattartók készséges kiszolgálói, a farizeusok és a főpapok hamar a segítségére siettek az egyensúly kényes fenntartásában érdekelt nagyhatalomnak.

1980-ban visszatérésre készült John Lennon is, egy másik szeretetkampány fő alakja, mikor egy Chapman nevű őrült golyója végzett vele. Gondoskodtak róla, hogy ne legyenek ismét olyan emberek, akik elmélkedve heverésznek a parton. Csak olyanok, akiket folyton arra ösztönöznek, hogy egy kis tombolás után minél nagyobb szeletet harapjanak ki a társadalomból. A szeretet kampánya véget ért. Ami megmaradt belőle, az a Vízkereszt utáni ejtőzés csupán. S a rablóhad újfent tovább pusztíthatta az erőforrásokat, egészen máig.

Vajon jön-e még egy másik Krisztus (alter Christi), aki így figyelmeztet: „A szűk kapun menjetek át, mert széles a kapu és tágas az út, amely a pusztulásba vezet, és sokan vannak, akik bemennek rajta. Milyen szűk a kapu és szoros az út, amely az életre visz és milyen kevesen vannak, akik megtalálják!”

A nemi erőszakról – őszintén

Az utóbbi időben a média egyik fele, s a trendet követve, kevésbé lelkesen, de a másik is – nagyon hangos az úgynevezett családon belüli erőszak kérdésétől. A problémát körüljárva általában elsikkad a verbális agresszió és a lelki terror gyakorlása, ami többnyire nőkre jellemző. Egy-egy reakcióként adott legyintés vagy akárcsak kézemelés sokkal nagyobb hangsúlyt kap, „botránynak" minősül, mint az évekig, sokszor évtizedekig alkalmazott kíméletlen és egyhangúan következetes lelki dresszúra. A liberálisnak tartott média ezzel is ad egy jókora pofont az esélyegyenlőségnek, mikor ezekről hallgat, de jelen írásunknak ez most nem tárgya. A nőket ért durva, agresszív támadások és erőszakos cselekmények hátteréről és a megelőzésről szeretnék értekezni.

Szeretem a nőket. Nem csak azért, amiért szeretni szokás, hanem mert többségük tehetséges, ügyes és talpraesett, úgy tapasztalom, emberként formálhatóbbak, tanulékonyabbak és szabálykövetőbbek, mint a férfiak. Nem véletlen, hogy a jobboldali, tradíció- és családközpontú pártok bátran alapoznak a családos nők tömegeire. A nemzeti fejlődés programja élénken foglalkoztatja őket, mivel a félgyarmati sorba szorított Magyarország égető gondjait nem csupán ők, hanem gyermekeik is a saját bőrükön érzik.

Sajnos, a kapitalista berendezkedés Kelet-Európában és különösen Magyarországon egyedülállóan kegyetlen társadalmat teremtett az elmúlt huszonhét évben. Ez a kegyetlenség talán csak az orosz viszonyokhoz mérhető, s ez mindannyiunk felelőssége. Gyávák voltunk ellenállni, gyávák voltunk szót emelni és gyávák voltunk küzdeni a saját igazunkért. Ennek okait, jelenségeit azonban másutt már részleteztem, akinek van türelme és kedve hozzá, böngéssze át, nem térek ki erre. Fontos hangsúlyozni azonban, hogy ilyen mértékű erőszak, amelyről az újságok írnak, nem létezhet „éltető közeg" nélkül, ennek hátterében egy erőszakos társadalom és egy erőszakra alapozó életforma áll.

A nemi erőszak kérdése összekapcsolódik a családon belüli erőszakéval, ebben a tekintetben is olyan sok a hazugság, ferdítés és elhallgatás a liberálisnak tartott médiában, hogy még a meggyőződéses liberálisok is elfordulnak tőle és máshonnan tájékozódnak. A média felfújja ugyan a nemi erőszakot, mint témát, de elhallgatja az elkövetők legnagyobb körét. Köztudott, hogy Svédországban történik a legtöbb nemi erőszak, ennek következtetéseit mégsem vonják le soha. A valóságban teljesen logikus folyamat eredménye a rengeteg nemi erőszak. Svédországban kötött ki a bevándoroltatás által azok jó része, akik katonailag megbolygatott, az

USA politikájának következtében pokollá vált térségekből jöttek a civilizált Európába. Vagy maguk is részt vettek erőszakos cselekményekben vagy alkut kötve a fegyveresekkel, csupán átvészelték, így vagy úgy, az erőszak a mindennapjaik részévé vált. Oktatásban a háborús zavargások, polgárháborúk miatt nem vagy alig részesültek, azt azonban megtanulták, hogy az emberi élet meglehetősen olcsó. A társadalmi érintkezés megszokott formája számukra az ököljog, az erősebb joga. Ezekben a térségekben, amelyek már a diktatúrák alatt (Kadhafi, Asszad, Szaddam stb.) sem voltak épp humánusak, rettenetesen igazságtalan, antihumánus országok jöttek létre. A fiatal férfiak ebben nőttek fel, emiatt lelkileg súlyosan sérült, agresszív és zavarodott emberekké váltak.

Aki erőszakot követ el, az pszichésen sérült, a körülmények által beteggé tett egyén. Természetesen előfordulhat, hogy jó oktatást kapott, normális közegben élő, normális emberi érintkezéshez szokott svédből is válhat perverz, beteg ember. Ennek az esélye azonban nagyon kicsi. Előfordulhat, de ettől még a svéd társadalom olyan mintatársadalom lenne, mint mondjuk a dán. (Dánia ugyanis lezárta a határait, mert ezt is meg lehetett tenni, anélkül, hogy kizárták volna őket az Unióból.) A svédek sérült, frusztrált, elkeseredett, erőszakhoz szokott férfiak tömegeit vásárolták be maguknak, nem csodálkozhatnak azon, ha erőszakhullám rengeti meg országukat. Oktatásban, szervezettségben és Kelet-Európa erőforrásainak elfoglalásában szerzett előnyük egy ideig még megmenti őket attól, hogy egy diszfunkcionális társadalomban éljenek. A megerőszakolt svéd lányokat, asszonyokat persze ez egy cseppet sem vigasztalja.

A Nyugat által kifosztásra ítélt, félgyarmati sorba kényszerített kelet-európai társadalmak vezetői úgy tűnik, jobban becsülik a nőket annál, semhogy kitegyék őket frusztrált, fegyveres konfliktusok barbarizmusához szokott fiatal férfiak támadásainak. A családon belüli erőszak azonban óriási gondot jelent itt is. Míg a nyugati társadalmak „importálják” a barbarizmust, Keleten sajnos ez magától megterem. Nyilván nem olyan mértékben, mint a háborús zónákban és nem is minden külső ráhatás nélkül, ám ettől még nem mondhatjuk azt, hogy ezen nem kellene változtatnunk. Az oktatás színvonalának lezüllesztése, a közművelődés megszüntetése, a kultúra, a szellem térdre kényszerítése nem magyar találmány, a legkevésbé sem. Nincs olyan felelősen gondolkodó magyar – ideértve a politikusok többségét is – aki ennek örülne. A multinacionális vállalatok érdeke persze az, hogy a dolgozó semmi mással ne foglalkozzon, csak a robottal, s napi 12, 14, 16 órákat teljesítsen. Emellett semmi másra nincs ideje, természetesen művelődésre sem. Az oktatás ilyen mértékű leépítése azért az ő szempontjukból sem lenne indokolt, megjegyzendő azonban, hogy az oktatás eredendően az erőszakmentességen alapul, az ő kapitalizmusuk pedig az erőszakon. Az oktatás lényege, hogy a tanár értékeket ad át, a diák pedig átveszi ezeket, miközben meggyőződik arról, hogy ezek az értékek

az ő javát szolgálják. A tanár a meggyőzés, az argumentáció, a vita, a gondolkodtatás erőszakmentes eszközeivel él. A multinacionális cégeknél egyszerűen belekényszerítik az embereket az embertelen robotba, nincs választásuk. Hosszú távon pedig az erőszakos, harsány és gátlástalan emberek érvényesülnek, nekik van helyük a multinál.

A nemzeti fejlődés programjának egyáltalán nem kell figyelnie arra, mit akarnak a multik. A családon belüli erőszak megszűnése az oktatás, a közművelődés és a népnevelés – igen, nem félek kimondani ezt a szót! – hatékonyságától függ. Nem kívánjuk átvenni sem az oroszok kíméletlen társadalmi modelljét, sem a harmadik világ szemléletét. Az a kelet-európai együttműködés, amely lassacskán kibontakozóban van, tartalmaz értékes elemeket. Kelet-Európának újra kell építenie önmagát, kulturális, oktatási és közművelődési tekintetben mindenképp. A legális bevándorlással nincs semmi baj, – gondoljunk arra, hogy a kereskedni, dolgozni kívánó kínaiak mennyire szerves részévé váltak társadalmunknak – a „belső barbarizmus" felszámolása azonban épp elegendő munkát kínál, a harmadik világ gondjait, gyarmattartóinkkal a nyakunkon, mi semmiképp nem tudjuk megoldani. Érik egy „bostoni teadélután", az azt követő események azonban nem lesznek erőszakosak, mi fegyver nélkül, a diplomácia útján fogjuk kivívni függetlenségünket. S akkor, az általunk épített speciális kapitalista modell nyomán – mely leginkább a dán és finn modellhez lesz hasonlatos – meg fog szűnni a családon belüli erőszak is, mint annyi minden más nemkívánatos jelenség. Következetes nemzeti felemelkedési programra van szükség, a lehetőség adott, hiszen Nyugat-Európa és benne a gyarmatosító Németország további meggyengülését lehet számítani. Míg ők újabb és újabb menekülttáborok karbantartásával, ellátásával és civilizálásával lesznek elfoglalva, Kelet-Európa észrevétlenül kiszabadul/hat a béklyóból és végre saját népének felemelésére, humanizálására és kulturális emancipációjára fordíthatja összes anyagi és szellemi energiáját.

Nagyapám emlékezete

Nagyapámmal először akkor beszélgettünk nyíltan háborús emlékeiről, amikor már hivatalosan is elhagyták hazánk területét a szovjet csapatok. De a téma már korábban is szóba került köztünk, s nagyapám akkor is higgadtan, a szörnyű részletek kibontása nélkül nyilatkozott az orosz megszállásról. Pedig történetében tetten érhető volt minden, ami azt a baljós, véres ’45-ös évet jellemezte. Biztos vagyok benne, hogy a Budapest környéki német falvakban is erőszakoltak, sőt meg is öltek nőket, de mind tőle, mind más idős embertől azt hallottam, hogy ezeken a sváb településeken ilyen keserves tapasztalatokat kevesebben éltek át. Talán Budapest, a központ közelsége mérsékelte őket, vagy talán az, hogy nem magyarokkal, hanem kisebbségi németekkel volt dolguk. Ki tudja, ki tudja az orosz gondolkodást ésszel felérni?

1990 nyarán nagyapámmal arról beszélgettünk, milyen kicsiségeken múlik egy ember élete. Háborús történeteiből azt a következtetést vonhattam le, hogy azokban a zivataros időkben néha csak egy hajszálon múlott a lét vagy a nemlét. Ő személyesen meg sem élte a doni katasztrófát, csapatát a Dnyepernél tartalékolták. Elmesélte, hogy amikor egyszer elakadt a beszerzőkocsijuk a viharban, s a két magyar katona a beragadt a kocsival kínlódott, az arra járó öreg ukrán paraszt könnyen megölhette volna mindkettőjüket, mégsem tette. Enni adott nekik és útjukra bocsátotta őket. A társa mégis elrekvirálta az öreg gabonáját, de végül nagyapám rábeszélte, hogy vigyék vissza neki, különben éhen hal. Általában rendesek voltak velük az oroszok, de ahogyan éltek, az a magyarok számára borzasztó és elkeserítő volt. A magyaroktól kunyerálták a száraz kenyeret. Nagyapám így írt haza:

„Az oroszról meg azt mondhatom, (szemükben orosz és ukrán között nem volt különbség és életmód tekintetében ez igaz is) hogy ezek úgy élnek itt, mint a barmok. Egy fedél alatt laknak a marhával és a kecskével, ami ki van kötve a konyhában. Együtt is alszanak velük. Egy nyomorult viskójuk van és egy közös helyük. Éjszaka a kemencepadkára heverednek, és betakaróznak egy rossz bőrrel, azután ott alszanak. Kenyérre alig telik, hajdinakása egész nap, állandóan éhesnek, űzöttnek látszanak. Édes Istenem, csak meg ne ismerjük ezt a világot.” Ők úgy tudták, azért harcolnak, hogy egyáltalán ne kelljen megismernünk ezt. Partizánnak többnyire a fiatalok álltak – talán a Komszomol hatása? – egy 16 éves suhanc meg is ölt egy őrségben álló magyar tizedest. Az ellátást a németektől kapták, mivel nagyapám beszélt németül, meg is kérdezte tőle egy német tiszt: „Mit keresel te a koldus magyarok között? Te német vagy, gyere közénk!” De akkor már magyar büszkeség feszítette a mellét... Együtt érzett a

társaival, bár ejtett arról is néhány keresetlen szót, hogy ők meg mennyire lenézték a románokat.

A háború végén Harasztiról menekült, Törökbálinton szállították le a szekérről a nyilasok, onnan Pestre vitték, a gyűjtőfogházba. Itt nagyon meggyötört, leromlott állapotban lévő emberekre talált, másfél nap után kaptak csak egy kis bablevest, azt is köpőcsészéből kellett enniük. Egy tiszt segített neki, akit valószínűleg kivégeztek, elmondta, hogy Harasztit most foglalták el, onnan menekülnek az emberek. Nagyapám a vallatáskor ezt az információt használta fel, azt vallotta, ő is Harasztiról szökött el, és elszakították a családjától. A parancsnok elengedte, mivel neki volt indoka, míg a többieket kivezényelte a frontra. Volt még egy kalandja azután az oroszokkal, amikor egy felakasztott bekecsre azt hitték, egy halott oroszé. Őt is bevitték több társával együtt, de az mentette meg, hogy valakinek el kellett temetnie a holtakat, így végül a kéznél lévő embereket a közmunkával megúszták a dolgot. Többször is el akarták vinni Málenkij robotra, de ezeknél az akcióknál általában olyan rossz volt az őrizet, hogy mindig meg tudott szökni.

Ez hát nagyapám története dióhéjban. A megúszós fajtához tartozott, aki – mint be is vallotta – ráadásul szerencsés is.

Egy sváb család útja

Az első német telepesek Magyarországon Buda és Pest közvetlen környékén telepedtek meg. Az 1710-es évekig kevesen voltak, mert a nagyobb arányú beköltözést a folytonos háborúskodás meggátolta. A karlócai békéig (1699) húzódó török háborúk után Magyarországon a Rákóczi-szabadságharc (1703-1711), ezzel egy időben, Németországban a spanyol örökösödési háború zajlott. A telepítés így csak az 1720-as évektől vehetett nagyobb lendületet, mikor a magánföldesurak és az egyház mellett a bécsi udvar is aktívan bekapcsolódott a mozgalomba. Bécs számára a „Rákóczi-rebellió után a megbízható, katolikus vallású német lakosság betelepítése különösen kívánatos megoldásnak ígérkezett. Azokban a dél-német uradalmakban, amelyek a közvetlen osztrák kormányzás alatt álltak, a telepítési politika közvetlenül érvényesülhetett.

E törekvések hamar találkoztak a reményvesztett svábok kivándorlási szándékával. A toborzás, verbuválás a falvakban történt. A magyar földesurak vagy egyházi birtokok képviselői a német birodalom falvaiban népszerűsítették az általuk képviselt uradalmat, és azok számára, akik vállalták a költözést, házat, földet és többféle kedvezményt helyeztek kilátásba. A toborzottak rendszerint a szegényebb rétegekből kerültek ki. Miután megváltották magukat, a helyi földesúrtól elbocsátó levelet kaptak. Ennek birtokában szabadon költözhettek a birodalom más országaiba. A telepes családok gyalog vagy kocsival jutottak el az ulmi vagy valamely más dunai kikötőig, ahol hajóra szálltak, és Ulmer Schachtelnak (magyarul ulmi skatulya) nevezett, bárkaszerű hajóikon elindultak Magyarország felé.

A megváltás összege koronként és helyenként változott, általában 1-10 rajnai forint között volt. A szegényeknek kevesebbet kellett fizetniük, a nincstelenektől sokszor csak egy imát kértek az uradalomért. A kivándorlási kedv a szegénység körében oly nagy volt, hogy egy alkalommal például Unterwachingen falu egész lakossága Magyarországra akart menni, derék plébánosuk minden győzködése ellenére. 1712 tavaszán egyedül csak az obermachtali uradalomból 40 csoport indult útnak. Az elbocsátást jellemzően csak a hajadonoktól tagadták meg, de így is voltak olyanok, akik szabadságuk megváltása nélkül távoztak el. A legfőbb kivándorlási központ Ulm városa volt. A többféle vidékről származó telepesek itt gyűltek össze, és itt szállhattak fel a gyakorta induló hajókra. Útlevelet kaptak, és utasítást arra vonatkozóan, hol települhetnek le az új hazában. A házassági engedéllyel nem rendelkező fiatalokat sok esetben Ulmban adták össze. A Sankt Michael zu den Wengen templom esketési

anyakönyvében nem ritka az ilyen bejegyzés: „erant itinerentes in Hungariam” vagyis a pár útközben Magyarország felé házasodott össze.

Mikor az ulmi nagy templom órája elütötte a delet, az evezőlapátok a folyóba merültek és a skatulya elindult Magyarország felé. A Württembergből, Bajorországból származó 150 ezer német harmada a Soroksári-Duna mellett telepedett le, így Dunaharasztiba is. Egy ulmi skatulya hossza 25-30 méter volt, szélessége 6-8 méter, sebessége 2,7 méter/perc, irányítására hat emberre volt szükség. Egy hajón 150 kivándorló kapott helyet. A tutaj hátsó része tele volt csomagokkal, ládákkal, a tyúkok és kis állatok ketreceivel, bútorokkal, ekével, vetőmaggal.

Az út nagyjából két-három hétig tartott, és egyáltalán nem volt veszélytelen. Nem egyszer sarcot követeltek tőlük, holott privilégiumaik értelmében mentesek voltak az adók és a vámok alól. Ilyenkor a továbbhaladás érdekében mégsem tehettek mást, pénzzé kell tenniük vagyonuk egy részét, ami a megérkezés után sokszor komoly gondokat okozott. Az utazókat járványok, betegségek is veszélyeztették. Az ulmi skatulya nevezetesebb megállóhelyein telepesek regisztrálása és eligazítása végett bevándorlási központokat létesítettek. A budai hegyvidékre érkezőket Pest-Budán, a Tolnába és Baranyába településeket valamint a bácskai és bánáti német telepeseket Apatinban, Baján, Dunabökényben és Újvidéken fogadták, majd a megfelelő célállomásra irányították őket. A telepesek ezután szárazföldi úton, szekereken folytatták útjukat. Megérkezésük után a telepítő földesurak gondoskodtak róluk, akik különféle kedvezményekben részesítették őket. Ez általában három év teljes és újabb három év részleges adómentességet, ingyenes házhelyet és telket valamint általában ingyenes épület- és tüzelőfa biztosított. Az első telepítők a budai hegyekben birtokos Csáky és Zichy családok voltak, akik nem sokkal Buda visszavívása (1686) után szétküldték toborzó biztosaikat a német birodalom tartományaiba. Annak ellenére, hogy a magyar főváros felszabadulásával nem értek véget a harcok, és az ország területén még javában folyt a török elleni küzdelem. Buda és környékére alig a török elvonulása után már megérkeztek az első német telepesek.

A dunaharaszti svábság letelepedése

1686-ban, Buda török alóli felszabadításakor Dunaharaszti elnéptelenedett. 1695-ben a 6 visszatért, korábban is itt élet magyar család mellé az új tulajdonos, Vorster Kristóf tábornok, élelmezési biztos német területről 39 családot telepített le, s ezáltal a környékbeli falvaknál életképesebb és nagyobb település jött létre.

A Rákóczi szabadságharc idején (1703-1711) azonban a lakosok szétszóródtak. 1713-ban a terület a Laffert család kezébe került, akik újabb német családokat telepítettek le Haraszti-

ban. 1770-ben nagy mozgás volt még az ideérkező családok körében. Egyesek a kedvezmények lejárta után elhagyták a települést, míg mások később telepedtek le itt.

Haraszti, Taksony és Soroksár lakosait nemzetisége alapján a XVII-XVIII. században Pagus Suevorumnak, azaz sváb falunak nevezték. A központ Haraszti volt, a XVIII. század elején Némedi, Ócsa, Taksony és Soroksár lakossága is az itteni templomban kereszteltette gyermekeit, itt kötött házasságot.

1728-ban 1 serfőző, 1 kovács, 1 mészáros, 1 kereskedő és 2 molnár élet a földművelők mellett. 1784-85-ben a településen 117 ház állt, melyekben 142 család és 698 fő élt.

> „Haraszti német falu a Duna bal partján Soroksártól délre félórányira, 819 katolikus, 28 református és 14 zsidó hitű lakossal. Rendben épült csinos házait elő árnyékos fák ékesítik. Van itt katolikus parochia és templom, egy erdő a Duna partján, szőlőskert. Határának nagy része homokos, legelője tágas. Földbirtokosa a báró Laffert család."
>
> (Fényes Elek, 1843)

A svábok nem kevésbé patrióták, mint a magyarok. Magyarországon születtek, itt élnek és nem akarnak innen elmenni. Származásukat tekintve svábok, felvállalják az etnikai csoporttagságot, de egyúttal magyar állampolgárként azonosulnak a magyar nemzettel. Haza, nemzet, állampolgárság alkotják nemzetkoncepciójuk pilléreit, amelyet elsősorban a születési hely és az életvitel színtere határoz meg. Németül az iskolában tanultak, ugyanúgy, mint magyarul. Ország és haza egy, és határai egybeesnek a magyar államéval. Történelmük, múltjuk ebben a keretben játszódott le, jelenüknek, mindennapi életüknek ez a színtere, és a jövőjüket is ebben a keretben képzelik el.

Források a sváb betelepedésről és a betelepülő családokról:

Werner Hacker: Auswanderungen aus Oberschwaben im 17. und 18. Jahrhundert; Stuttgart

Tanulmányok Pest megye múltjából (Petróczi Sándor: Pest megye újjátelepülése 1711-1760); Pest Megyei Levéltár

Borosy András: Pest-Pilis-Solt vármegye közgyűlési jegyzőkönyvei és regesztái

Varga Lajos: A váci egyházmegye történeti földrajza

Borosy András: Pest-Pilis-Solt vármegye regionális összeírásai

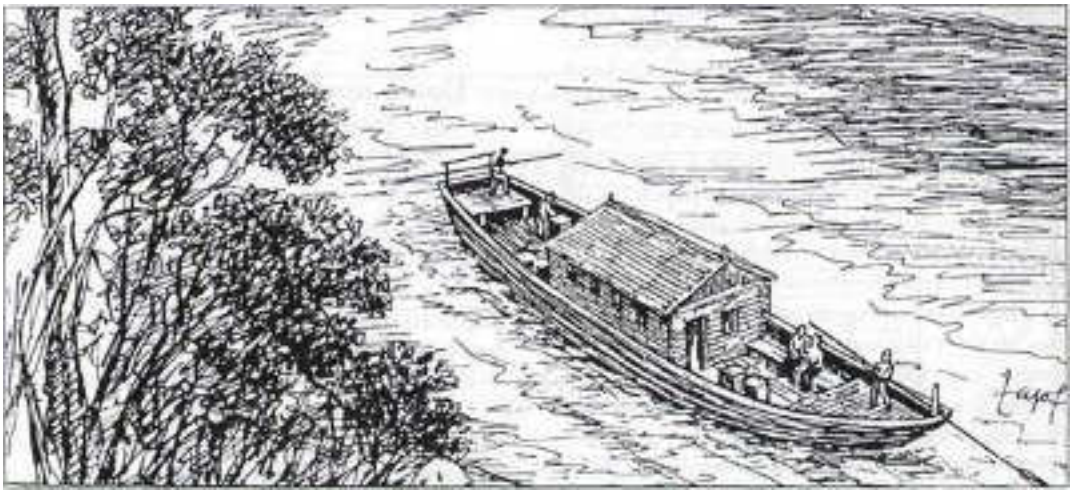

Goldberger Leó felsőházban tartott felszólalása a második zsidótörvény-javaslat ellen

„Nem lehet egy tollvonással 600 000 lelket úgy juttatni koldusbotra, hogy ez egyedül őket sújtsa, és ne a legsúlyosabban hasson vissza az egész gazdasági életre, melyből ennek a nagy tömeg embernek termelő munkáját és fogyasztását feleslegen kioperálták? [...] Mi lehet egy vállalatból, ahol nem szaktudástól, s rátermettségtől, hosszú esztendők lelkiismeretes munkájától függ a tisztviselők pozíciója, hanem az élettel nem számoló rendelettől, a végrehajtó hatalom mindenkori szeszélyétől, esetleg pártparancstól! Az ilyen vállalatoknak tönkre kell menniük."

Bevezetés

Vannak történelmünknek olyan korszakai, olyan tragikus történései, amiket az élő emlékezet őriz. Közelmúltunk ilyen tragikus időszaka volt a második világháború kirobbanása előtt a politikai élet szélsőjobboldali radikalizálódása, amit az elfogadott „zsidótörvények" jeleztek.

A most bemutatásra kerülő forrás, dr. Buday-Goldberger Leó iparmágnás, felsőházi tag második zsidótörvénnyel kapcsolatos hozzászólása ennek a múltnak egy epizódját tárja elénk. Elöljáróban szükséges elmondani, hogy Goldberger Jenő a legnehezebb időkben is vállalta a szolidaritást sorstársaival. (Az SS által Portugáliába menekített családját nem követte; a mauthauseni koncentrációs táborba került, ahol szinte a tábor felszabadulásával egy időben tragikus körülmények között halt meg.)

Ki volt Buday-Goldberger Leó, ki volt ez az ember, aki önként vállalata a mauthauseni haláltábor borzalmát, sorsközösséget vállalva 600000 zsidó vallású magyar állampolgár tragédiájával?

A Goldbergerek neve egyet jelentett a hazai textilipar történetével, hiszen a több generációra visszatekintő nagymúltú Goldberger Sám. F. és Fiai Rt. előzményei a Goldberger Ferenc által Óbudán 1784-ben alapított kékfestő műhelyben gyökeredznek.

A műhelyalapító másodszülött fia Sámuel tekinthető a „Goldberger Sám. F. és Fiai" tényleges megalapítójának, aki a kis műhelyt gyárrá fejlesztette. A cégelnevezésben az „F" betűvel Sámuel alapító édesapját jelölte meg.

A gyár 1851-től kezdve közkereseti társaságként működött, s 1867-ben Ferenc József Sámuel özvegyének, Goldberger Erzsébetnek és 16 gyermekének „budai” előnévvel nemességet adományozott. Szorgalmas munkával, folyamatos fejlesztéssel, megfontolt gazdasági döntésekkel sikerült a társaságot belföldön és Európa-szerte ismert gyárrá fejleszteni, amikor a család ötödik generációját képviselő dr. Buday-Goldberger Leó, a másodszülött fiú 1900-ban tisztviselőként belépett az akkor még közkereseti társaságba.

A Budapesten és Lipcsében jogot tanuló, eredetileg ügyvédnek készülő ifjú lesz az, aki négy évtizedes munkássága alatt hatalmas nagyipari vállalattá fejlesztette a textilgyárat. Már 1905-ben a Hazai Bank bevonásával részvénytársasággá alakította a közkereseti társaságot, és állami támogatás elnyerésével, külföldi hitelek felvételével folyamatos gyárrekonstrukciót és gépparkfelújítást hajtott végre.

A textilgyártás ismereteit empirikus alapon szerző, fáradhatatlanul tevékenykedő zseni felismerte a hazai textilipar azon sajátos hiányosságát, hogy t.i. a pusztán nyomógyártásra szakosodott ipari üzemek állandó behozatalra szoruló nyersanyag, fonal- és pamutszövethiánnyal küzdöttek, amikor ezen nyersanyagok a hazai olcsó munkaerővel előállíthatók.

A textilgyártás fonó, szövő, kikészítő vertikalitását, azaz a kizárólagos nyomógyártás mellett a textil-előállítás megelőző fázisait jelentő fonó-és szövőgyárat az országban először Buday-Goldberger Leó alapította meg ügyes pénzügyi politikával, svájci és angol tőke segítségével, s ezzel létrehozta 1927-ben az első magyar textilkombinátot.

Termékeit az egész világ ismerte, hiszen a második világháború kitörésekor Európa, Ázsia nyugati fele, Afrika, az amerikai kontinens és Ausztrália exportpiacai közé tartozott. Számtalan külföldi és hazai nagydíj tanúskodott a Goldberger-kelmék elismertségéről. Világszínvonalon maradni egyet jelentett az állandó technikai fejlődéssel, s ahogyan 1940 októberében negyvenéves munkásságát méltató életrajzában idézik: „Nincs az a modern eljárás, szabadalom, amelyet ki ne próbálna, amellyel ne kísérletezne.”

Ezt a sikeres életutat törték meg az 1930-as évek végén törvényerőre emelkedett zsidótörvények, amelyek a szélsőjobboldali követelések kormányzati elismerését jelentették. A Teleki-kormány által politikai szándékkal siettetett második zsidótörvény-javaslathoz a felsőház 1939. április 28-án járult hozzá. A törvény 1939:.IV.tc május 5-én jelent meg: „a zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról” címmel. Az iparban és a kereskedelemben 12 %-ban, az értelmiségi pályákon 6 %-ban maximálta a zsidók arányát, jóval durvább módon, mint az első zsidótörvény 20 %-os „arányosítása”. Mintegy 60 ezer zsidó munkavállaló vesztette el kenyerét, s a családtagok számarányát tekintve 150 ezer embert érintett.

A zsidóságában, magyar hazafiságában, emberségében mélyen megbántott és megalázott Goldberger Leó érthetetlenül és lesújtva állt a törvényjavaslat felsőházi tárgyalása előtt. A felsőház tagjaként elmondott beszédéből emelünk ki néhány gondolatot. A kiemelt részeket szöveghűen adjuk közre. A hozzászólás keltezés nélküli, de tartalma egyértelműen a második zsidótörvény-javaslat ellen szól.

Forrás:

Szemelvények Goldberger Leó felsőházban tartott felszólalásából.
1939. április

Méltóságos Elnök Úr!
Mélyen tisztelt Felsőház!

„A javaslatnak képviselőházi előadója azzal kezdte beszédét, hogy „ezzel a javaslattal olyan törvényjavaslat kerül a magyar törvényhozás elé, amelyhez hasonló és kihatásaiban sulyos, ritkán jutott még parlament elé; minden tekintetben olyan törvényjavaslat ez, melynek kihatása és jelentősége rendkivül sulyos" és – tette hozzá az előadó „a modern naczionalizmusnak és faji gondolatnak első nagyszabásu és nagyarányu jelentkezése a magyar törvényhozás munkájában." Valóban igy is van, mélyen tisztelt Felsőház: ehhez hasonló, kihatásaiban sulyosabb javaslatot még nem tárgyalt parlament – szándékosan használom e szót: parlament – sem itt sem másutt széles e világon. Lehetséges az, hogy ha a magyar zsidóságnak ez az arczulata, ha így mérgezi meg az ország levegőjét, így teszi tönkre boldogulását, hogy államférfiak, kik ennek az országnak sorsát a háboru előtt és háboru után kezükben tartották, ebből a veszedelemből semmit sem vettek észre, ez ellen semmit cselekedni meg nem próbáltak. Nem megyek vissza Tisza Kálmán, vagy Széll Kálmán, vagy Wekerle Sándor kormányzására, kik az ugynevezett „átkos" liberalizmusnak az aranykorában voltak tényezők, bár joggal hivatkozhatnék államférfiui tudásukra, kormányzati bölcsességükre, – de legyen szabad hivatkoznom Tisza Istvánra, akinél senki jobban nem látta, mélyebben át nem érezte a magyarság életét, nem volt a magyarságnak oly problémája, melybe józan itélettel és érző szívvel el nem merült volna, de ezzel messze túlmenően minden egyes magyar ember sorsa – tessék csak a levelezését elolvasni! – a szivéhez volt nőve, törődött velük, exponálta magát értük, gondolkozott és dolgozott érdekükben. Hogyan van az, hogy ez a nagy magyar államférfi semmit ezekből az apokaliptikus látomásokból észre nem vett. Ez a probléma nem létezett az ő számára, aminthogy nem létezett olyan magyar államférfiak számára mint

Szilágyi Dezső és Apponyi Albert, és nem létezett a háboru után Bethlen István, Károlyi Gyula és Gömbös Gyula számára."

„A nyilas agitácziónak kellett eljönnie, idegenből lemásolt, s nem magyar lelkiségből kitermelt jelszavaival, hogy ennek közvetítésével magyar kormányférfiak egy idegen világnézet fajpolitikáját magukévá tegyék."

„Akkor mi volt az, milyen kötelező ok, milyen felsőbb erőhatalom, mely ennek a gyűlölet szellemét kodifikáló javaslatnak szerkesztését megparancsolta? Én erre, mélyen tisztelt Felsőház, az én véges emberi elmémmel hasztalan keresem a feleletet. Én tudom, hogy ez a szörnyű katasztrófa a magyar zsidóságra, hogy mérhetetlen károsodását jelenti az egész magyarságnak, s vallom azt, hogy még azokhoz az országokhoz sem vitt közelebb, melyek a zsidóüldözést államesszmévé emelték, hogy miért kellett nálunk ezzel a javaslattal a törvényhozás elé lépni? Válaszoljanak erre a kérdésre nálamnál különb lélekbúvárok.

Az igazságügyi miniszter úr (Tasnádi Nagy András – kiemelés tőlünk) képviselőházi beszédében hasztalan keresem erre a választ. Könyves Kálmán, IV. Béla, II. Endre, Nagy Lajos, Zsigmond király, Ulászló dekrétumaira hivatkozik.

Bizonyos, azok a történelmi adatok, melyeket a miniszter úr a középkorból vagy akár az ujabb korból a javaslat indoklásaképp felvonultatott, mind igazak, hitelességükhöz kétség nem fér. De hát ebből az következik, hogy az üldözésnek ezen az útján most már tovább kell haladni s mindazt kitörölni a magyar Corpus Jurisból, amit nagy magyar államférfiak bölcsességükben és emberségükben a zsidóságnak megadni jónak láttak. Méltóztassanak elhinni, hogy Deák Ferenc is ismerte Könyves Kálmán, IV. Béla, II. Endre, Nagy Lajos stb. törvényeit és mégis emberségesnek, a magyar nemzet érdekében valónak itélte a magyar zsidók befogadását, polgári egyenjogúságuknak biztositását. Ha állana a miniszter úr tétele, hogy a századokon át való üldözés indokolja az örök üldözést, de sok nagy és igazi érték ment volna veszendőbe a történelem folyamán."

„Nem arról (van szó – kiemelés tőlünk), hogy más országok a maguk intézkedéseivel mennyi zsidót szoritanak át határaikon, nem is arról, hogy a zsidókat a magyar közélet és gazdasági élet minden pozíciójából azért kell kiszoritani, mert csak igy tudnak eleget tenni az ország gazdasági és kulturális szükségleteinek, nem erről van szó. Egy uj vallásnak, a faji fensőbbségnek, a vér mítoszának a reczepciójáról van szó ebben a törvényjavaslatban, a faji felsőbbség másokat kirekesztő, embereket megalázó gőgjének paragrafusokba szedéséről. Hogy ennek az uj vallásnak a tételei milyen ingatag alapon állanak, hogy mindaz, amit fajok tisztaságáról, az északi fajtának, az árjának a sémivel való szembeállitásáról tanítanak, merő fantáziának, a gyűlölet fantáziájának bizonyul a tudományos kutatás és tudományos bírálat

világánál, erről bővebben nem érzem magam hivatottnak ilyen könyörtelen törvényhozási intézkedéseket alapítani isten ellen való vétek. De a magyarság ellen való vétek is, mert állítom, hogy a magyar lélek asszimiláló ereje semmiféle néppel szemben olyan sikerrel nem nyilatkozott meg, mint éppen a zsidósággal szemben: aki zsidó régebben él ezen az áldott földön az hajlamaiban, gondolkozásában, eszmei célkitűzéseiben, fájdalmaiban és örömeiben egészen és teljesen magyarrá vált."

„Ime a német kisebbségnek a magyar hazában nem kell asszimilálódnia, semmi büntetés azért, hogy eddig egyes csoportjaiban nem asszimilálódott, nem jár – ellenkezőleg a magyar haza mindent megtesz – kulturálisan és gazdaságilag – hogy az asszimiláció a németségnek még csak eszébe se jusson és szellemi kapcsolatát a nagy német birodalommal épen megőrizhesse. És ez nyilván igy van jól, külpolitikai érdekek is igy parancsolják; de igenis joggal vetjük fel a kérdést, hogy ami a németségnél jutalmazandó erénynek számit t.i. az asszimiláció teljes hiánya, az asszimilációtól való idegenkedés, miért szögeztetik vádként – hamis vádként – a zsidósággal szemben és vétetik szégyenletes persecutió alapjául? S nagyon helyesen ugyanez a megértés és gondoskodás a tótokkal és ruténekkel szemben és ellenkező érzés és elbánás a magyar zsidókkal szemben. Igaz, itt nálunk a zsidóság nem kisebbség; magyarul beszél, magyarul érez, sem az iskolától, sem a közigazgatástól, sem az államhatalomtól nem vár egyebet, mint amit ez minden magyar embernek nyujtani tud, nem lévén zsidó birodalom, melytől szellemi függőségben volna, hogy most velük szemben egy halálitélet alapjául az asszimiláció fogyatékossága állapítassék meg, míg a hazai nemzetiségek felé a nemzetükkel való lelki összeköttetés feltételei biztosítassanak. Ezt az ellentmondás sohasem fogom megérteni."

„Korlátolt gőg volna azt állitani, hogy ehhez – az iparhoz, kereskedelemhez, hitelélethez – csak a zsidók értenek: akárhány a nálunknál jóval jelentősebb gyáriparral, fejlettebb kereskedelemmel és hitelélettel biró államban ezt nem a zsidók, vagy nem csupán a zsidók müvelték meg, de ki tagadhatja, hogy ami nálunk e téren történt abban a zsidó munkának jelentős része volt. Aminthogy loyálisan el kell ismerni, hogy ebben a teremtő munkában a hazai németségnek is volt része és aminthogy kétségtelen, hogy ezt az ország bármilyen eredetü, telepitett vagy törzsökös lakóssága megtudja tanulni. És ki tagadhatná azt, hogy Trianon után a háboru és békeszerződések pusztitásait jóvátevő, s csonka országot újra felépitő, régi magyar érdekeket a jövőre épen átmentő munkában is komoly része volt a magyar zsidóságnak. Nem érdem ez, nem valami, amiért külön köszönet jár: a magyar zsidó polgár semmi egyebet nem tett, minthogy magyarnak érezve magát végezte becsülettel őrhelyén azt a munkát, melyet a magyar paraszt végzett magyar lelkiismerettel az eke szarva mellett és a

magyar úri osztály a minisztériumi, vagy megyei bürökben, vagy bárhol hova a sors ültette, a hadseregben, a tudományos pályákon. Nem érdem ez,-de most azt mondani: hogy a gazdasági életünk nem volt magyar szellemmel telitve, amig annak intézésében a magyar zsidóságnak része volt s magyar szellemmel telítődik, ha arról a területről, melyen szép műveket segített teremteni, kiszorítják őket; ezt a tételt komoly érvekkel megalapozni nem lehet."

„Nem lehet egy tollvonással 600000 lelket ugy juttatni koldusbotra, hogy ez egyedül őket sujtsa és ne a legsulyosabban hasson vissza az egész gazdasági életre, melyből ennek a nagy tömeg embernek termelő munkáját és fogyasztását feleslegen kioperálták? Mi lehet egy vállalatból, melynek tulajdonosát megalázzák, munkakedvét megbénítják, esetleg őt magát is félreállítják, vagy legalábbis lehetetlenné teszik számára, hogy a vállalatot kedvvel, önérzettel, bizalommal szolgálja? Mi lehet egy vállalatból, ahol nem szaktudástól, s rátermettségtől, hosszu esztendők lelkiismeretes munkájától függ a tisztviselők pozíciója, hanem az élettel nem számoló rendelettől, a végrehajtó hatalom mindenkori szeszélyétől, esetleg pártparancstól! Az ilyen vállalatoknak tönkre kell menniük. Tönkre kell menniük, mert jól begyakorolt tiszti karának egy jó részét el kell bocsátania – közöttük olyan embereket, kiknek műszaki tudása, kereskedelmi genialitása ugyszólván főpillére az egész vállalatnak, s kiket már ma is boldogan vállalnak külföldi gyárak, s ezeknek törvényes végkielégítés címén jelentős összegeket kifizetni."

„De felelősséggel állíthatom, hogy a magyar gyáripar tönkretétele az előbb felsorolt nagy értékek mellett más mindennél nagyobb értéket is kockáztat: Kockára van téve a magyar véderő betontalpazata: a magyar gyáripar, mely konfliktusok esetén úgyszólván egy gombnyomásra ma haditermelésre állítható át a magyar gyáripar jó része elsatnyul, s helyét majd idegen ország iparimportja fogja elfoglalni. A monarchia fennállásának idején állandóan hallottuk a megállapítást: Magyarország gyarmata Ausztriának. Tudjuk, hogy ez nem egészen volt igaz; évtizedek munkájával, melyben a magyar zsidóságnak is szép része volt, gyáripart tudtunk teremteni magunknak. És részben függetlenitettük magunkat az osztrák termeléstől. Most azonban igazán kolónia leszünk, a szabadulás reménye nélkül. A magyar gyáripar meg fog szünni, vagy elerőtlenedni, s helyét majd a külföldi ipar termékei foglalják el.

„Befejeztem, mélyen tisztelt felsőház. Csak még a következőt akarnám elmondani. A közelmúlt napokban, mikor a ruszinszkói előnyomulásunk és különböző nemzetközi bonyodalmak ügye szélesebb körű katonai jellegű intézkedéseket és behívásokat tett szükségessé, néhány bevonuló ifju jött el hozzám elköszönni, rokonok és barátok gyermekei. Büszke vagyok arra, mélyen tisztelt Felsőház, ahogy ezek az ifjak a maguk kötelességét elfogadták, s azóta teljesítették is; olyan természetesnek, olyan magától értetődőnek, alig beszélve róla,

legfeljebb azokról a revíziós kilátásokról – boldogan és sugárzóan – melyek a közeljövőben Magyarország számára adódhatnak. Ez az asszimiláció, a teljes, tökéletes, semmiféle fajbiológiával el nem konfiskálható magyarság. De nemcsak ők találták természetesnek, vitathatatlannak ennek a kötelességnek teljesítését, igy érezték ezeknek az ifjaknak szülei, testvérei, egész rokonsága. S valóban kár is erről egy szót is beszélni, annyira magától értetődő ez, lelkem egész meggyőződésével állítom. De vajon milyen lélekkel tartják ezt természetesnek azok, kik ennek a kegyetlen javaslatnak parancsait megfogalmazták, s kik ezzel ugyanezektől a magyar ifjaktól elveszik magyarságukat és életlehetőségeiket. Ennek a pörnek aktáit próbáltam ma Önök elé tárni, mélyen tisztelt Felsőház. Ha a megalázott sziv némely helyen hangosabban dobbant, nézzék el ezt nekem. Nyugodt lelkiismerettel várom ennek a bölcs és emelkedett szellem háznak itéletét. A javaslatot nem fogadom el.”

MOL. Z675 23. cs. 81. t. (Magyar Országos Levéltár – Buday-Goldberger Leó iratai (1817-1949) – Géppel írt első példány. Dátum nélküli.)

Esettanulmány egy szociális és jótékonysági mozgalom tevékenységéről a második világháború éveiben

„Minden megmentett ember, minden veszély, amit a családtól elhárítunk, a társadalmat erősíti meg." – A Társadalmi Szociális Egyesület itt közölt, 1942. évi beszámolójából megismerhetjük néhány budapesti nyomortelep lakóinak életkörülményeit, megélhetési gondjait, és azt az arisztokrácia és a nagytőke együttműködésével létrejött társadalmi összefogást, amely az itt élő emberek szociális problémáin próbált enyhíteni.

Bevezetés

Esettanulmány egy szociális és jótékonysági mozgalom
tevékenységéről a második világháború éveiben

A kormányzati és népi-nemzeti szerveződések, társaságok mellett a Horthy-korszak szociálpolitikájában meghatározó szerepet játszottak az egyházak. A katolikus szociális és kulturális egyesületek már a századfordulótól kezdve dinamikusan terjedtek, ám a világgazdasági válság hatására újabb nagyarányú fellendülés következett be. Ekkor, 1931. május 15-én XI. Pius pápa *Quadragesimo anno* kezdetű szociális körlevelében (*enciklikájában*) ismertette a kor követelményeihez igazított szociális tanítást. Eszerint a társadalom és a gazdaság szociális szempontú, *igazságos* újjászervezéséhez számos *közjót szolgáló* hivatásrendi egyesületre van szükség. Szavai a magyar katolikus egyház körében is meghallgatásra találtak. A társadalmi nyitottságot jelezte az *Actio Catholica* (katolikus akció), amely az 1933. évi XXIV. Országos Nagygyűlés keretében lépett a nyilvánosság elé. Az AC a világi katolikusok önkéntes részvételét jelentette a papság apostoli munkájában.

Ezekben az években a hivatásrendek szerveződése új lendületet vett. A legjelentősebbek – az *Egyházközségi Munkásszakosztályok* (EMSZO), a *Katolikus Agrárifjúsági Legényegyletek Országos Testülete* (KALOT), a *Katolikus Lánykörök Szövetsége* (KALÁSZ) – a korszak szociálpolitikájának fontos részeivé váltak. Központi irányító szervük az *Országos Katolikus Szövetség* volt, amely a püspöki kar ellenőrzése alatt működött.

Az 1940-ben alakult *Társadalmi Szociális Egyesület* is egyházi ellenőrzés mellett, egyházi emberek segítségével dolgozott. 1942. évi beszámolójukból kiderül, hogy az

egyesület fő missziós területe az Auguszta-telep, Ceglédi úti-telep és a Vágóhíd utca volt. Az itteni körülmények következtében a legalapvetőbb létszükségleti cikkek beszerzése, biztosítása is nagy jelentőségű volt. A meleg étel néha szó szerint életet menthetett, a mezítlábas utcagyerekek látványa természetesnek számított. A felnőttek és a gyermekek részére – lerongyolódott ruházatuk helyett – új ruhák, új cipők kellettek. Az alapvető feladat mellett az egyesület tagjainak arra is jutott energiájuk, hogy lelki támaszt nyújtsanak, a közművelődési felemelkedést pártolják, segítsenek a szabadidő helyes felhasználásában, ily módon visszatartva a telep lakóit a bűnözéstől és a csavargástól.

A telepek egyhangú sivár barakknegyedei voltak Budapest külvárosainak, nagyrészt fából épített, egészségtelen kalyibákkal. A telep „olyan, mint egy nagy fa-falu, egy deszka-község, egy uniformizált életközösség, valami modern illusztráció a Jövő könyvéhez." – írja Elekes Boldizsár az Auguszta-telepről. A szoba-konyhás kis lakások egyharmadában ötnél több lakó élt. A munkanélküliek száma általában a lakosság 40-50%-át tette ki.

A Társadalmi Szociális Egyesület esetében is megfigyelhető, hogy a katolikus jótékonysági egyesületek *reneszánsza* hatására, a hitüket ápoló arisztokrata családok sarjai is felkarolták a legelesettebbeket. E szerepben élen jártak az asszonyok, ami nem csoda, hiszen a kor uralkodó felfogása szerint a jószolgálati és karitatív politikai tevékenység inkább a nők feladata volt. A papi irányítás nem maradhatott el. Az egyesület vezetésében részt vett *Solymár György* lelkiatya is, aki – mint levelezésükből kiviláglik – jó barátságban állt *Buday Goldberger Leó*val. Talán ez is indokolhatja, hogy – az arisztokrácia és a nagytőke együttműködésével – sikerült megvalósítani a társadalmi célokat. A dokumentum tanúsítja, hogy a Goldberger Leó által alapított és szervezett *Társadalmi Szociális Egyesület és Társa Konfekcionáló Üzem Kft.* nélkül nem jutottak volna ide. Goldbergerék az egyesület érdekeltségébe tartozó *Textilbeszerző Kft.* forgalmazó munkáját ugyancsak segítették.

A két világháború közötti és alatti időszakban a társadalmi szervezetek nem ritkán kisebb gyárakat, üzemeket birtokolva segítették a jószolgálati feladatok ellátását. A szegedi KALOT-nak például péksége, húsüzeme és szövetkezete is volt. Ismertebbnek számít a *Hangya Termelő, Értékesítő és Fogyasztási Szövetkezet* kooperációja a KALOT-tal. Közös termelő és értékesítő szervezeteket létesítettek, *Wünscher Frigyes* vezérigazgató az *Actio Catholica* Országos Elnökségének tagjaként a Hangya jövedelméből is pártolta az AC kezdeményezéseit. Levelezéséből kiviláglik, hogy aktív társadalmi tevékenységet látott el az *Actio Catholicá*n belül az előadások megtartásától a diákotthonok, szülőotthonok létesítéséig, fenntartásáig.

Két szempontból is érdemes volt a piaci részvételt szorgalmazni. Egyrészt biztos és havonta jelentkező jövedelmet jelentett az egyesületnek, másrészt munkát adott az embereknek. Egy ilyen kicsi cég persze nem foglalkoztathatott túl sok munkaerőt, ám az egyesület úgy is enyhíthetett a munkanélküliségen, hogy a gyárosok körében élő jó kapcsolatait kihasználva állástalan munkásokat, illetve tisztviselőket juttatott megélhetéshez.

Milyen területekre terjedt ki a Társadalmi Szociális Egyesület tevékenysége? 1942. évi beszámolójuk alapján igen széles körben működtek. Ezek a következők:

1. hagyományos jótékonykodás: gyűjtés a cégektől és állami szervezetektől (Goldberger gyár, *Kispesti Textilgyár*, *Magyar Nemzeti Bank*, *Országos Sportközpont* adományai), illetve magánszemélyektől (*Chorin Ferenc*, gróf *Zichy Nándor*, *Aschner Lipót*, *Haggenmacher Henrik*);

2. néphivatali szolgálat: lakáskiutalások megszerzése, állásszerzés, segélyek kiutalásában, segítség okmányok beszerzésében, tanfolyamok szervezése;

3. ingyenes orvosi rendelő fenntartása: orvosi ellátás a biztosításon kívül rekedteknek is, gyógyszerellátás a gyógyszergyártók adományaiból;

4. fiúotthonok alapítása: ipari és kereskedelmi pályára készülő szegény fiatalok ellátása és nevelése karitatív alapon, foglalkoztató műhely biztosítása;

5. szociális munka: családgondozás, bajtársi szolgálat, gyermekvédelem;

6. közművelődési és szabadidős tevékenység: könyvtárgyarapítás, színház-, múzeum- és mozilátogatás, műkedvelő előadások szervezése, ismeretterjesztés, sport.

Az egyesület által patronált területek a következők: Auguszta-telep és a Hős utca, Ceglédi úti-telep, Vágóhíd utcai-telep, Mária Valéria-telep. Kőbányától Zuglóig tehát igen fontos jótékonysági munkát láttak el. Tevékenységüket szervezetten, társasági keretek között végezték, ami túllépett a spontán önkéntes adományozás keretein.

Ha végigtekintünk a forrásban is szereplő fő támogatók körén, elmondható, hogy a Társadalmi Szociális Egyesület igen tekintélyes kapcsolatokkal rendelkezett. A magánszemélyek közül a jótékonykodásban élenjárók egy része nagytőkés, illetve gyáros volt. Részt vállaltak a munkában többek között: Chorin Ferenc (Salgótarjáni Kőszénbánya Rt.), Aschner Lipót (Egyesült Izzó és Villamossági Rt.), Haggenmacher Henrik (Dreher-Haggenmacher Első Magyar Részvényserfőzde) gyártulajdonosok is. (Chorin Ferenc a GyOSZ elnöki posztját is betöltötte.) Gróf Zichy Nándor országgyűlési képviselő, főrend és kamarás, valamint gróf *Pongrácz Jenő* országgyűlési képviselő, főrendi tag szintén jelentős szolgálatokkal segítette a szervezetet.

Ebben közrejátszhatott az tény is, hogy az egyesület elnöke az a *Baranyai Lipótné* volt, akinek férje a Magyar Nemzeti Bank elnöki posztját töltötte be ebben az időszakban. A tehetséges pénzügyi szakember felsőházi tagságig vitte, és nyilvánvalóan módjában állt feleségének törekvéseit is támogatni. Segítőtársai voltak Solymár György főtisztelendő, az egyesületi fiúotthon vezetője és *Gamerra Alberta* bárónő.

A Társadalmi Szociális Egyesület 1942. évi munkabeszámolójából kiemelt részek sorrendben a következőket tartalmazzák:

(**1.)** Az általános munkabeszámoló a hivatal anyagi alapjáról szól, amelynek talpköve a főváros által folyósított havi 600 pengő hozzájárulás. A havi állandó kiadásaik ekkor 789 pengőre rúgtak. *Anyagi egyensúlyuk fenntartását* biztosító szervezetek között a beszámoló megemlíti még a Textilbeszerző Vállalatot, a Pesti Hazai Első Takarékpénztárat és a Magyar Nemzeti Bankot.

(2.) A következő rész a *Vágóhíd utca 33. számú telep*en folytatott tevékenységről számol be. A kultúrház fűtésének megoldását taglalja, valamint Chorin Ferenc (Salgótarjáni Kőszénbánya Rt.) és *Vizer Vilmos* (Magyar Általános Kőszénbánya Rt.) hozzájárulását méltatja. Eredményként sorolja fel az ingyenes orvosi rendelő létesítését és működtetését, a *Gyermekszeretet* szolgálat mesés, játékos foglalkozásait, előadásait, a *Dolgozó Lányok* csoportjának és a *Szent Vince Szívtestőrgárda* tagjainak kulturális munkáját és tanfolyamait.

(**3.**) A *Tanoncotthonok* fejezete az egyesület legjelentősebb célkitűzéséről ír. A tervhez méltó, nagy összegű felajánlásokat említ Nemzeti Bank (15 000 pengő) és Buday Goldberger Leó (3000 pengő) részéről.

(**4.**) *Karácsonyi akciónk* címszó alatti rész a beérkezett adományokat sorolja fel részletesen.

(**5.**) A *Néphivatali szolgálat* című rész összefoglalja a szociális problémákat. Kiemeli a lakásügyeket, eredményként megemlíti, hogy öt esetben kislakást, négy esetben szükséglakást sikerült juttatni a rászorulóknak. Táblázatot közöl a segítségükkel álláshoz juttatottakról, amelyeknek száma 70 fő. Ezenkívül 65 egyéb ügyben jártak el.

(**6.**) A Ceglédi út 30. szám alatti Szociális Telep tevékenységéről írottak három részre tagolódnak. *A társadalmi szervezőmunka* című rész önkéntes munkatársi gárda toborzásáról tudósít a telep mintegy 1200 családja részére. Beszámol az akciókról: konyhakertek (40 család) és vitaminkertek (210 család) létesítéséről. Az *Adományok* című rész rádió beszerzését említi, és azt, hogy a textilanyagokból 84 gyermeket sikerült felruházni.

Ezek az adományok és jótékonykodás természetesen nem változtatta meg alapjaiban ezeknek a nyomortelepeknek az életét, mégis némileg segítette az ott élő elesett embereket

abban, hogy könnyebben elviseljék életüket. Mindehhez hozzá kell tennünk, hogy bár az Auguszta telepet időközben felszámolták, a Ceglédi út egy kisebb része, valamint a Hős utcai házak ma is léteznek.

Forrás:

A Társadalmi Szociális Egyesület Központi Hivatalának
beszámolója 1942. évi működéséről

A Társadalmi Szociális Egyesület Központi Hivatala Baranyai Lipótné elnök vezetése alatt az 1942. évben, tehát Isten segítségével már a harmadik évben végzett munkájáról a következőkben számol be:

Hivatalunk anyagi alapját most is, mint az első évben a Székesfőváros 132 333/1942-IX. számú rendelete alapján engedélyezett havi 600 pengő hozzájárulás képezte. Az 1940. évi viszonyok és árak alapján kalkulált összeg ma már a legszűkebbre szorított kiadásokra sem elegendő, mert havi állandó kiadásaink a következők:

Hozzájárulás az Auguszta-telep és Hős utcának	150,- P
Hozzájárulás a Ceglédi úti-telepnek	50,- P
Két alkalmazott fizetése (207+137)	344,- P
Altiszt fizetése	108,- P
Telefon cca.	65,- P
Posta cca.	20,- P
Telepfelügyelőnőnek	20,- P
OTI	12,- P
Irodaszerek	20,- P
Összesen	789,- P

Anyagi egyensúlyunk fenntartását mégis lehetővé tette az Egyesület Textilbeszerző Vállalatától havonta kapott 120 pengő. Nagyobb akciók kivételére, segélyek folyósítására, beszerzésekre azonban csak úgy voltunk képesek, hogy Egyesületünk közbenjárására a Magyar Nemzeti Bank igazgatósága, élükön Quandt Richárd vezérigazgató úrral, nagy megértéssel szerény munkánk iránt, segítségünkre jött és megfelelő anyagi erőt bocsátott rendelkezésünkre. Ezekről az esetenkint kapott támogatásokról jelentésünk megfelelő helyein számolunk el. Itt csak mélységes hálánknak adunk kifejezést, és köszönjük azt a nagyhatású segítséget, ami nélkül minden igyekezetünk eredménytelen maradt volna.

A Székesfőváros január 12-én 159 915/1941-IX. sz. rendeletével 700 pengőt utalt ki a Hivatal részére szociális célokra. Ezt az összeget gyermek-nyaraltatásunknál használtuk fel. A

Főváros 156 094/1942. sz. rendeletével hagyta helyben ide vonatkozó elszámolásunkat. Úgy ezért, mint a havi hozzájárulásért hálás köszönetet mondunk.

Ugyancsak a Főváros 99 963/1941-VII. sz. rendelete értelmében szemléltető fali képeket kaptunk a kultúrház részére.

A Pesti Hazai Első Takarékpénztár 1942-ben is kiutalta az évi 500 pengő segélyt.

Elnökünk ez évben is aktív részt vett az Országos Gyermekvédő Liga gyűjtésén és a Vöröskereszt gyűjtésén 41 056 pengő eredménnyel.

Egyesületünk közbenjárására a Magyar Nemzeti Bank 50 000 pengőt adományozott a Magyar Iskolaszanatóriumnak, a Felvidéki Egyesület Szövetsége Hunfalvi Diákotthonának 4000 pengőt, a Prohászka Ottokár Társulat „Új Élet” című lapjának 1500 pengőt, az Erdélyi Iskolaszanatóriumnak pedig 10 000 pengőt.

Vágóhíd utca 33. sz. telep

Hivatalunk az 1942. évet már a Vágóhíd utcai kultúrházban lévő helyiségében kezdte meg.

Január 15-én az a nagy megtiszteltetés ért bennünket, hogy Anna királyi hercegnő Őfensége, Széllné őnagyméltósága kíséretében felkereste hivatalunkat, megtekintette a telepet, az ingyenes orvosi rendelőt és a foglalkoztatót.

Munkarendünk új helyiségünkben is a régi maradt. [Az] elnök minden hétfőn és csütörtökön tart irodanapot. Minden kedden és pénteken délelőtt pedig fogadónapunk van, amikor a hozzánk fordulók egyéni kérelmeit hallgatjuk meg és igyekezzük elintézni. – A Hivatal személyzete 2 gondozónőből és egy altisztből áll.

Nagy gondot okoz minden évben a kultúrház *fűtése*. Naponta fűtendő helyiségeink: a foglalkoztató nagy terme és irodája, a Központi Hivatal hivatalos szobája; hetenkint kétszer az orvosi rendelő és a várószoba, az elnöki szoba, azonkívül a kisebb termek, ahol a különböző csoportok gyűlnek össze és esetenkint a nagyterem. – Ez évben már augusztus hónapban megkezdtük a szénről való gondoskodást. Egyesületünk közbenjárására a Salgótarjáni Kőszénbánya Rt.-től Chorin Ferenc elnök úr egy vagon szenet, a Magyar Általános Kőszénbánya Rt.-tól, Vizer Vilmos vezérigazgató úr szintén egy vagon szenet adományozott hivatalunknak. Az ő jóságuknak köszönhetjük, hogy egész télen át a kultúrházban meleg helyiségekben folyhat a munka.

Egyesületünk közbenjárására Chorin elnök úr intézkedése még a tanoncotthonok részére is 3 vagon szenet utalt ki kedvezményes áron.

A Vágóhíd utcai munkaközösség keretén belül folyó munkát a következőkben ismertetjük:

A telep patronesszei: Pongrácz Jenőné grófné és Gamerra Alberta bárónő. Kezdeményező nagy munkájuk vetette meg az alapot és irányításuk, útmutatásuk nélkül nem tudnánk semmi eredményt felmutatni.

Az ingyenes orvosi rendelőnek dr. Rittinger Imréné, dr. Gedeon Erzsébet orvos bocsátotta díjtalanul rendelkezésére nagy tudását, energiáját és szociális gondolkozását. A rendelésnél dr. Éber Ferencné önkéntes vöröskeresztes ápolónő segédkezik. Úgy orvosi, mint szociális szempontból nagyhatású működésükről a főorvos-asszony számol be.

A telepen folyó szociális munka lelke, vezére Gamerra Alberta bárónő. Mi nem vagyunk illetékesek beszámolni gyönyörű munkájáról, de kötelességünk megemlíteni azt a spontán, őszinte szívből jövő ünneplést, amiben a telep lakói szeptember 27-én részesítették munkásságának 10. évfordulója alkalmából. Együtt hallgatott szentmise után a kultúrház felvirágozott nagytermében mondtak köszönetet jótevőjüknek, és emlékül egy kis ezüst plakettet nyújtottak át.

A Vágóhíd utca 33. és 37. sz. alatti telepek 4-10 éves gyermekeivel a Mansz. „Gyermekszeretet” osztálya foglalkozik, amelynek elnöke Baranyai Lipótné, szervezője, titkára pedig a munkában, szeretetben fáradhatatlan Ritoók Margit. Hetenkint kétszer 50 fiú, 50 lány jön össze, és Szentessy Mária mesével, játékkal, énekkel foglalkoztatja, tanítja őket istenfélelemre, hazaszeretetre, szülőtiszteletre. A magukkal hozott szelet kenyérkékre lekvárt kapnak, amit a Weiss Manfréd Konzervgyártól szereztünk be jutányosan. – Három nagyobb előadást is tartottak kakaós, kávés, süteményes uzsonna kíséretében. A május 3-án tartott előadás 10 filléres belépti díjak mellett 15 pengőt jövedelmezett, amit a Vöröskeresztnek ajánlottak fel honvédeink részére. Karácsonykor a Gyermekszeretet kabátot, meleg ruhát, alsó ruhát és 16 pár cipőt osztott ki a legszegényebbek között.

A 10-14 éves fiúk és lányok vezetését, tanítását dr. Horner Miklósné vállalta hetenkint háromszor. Segíti őket tanulmányaikban, ellenőrzi haladásukat és lelkileg is irányítja őket.

A Dolgozó Lányok csoportját Ács Ivánné gyűjtötte egybe hetenkint egyszer. Vallásos, irodalmi, hazafias tárgyú előadásokat, megbeszéléseket tartottak, és június 13-án műsoros estét rendeztek.

A munkaközösség keretén belül dolgozott a Szent Vince Szívtestőrgárda Rózsa Ferenc vezetése alatt. Előadásokat, kirándulásokat rendeztek. A nagy középiskolára előkészítő tanfolyamot tartottak és 14 különböző korú fiút és férfit sikeresen levizsgáztattak. – Rózsa Ferencnek sikerült egy Marxton típusú, modern, keskeny hangosfilm vetítőgépet szerezni, amely duplatányéros gramofonnal van felszerelve. Ennek beállításával az itteni kulturális munkának óriási lehetőségei nyílnak.

A férfiakkal szintén Rózsa Ferenc foglalkozik, kulturális és szórakozási lehetőségeket nyújtva nekik, hogy visszatartsa őket a kocsmázástól.

A Vágóhíd utcai telepek mellett a Főváros által engedélyezett területen terül el az Egyesület sportpályája. A szakvezetés a Ferencvárosi Sport-Egylet kezében van. – Hálával kell megemlítenünk az Országos Sportközpontot, amely 2000 pengőt, és Horonyi Pálffi tanácsnokot, akinek közbenjárására a Főváros 95 899/1942 és 97/428/1942. sz. rendeletével 500 pengőt adományozott. – A pálya földmunkájának elkészítéséhez a Főváros szükségmunkások átengedésével járult hozzá. Májusra elkészült a bekerítés, később felépült az öltöző, és június végén a pályát meg lehetett nyitni. – Sajnos a vezető, dr. Nagy István orvos júliusban bevonult. Azóta fivére Nagy Lajos helyettesíti. – Szükséges volna még az öltözőépület megtoldása egy büfé céljait szolgáló helyiséggel. – A sportpályától nagyon sokat várunk. A külvárosi, nehezen fékezhető ifjúságot a sporton keresztül lehet legkönnyebben megközelíteni, kézben tartani, elvonni züllesztő, káros hatású szórakozásoktól és nemesebb célok felé irányítani. Ezt az elgondolást méltányolta a Nemzeti Bank, amikor 1000 pengőt és az Országos Sportközpontot [sic!], amikor további 5000 pengőt utalt ki a pálya további fejlesztésére és felszerelési eszközök beszerzésére.

A Vágóhíd utcában dolgozó munkatársak az együttműködés érdekében okt. 29-én munkatársi értekezletet tartottak Töttössy plébános úr elnöklete alatt, aki példát adó szeretettel viseli szívén a telep és környéke minden gondját, baját.

A háború által ránk rótt kötelességeket a telep lakói is átérezték, amikor július hóban saját elhatározásukból műkedvelő előadást rendeztek a Vöröskereszt javára, és a tiszta jövedelmet, 300 pengőt [a] harcoló és [a] sebesült katonáinknak ajánlották fel, az előadásra sebesült honvédeket hívtak és vendégeltek meg.

Végül a telep egyéves történetét kiegészítendő megemlítjük még, hogy március 4-én a II. sz. tábori tüzérezred a kultúrház tánctermében és mellékhelyiségeiben volt elszállásolva.

Tanoncotthonok

Az Egyesület legjelentősebb célkitűzése tanoncotthonok létesítése. Ezek szellemi megteremtője gróf Pongrácz Jenőné, akinek fáradhatatlan energiája és szociális jósága tette lehetővé a terv megvalósítását.

A tanoncotthonokról csak annyiban kívánunk megemlékezni, amennyiben Egyesületünk eme nagyfontosságú intézményeinek – szerény erőnkhöz mérten – szolgálatot tehettünk. – Egyesületünk közbenjárására kapott felmentést és engedélyt Solymár igazgató úr arra, hogy a fiúotthonoknak szentelje munkásságát. – Ugyancsak Elnökünk közbenjárásának eredménye a

Nemzeti Bank egyszer 10 000, majd 5000 pengős, budai Goldberger Leó 3000 pengős adománya, az otthonokban a telefon felszerelésé[re] és végül a szénnel való ellátás[ára].

Köszönetet kell itt mondani Solymár főtisztelendő úrnak, aki mint pap és pedagógus nagy szaktudással, szeretettel s elhivatottsággal látja el az otthonok igazgatói tisztségét.

Karácsonyi akciónk

A beszerzési nehézségek és korlátozások dacára, karácsonyi akciónk részére – amire az előmunkálatokat már október hóban megkezdettük – a következő adományokat kaptuk:

budai Goldberger gyár	400 m flanel
Kispesti Textilgyár	300 m flanel
Győri Textilművek	2 csomag flanel
Hazai Fésűsfonó Rt.	10 m 70 cm ruhaanyag
Hellas Rt.	4 1/2 parti kesztyű
Br. Weiss Alfonz	100 csomag konzerv á 2 kg
Br. Weiss Alfonz	100 csomag edény (1 db 2 l fazék, 1 db 2 l lábas, 2 bögre)
Magyar Ruggyantaárugyár	10 pár hócipő
Liebner Zsigmond	8 csomag játék
Hangya	100 kg bab, 50 kg rizs
Deák-Horváth Dénes	50 kg bab
Stühmer Rt.	10 kg szaloncukor
Dreher Kőbányai Serfőzde	3 csomag keksz

Gróf Zichy Nándor 100 pengős vásárlási utalványt küldött, amin – kiegészítve 220 pengőre – pulóvereket, meleg harisnyákat vásároltunk.

Walkó Lórándné nagy élelmiszercsomagot adományozott. Ezt a Szent István Fiúotthon kapta.

Pénzbeli adományt adtak: Kammer Testvérek Rt. 1000 P, Aschner Lipót 1000 P, Marschall Ferenc 500 P, Haggenmacher Henrik 100 P, Ehrmann Kornél 100 P, Ilovszky János 100 P.

Az adományok nagy részét a telepnek juttattuk, amint ezt a telepekről szóló beszámolónkban jelentettük. Gamerra bárónőnek a 33. sz. alatti telep részére átadtunk: 50 kg babot, 30 m flanelt, 1 láda gyümölcsízt, 10 csomag edényt, 10 csomag konzervet, gyermekjátékokat. – Gyermekjátékokat kapott a „Gyermekszeretet” is. – A Vágóhíd utca 37. sz. telep lakóinak összes cukor- és lisztjegyeit kiváltottuk. – Három árvának és egy öreg nőnek ruhákat varrattunk a foglalkoztatóban. – 10-12 pengős részletekben szétosztottunk 310 pengőt. – 100 kg bab és 50 kg rizs csak az ünnepek után érkezett. Ennek kiosztása még folyik.

Néphivatali szolgálat

Néphivatali szolgálatunk tulajdonképpen minden szociális problémát magában foglaló tevékenység. Minden védelemre, segítségre szoruló embertársunk minden ügyével, bajával foglalkozunk, akár igazi, akár képzelt a sérelme, akár méltányos, akár lehetetlen a kérése – A statisztikailag kimutatható eredményeken túl nagyon sok a láthatatlan munka az egyéni ügyek elintézésében. Bele kell illeszkedni a világába és végtelen türelemmel, szeretettel kell megtalálni velük a lelki kapcsolatot. Tapasztalatunk szerint minden szociális építés itt kezdődik, mert ezeken a jelentéktelennek látszó, kis ügyeken keresztül osztályellentétek simulnak el, és meggyötört, elvadult emberi lelkek újraéledt bizalommal kapaszkodnak a feléjük nyújtott testvéri kézbe.

A társadalom alapját az egyén, a család képezi. Az egyén, a család gondja-baja a társadalom gondját-baját tükrözi vissza. A beteg sejt lassan megbontja, megöli az egész szervezetet. A talajavesztett egyén, a széthulló család az egész társadalmat veszélyezteti. Viszont minden megmentett ember, minden veszély, amit a családtól elhárítunk, a társadalmat erősíti meg.

A néphivatali szolgálat nemcsak anyagi, gazdasági, erkölcsi bajok orvoslására irányuló törekvés, hanem az élet küzdelmeiben elgyengült vagy eldurvult, reménye vesztett és elfásult lelkek felemelése is. Munkánk itt tér el a hatóságok mindenesetre módszeresebb, megalapozottabb, nagyobb apparátussal alátámasztott nagyszerű munkájától. Nem esetekkel állunk szembe, hanem botladozó, szenvedő emberekkel; munkánkat nem rendeletek irányítják, hanem a mindent elnéző, mindent megértő szeretet.

A hozzánk intézett kérések, panaszok között a legnehezebben orvosolhatók a lakásügyek és tudjuk jól, hogy a Fővárosnak is ez egyik legsúlyosabb szociális problémája.

Már múlt évi beszámolónkban is felhívtuk a figyelmet arra a tényre, hogy a lakásrendelet elzárja a fiatal házasokat attól, hogy olcsó fővárosi lakáshoz jussanak. Viszont már egy gyermekkel privát ház be nem fogadja őket, az uzsora házbéreket sem képesek megfizetni. Így a körülményektől kényszerítve áttérnek az egyke vagy egy se rendszerre, ami annál szomorúbb, mert egészséges fiatal emberekről van szó. Ha az 1942. év születési statisztikája visszaesést mutatna, az ok egyedül ebben keresendő. – Sőt a házasság teljes szétbomlása is gyakori következmény. – A Székesfőváros nagy szociális érzékkel helyezi el a Pillangó utcai Otthonban az elöregedett házastársakat. Éppen ilyen, sőt nemzet- és fajvédelmi szempontból még fontosabb volna a fiatal házasok védelme. Sok egyéni esetből leszűrt tapasztalatainkra hivatkozva nagyon kérjük a Székesfővárost, vegye oltalmába a fiatal, kezdő háztartások ügyét.

A IX. ügyosztálynak külön köszönetet mondunk, hogy ajánlatunkra pártfogoltjainknak 5 esetben kislakást, 4 esetben szükséglakást juttatott, több lakáscserét engedélyezett, kilakoltatottaknak bútorait elraktározta, költözködési segélyt adott, és több ízben kilakoltatott családok gyermekeit elhelyezte.

A szelektálás, áttelepítés, rétegenkint való felemelés iskolapéldájaként még itt meg kell említenünk egy konkrét esetet. A Vágóhíd utca 33. sz. kislakástelepről egy 8 gyermekes családot – akik már magasabb bért voltak képesek fizetni – a IX. ügyosztály áttelepített a Vágóhíd utca egyik új és drágább lakásába. A megürült lakásba a Vágóhíd utca 37. sz. szükséglakótelep egyik családja került, akik már megértek a kislakás nívójára. Mindkét család a hajdani Kiserdő kunyhóiból küzdötte fel magát. – Végeredményben pedig a Főváros rendelkezésére maradt egy üres szükséglakás.

Keddi és pénteki fogadónapjainkon az emberek, sorsok és kérések legkülönbözőbb fajait van alkalmunk megismerni. Sokszor nehéz és sok munkát jelent az érdemesnek különválasztása az érdemtelentől. Ajánlólevelek írása, okmánybeszerzés, tudakozódás a népjóléti hivataloknál, beajánlás az Anya- és Csecsemővédő vagy a Gyermek- és Családvédelemhez, hadisegélyek, szakpénztári családi pótlékok kisürgetése stb. annyira mindennapi és minden fogadónapon oly sokszor előforduló dolgok, hogy ezeket pontosan, szám szerint nem vagyunk képesek jelenteni. Felsorolandó többi adataink se egészen helytállók, mert átlagosan az emberek 50%-a nem tartja érdemesnek velünk tudatni, ha sikerrel jártunk el ügyükben.

Az egyes ügyek rengeteg időt, munkát jelentenek. Annak illusztrálás[ára], hogy sokszor milyen megoldhatatlannak látszó feladatok előtt állunk, röviden megemlítünk egy esetet. Körülbelül 30 éves, menhelyen nevelkedett, kicsit gyengeelméjű nőnek okvetlen szüksége volt a születési anyakönyvi kivonatára. Nem tudta szülői nevét, se születési idejét és helyét. Türelmes, következtetés utánjárás eredményeként két hét múlva kezeink közt volt a kívánt okmány.

Segítségünkkel álláshoz jutottak:

pénzügyi altisztnek	1
Szfvi altisztnek	1
bankhoz liftesnek	1
Máv Északi Főműhelyhez	3
Mávhoz kinevezve	1
hadirokkant elhelyezve	4
Posta	2
Hazai Fésűsfonó Rt.	1
Gázműveknél véglegesítve	1

Szfvi tanári véglegesítés	1
Ruggyantárugyár	4
éjjeliőr	1
népkonyhához	1
járásbírósági díjnok	1
trafikengedélyt kapott	1
Köztisztasági Hivatalhoz	2
Hangya	5
Nemzeti Bank vidéki fiókja	2
Goldberger gyár	1
Weiss Manfréd gyár	2
Földművelésügyi minisztérium	1
Nemzeti Munkaközpont útján elhelyezve	18
Corvin Áruház	1
Philips Művek	1
Danuvia	4
Hindu Csokoládégyár	1
Beszkárt	6
Sorg építési iroda	1
Szfvi áthelyezés	1
	70

Egyéb ügyek elintézése:

Szfvárosi alapítványból részesedés	1
Iparkamarától kölcsön	1
Nyomorék Gyermekek Otthonába elhelyezés	2
Értelmiségi ügyek kormánybiztosságától kölcsön	1
Szociális Missziótól vasútjegy	3
Önállósítási Alap	1
Tandíjmentesség	1
Árvaházba felvétel	2
Tansegély	1
Kegydíj	2
Újságárusítási engedély	1
Nyugdíj	4
Átmeneti Otthonba felvétel	9
Kórházba felvétel	12
Mentőkkel elszállítás	3
Elmegyógyintézetbe helyezés	1
Babakelengye	2
Erdei iskolába felvétel	1
Eltűnt keresése	1

Munkakönyv megszerzése	3
Szegényházba helyezés	4
Tanoncotthonba helyezés	4
Foglalkoztatóba felvétel	2
	65

A Vöröskereszt közbenjárásunkra egy ízben 80 pengő segélyt utalt ki, ajánlatunkra ortopéd cipőt és 15-20 pengős segélyeket adott.

A Nemzeti Bank nagylelkűsége a következő segélyezéseket tette lehetővé: Egy négygyermekes, nyomorgó család négy hónapon át havi 150 P segélyt kapott. A Dietétikai Intézet egy szegény tanulójának három hónapon át havi 60 P tansegélyt, egy 76 éves beteg úri nőnek 200 P azonnali segélyt és 1943. január 1-től kezdődőleg havi 30 P állandó támogatást engedélyezett. Kontra Antal négy gyermekes családja részére – ahol a legidősebb kimondott zenei zseni és a többi gyermek is rendkívül tehetséges – a Nemzeti Bank évi 400 pengőt folyósít. Ebből fizetjük havonta a lakbérüket, adunk havi állandó és indokolt esetben rendkívüli segélyt.

Egyesületünk közbenjárására a Ganz cég 100 P segélyben részesített egy idősebb, magányos nőt. – A karácsonyi pénzsegélyektől eltekintve lakbére, cipőtalpalásra, tandíjra, temetésre stb. 250 pengőt osztottunk ki.

Leveleztünk még németországi gyárral is, az ott dolgozó magyar munkás Budapesten maradt családja segélyezése ügyében.

Végül még egy idevágó, de negatív célzatú munkánkat említjük. Több esetben, kellő utánjárás, nyomozás után megakadályoztuk azt, hogy professzionista koldusok, munkakerülők jóhiszemű emberbarátok jóságával visszaélve, segélyekhez jussanak.

Beszámoló

a Ceglédi út 30. sz. alatti Szociális Telep tevékenységéről 1941. és 42. években

Társadalmi szervezőmunka

A Ceglédi úti Szociális Telep feladata székesfővárosi szükséglakástelepeken lakó családok szociális és kulturális gondozása. Ezek a családok a székesfőváros külső perifériáin laknak, a X. kerületben Kispest város határa és az Üllői út által bezárt szög területén. Társadalmi, anyagi helyzetüket és kulturális színvonalukat nagyjából a családfő foglalkozása jellemzi: gyári munkások, alkalmi munkások, szeméttelepi „guberáns”-ok stb., akik között a szakmunkás – gyér számban – a felső határt jelenti.

A telep[en], mintegy 1200 család, megközelítően 5000 lélek szociális és kulturális gondozására vállalkozott. E feladat végrehajtásához szükség volt áldozatos és szociális érzéstől átfűtött munkatársakra, akik ezt a nehéz munkát önkéntesen is vállalják. A Társadalmi Szociális Egyesület legelőször ezen a téren igyekezett a telep segítségére sietni, amikor az Egyesült Női Tábor, a Leánycserkész Szövetség és magánosok bevonásával önkéntes munkatársi gárda szervezésére vállalkozott. Az önkéntes munkatársak száma ma már 10-16 között váltakozik, akik a családgondozásban, az egyes korcsoportok foglalkoztatásában, a munkába helyezésnél, valamint az adminisztratív munkánál vannak segítségünkre.

A Ceglédi út 5/7. szám alatti székesfővárosi szükséglakás telep lakóinak szélesebb rétegben való bevonására 1942. második felében újabb szociális telepet létesítettünk, amelynek védnökéül sikerült Tormay Bélánét megnyernem.

A lélektani csoport munkássága

A szellemi és anyagi szegénység megszüntetésére csak úgy vállalkozhattunk, ha előbb gondozottjaink alapos megismerésére törekedtünk. Családjaink szociális, szellemi, erkölcsi, gazdasági és egészségügyi helyzetéről tiszta és világos képet családgondozási munkánk révén nyertünk. Családgondozásunk keretében alakított lélektani csoport e munka egy részét vállalta, amikor a kültelki gyermek és ifjú lélektani sajátosságainak kutatását tűzte ki feladatául. Elsősorban oly számú adat összegyűjtése volt a cél, hogy egy „mérőléc” felállítása váljék lehetővé a képességek megállapítására, s így a „kültelki” gyermek a „városi”-val összehasonlítható legyen.

Vizsgálatainkat 1941. év február havában indítottuk. Első gyűjteményünk a pályaválasztásokra vonatkozik, mely kb. 500 adatot tartalmaz. 10-14 éves korig képességek és ismeretek szempontjából vizsgáltuk meg mindkét nembeli ifjúságot. E vizsgálat eredménye alapján a szakmunkára leginkább alkalmasnak tartott 17 telepi ifjút a Társadalmi Szociális Egyesület Szent István tanoncotthonába felvette.

Összesen 252 gyermeket vizsgáltunk. Vizsgálati eredményeink ismertetését külön kiadványban vettük tervbe.

Akciók

Konyhakertek létesítése bérelt földön 40 család részére.

Vitaminkertek létesítése 210 család részére.

„Jobb otthont!” akció keretében takarítás, meszelés és szalmazsáktömés 120 család bevonásával.

1942 nyarán jelentkezett két iskolásfiú, akik szünidőre munkába szerettek volna állani. Elhelyeztük őket a székesfőváros kertészeténél. Másnap már negyvenen jelentkeztek, a következő napokon még többen, úgyhogy gondolkoznunk kellett valami megoldáson, hogy a tömeg [sic!] gyermeket elhelyezzük, minthogy az összes kertész ismerősöket már elláttuk munkaerőkkel. Így szerveztük meg a Pantodrog Rt. bevonásával a gyermekek nyári gyógynövénygyűjtését, amelynek keretében 120-150 gyermek heti 15-22 pengő keresethez jutott. E munkát kirándulások keretében szerveztük meg.

Adományok

Rádiónkat 1942-ben kaptuk népművelési munkánk erősítésére a Társadalmi Szociális Egyesülettől. E rendkívül hasznos eszközt nemcsak nevelő és oktató munkánkban, hanem a szórakoztatásnál is állandóan használjuk.

Az Egyesület mindkét év karácsonyán flanel anyagot, játékokat, 1941-ben pedig élelmiszert is osztott ki a telep munkájában szorgalmasan részt vett családok között karácsonyi ajándékként. A textilanyagokból alsó és felső ruhákat készítettünk. A két évben összesen 84 gyermeket ruháztunk fel.

Wagner Blanka s. k.

patronessz

Jelzet: MOL Buday Goldberger Leó iratai, Z 675 19. cs. 71.

Nyilas hatalomátvétel a Hangya Szövetkezetnél

Az 1944. október 15-i Horthy-féle kiugrási kísérlet és a nyilas hatalomátvétel katonai, politikai eseményei a történelem iránt érdeklődők számára ismertek, az már kevésbé, hogy a történtek milyen hatással voltak a gazdasági életre. Ennek jobb megismerésében lehet segítségünkre a Hangya Termelő, Értékesítő és Fogyasztási Szövetkezet fondjában – ezen belül Wünscher Frigyes vezérigazgató személyi irataiban – fennmaradt dokumentum.

A leírt eset általánosnak tekinthető, és erre más iratokban is találhatunk utalást: *„A Magyar Filmirodában is ugyanazok az események játszódtak le, mint a Hangya Központban. A helyzet még súlyosabb azért, mert nemcsak elbocsájtások történtek az igazgatóság tudta nélkül, de új alkalmazottakat is vesznek fel. Márpedig a magántulajdon tiszteletben tartása mellett lehetetlen, azok helyével és terhükre rendelkezni”* – szól egy másik forrás.

Az irat hátteréhez tartozik a szövetkezet és Wünscher Frigyes szerepének megvilágítása. Személye és a Hangya Termelő, Értékesítő és Fogyasztási Szövetkezet története egy ponton szorosan összekapcsolódik. A Hangyát, a falusi szövetkezetek gyűjtőszervezetét, a vidéki kis- és középbirtokos parasztok termelési, értékesítési és üzleti koordinátorát 1934 után ő emelte ki a csődközeli helyzetből és tette prosperáló „nagyvállalattá”.

A gróf Károlyi Sándor által 1898-ban alapított országos szövetkezeti hálózatot a trianoni békeszerződés és az 1929–33-as gazdasági világválság igencsak megtépázta. A trianoni döntés következtében a Hangyához tartozó 2242 szövetkezetből csak 893 maradt az ország területén. A tetőző válság rendkívül megnehezítette a mezőgazdasági értékesítés minden formáját.

Wünscher Frigyes a Hangya élére Gömbös Gyula kérésére a Magyar Távirati Iroda ügyvezető igazgatói székéből került, ahol már szép sikereket ért el. A magas rezsiköltségek lefaragásával, a taghálózat rendbetételével és az állami segítség helyes csoportosításával reagáló Wünscher pár év alatt – saját szóhasználata szerint – „naggyá tette” a Hangyát, és a célként kitűzött 500 millió pengős forgalmat is elérte. 1944-re a tagszövetkezetek száma 1947-re rúgott (megközelítve a Trianon előttit), 4117 elárusítóhellyel rendelkeztek és 700 135 tagot számláltak. A Hangya csillagával párhuzamosan Wünscher is felemelkedett, a leggazdagabb magyar üzletemberek közé, ötszáz holdas magánbirtokot üzemeltetett és egy luxusvillában rendezkedett be.

Az első és második bécsi döntés által kiaknázott gazdasági, kereskedelmi lehetőségek az 1940-es években tovább növelték a Hangya lendületét. 1944-től a Hangyát hadiüzemmé nyilvánították, az alkalmazottaknak le kellett tenniük a hadiüzemi esküt, a német katonai hatóságoknak adatszolgáltatással tartoztak. A nyilas hatalomátvétel után a régi elit képviselői közül többek tevékenységét megvizsgálták, így Wünscher Frigyest is a régi rend emberének tekintették, aki nem értékeli kellőképp az „új idők" szavát, vagyis megbízhatóságában kételkedni lehet. Október 15-én tehát felmentették vezérigazgatói posztja alól.

A jelentés dátum nélküli, pontosan nem tudjuk, mikor keletkezett, de valószínűleg rövid-del Wünscher 1944. október 20-i visszahelyezése után. A feljegyzésben addigi mellőzését és háttérbe szorítását sérelmezi, egy ponton sértődöttségének is hangot ad: *„életem egyik legnagyobb csalódása az, hogy... a keresztény jobboldal részéről eme megaláztatásban részesülök."* Érdekes, hogy ezt a szövegrészt kihúzta a végleges változatból, ami a szakember politikus magatartásáról is sokat elárul. A jelentésben főként felmentését, a fegyveres fellépést és az „erőhatalmi intézkedéseket" kifogásolja, a nyilas hatalomról vallott egyéni véleményét nem ismerjük meg.

Az október 20-i újbóli kinevezését feltehetően a nyilas kormány pénzügyminiszterének, Reményi Schneller Lajosnak köszönhette, akivel jó viszonyt ápolt. Bár az irányítást így is csak nyilas felügyelet mellett vehette át. Hogy miért vállalta mégis ezt a hálátlan szerepet, nem olvasható a levélben. Tudjuk róla, hogy egyéniségéből adódóan kerülte az összeütközést a hatalom képviselőivel, tekintélytisztelete is megakadályozta abban, hogy nyílt szembefordulást kockáztasson. Ez a magatartás egyébként a korban egyáltalán nem volt szokatlan. Az arisztokrácia és a polgárság felső köre többnyire nem helyezkedett szembe a nemzet mindenkori vezető erejével.

A dokumentumot a lezajlott események pontos rajza mellett érdekessé teszi még az a tény is, hogy Wünscher Frigyest 1945-ben felelősségre vonták „háborús és népellenes" bűneiért. Ezzel a levéllel és vezérigazgatói poszt alóli felmentésével igazolta német- és nyilasellenes magatartását. A Hangyához küldött Igazoló Bizottság nem fogadta el a védekezését, és ügyét a Népbíróság elé utalta. Wünscher a börtönben hunyt el infarktusban 1946 májusában, mielőtt ítélethozatalra került volna sor.

Wünscher Frigyes jelentése leváltásának körülményeiről

Gazdasági Levéltár – Hangya Termelő, Értékesítő és Fogyasztási Szövetkezet és intézményei, vállalatai – Wünscher Frigyes személyi iratai (Z 1396) – 52. tétel

„HANGYA"
HANGYA
CUKOR, KÁVÉ
HANGYA

Egy magyar mágnás tervei a visszatért Erdéllyel

Az 1940. augusztus 30-án kihirdetett második bécsi döntés értelmében Erdélyt kettéosztották. A német-olasz döntőbíróság 43104 négyzetkilométert juttatott Magyarországnak 2,5 millió lakossal. Erdély északi felében és Székelyföldön a magyarok, ha nem is abszolút, de relatív többségben voltak. Az ünneplés közepette megkezdődött a tervezgetés a visszacsatolt területek „magyar szempontú” gazdasági újjászervezésére. E mikrotörténelmi forrásunk ezt a tevékenységet illusztrálja.

Említett forrásunk érdekességét az aktualitáson túl az is adhatja, hogy Goldberger Leó Textilipari Egyesületben elmondott beszéde jellemző módon illusztrálja a nagyiparos vállalkozó gondolkodásmódját. Ennek megértéséhez röviden vázolnunk kell a részvénytársaság vezetőjének életútját.

A Goldberger-pavilon a Budapesti Nemzetközi Vásáron az 1930-as években

A reformkorban az üzem egyre nagyobb tekintélyre tett szert, részt vett a magyar ipar pártolására szervezett kiállításokon, a gyárat meglátogatta Széchenyi István, áruiból vásárolt Kossuth Lajos. 1867-ben Ferenc József Sámuel özvegyének, Goldberger Erzsébetnek és 16 gyermekének „budai” előnévvel nemességet adományozott. Folyamatos fejlesztéssel sikerült a társaságot belföldön és Európa-szerte ismert gyárrá tenni, amikor a család ötödik generációját képviselő dr. Buday-Goldberger Leó, a másodszülött fiú 1900-ban tisztviselőként belépett az akkor még közkereseti társaságba. A Budapesten és Lipcsében jogot tanuló, eredetileg ügyvédnek készülő ifjú lett az, aki négy évtizedes munkássága alatt hatalmas nagyipari vállalattá növelte a textilgyárat.

Már 1905-ben a Hazai Bank bevonásával részvénytársasággá alakította a céget, és állami támogatás elnyerésével, külföldi hitelek felvételével folyamatos gyárrekonstrukciót és gépparkfelújítást hajtott végre. Ügyes pénzügyi politikával, svájci és angol tőke segítségével létrehozta az első magyar textilkombinátot.

A textilgyártás ismereteit empirikus alapon szerző, a világ könnyűipari újdonságaiban és innovációiban tájékozott vállalkozó felismerte, hogy a hazai ipari üzemek állandó nyersanyag, fonal- és pamutszövet-hiánnyal küzdenek, holott ezen nyersanyagok hazai olcsó munkaerővel előállíthatók.

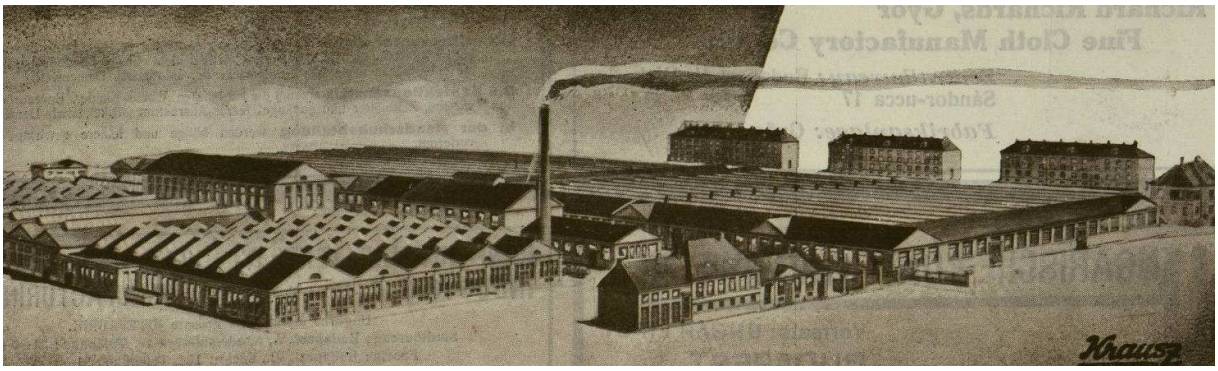

A kelenföldi gyár

Termékeit az egész világ ismerte, hiszen a második világháború kitörésekor exportpiaca közé tartozott Európa, Ázsia nyugati fele, Afrika, az amerikai kontinens és Ausztrália. A műselyem-fonalakból vegyészeivel kikísérleteztette a „Parisett” fonalat, és a „Rollphoto” eljárással az addig nehézkes nyomóhengergyártást sokszorosára gyorsította. A „Parisett-család” tagjai, a „Gold” előtagjelzéssel kibocsátott Goldviktória, Goldani, Goldstar, Goldlyon, Goldmatt stb. kelmék népszerűek és keresettek voltak. Diadalt arattak a Budapesti Nemzetközi Vásárokon, elnyerték az antwerpeni, a brüsszeli és a párizsi világkiállítások aranyérmeit. 1940. októberében negyvenéves munkásságát méltató életrajzában idézik: *„Nincs az a modern eljárás, szabadalom, amelyet ki ne próbálna, amellyel ne kísérletezne.”*

A második világháború alatt a gyár jelentős károkat szenvedett, elsősorban az exportpiacok elvesztése miatt, de bombatámadások érték a kelenföldi üzemet is. Goldberger Leót koncentrációs táborba hurcolták, ahol az amerikai csapatok által történt felszabadítás másnapján meghalt.

Goldberger az uralkodó osztályhoz tartozott, a nagytőke kimagasló vezetője volt, aki a liberális-konzervatív nagytőkés-nagybirtokos felső körökkel jó kapcsolatot tartott fenn. Közismert volt Horthy kormányzóhoz és családjához fűződő szívélyes viszonya. Goldberger 1932 óta

a felsőházban mint kormányzó által kinevezett tag vett részt, ahol főként gazdasági kérdésekben, majd később a zsidótörvények ügyében szólalt fel. A Magyar Textilgyárosok Országos Egyesületének elnöke, a GYOSZ-nak, a Pesti Magyar Kereskedelmi Banknak, a Magyar Kereskedelmi Testületnek igazgatósági tagja, az Első Magyar Általános Biztosító, a Magyar-Francia Biztosító választmányi tagja, az Ipari Munkaszervező Intézet igazgatósági tagja volt. Érthető hát, hogy 1940-ben érdeklődéssel fordult az újdonsült területszerzésekkel megnyílt gazdasági lehetőségek felé, ezek kiaknázása élénken foglalkoztatta.

A berendezkedő magyar kormányzat magyar tőkés beruházók bevonásával, erdélyi kis- és középvállalkozók támogatásával rögtön hozzákezdett a magyar ipar fejlesztéséhez, de fogalmazhatunk úgy is, hogy rögtön magához ragadta a termelés irányítását. *„Visszakerültek városok... Egyesek talán nehéz körülmények között kerültek vissza. Egyeseknek megjavultak, másoknak megrosszabbodtak a körülményeik. A mi feladatunk gondoskodni arról, hogy senki se érezze ezt, hanem megfelelő gazdasági és kulturális politikával ugyanúgy felvirágoztassuk ezeket a városokat, mint ahogyan a trianoni békeparancs után sokkal nehezebb körülmények között fel tudtunk virágoztatni határszéli városokat”* – mondja 1940. szeptember 3-án elhangzott képviselőházi beszédében Teleki Pál.

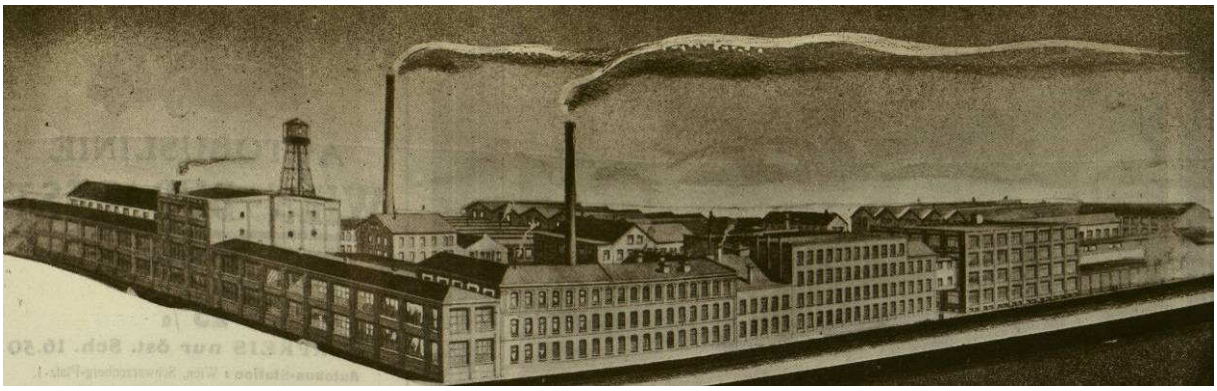

Az óbudai gyártelep

A magyar nagytőke készülődését jól jelzi Goldberger Leó iparmágnás beszéde a Textilipari Egyesület ülésén 1940. szeptember 18-án. Goldberger a korban elfogadott, a nemzeti romantika eszköztárát felvonultató, patetikus stílusban kezdi beszédét. (A kereskedőből lett felsőházi tag más írásaiban és beszédeiben is hasonlóképpen fogalmaz.) Beszédéből kiderül, valóban elismerte Horthy Miklós kormányzó és Teleki Pál miniszterelnök teljesítményét, s a szöveg rávilágít a közvéleményben tapasztalható euforikus érzésekre.

A látszat Horthyt és Telekit igazolta. Goldberger Leó a beszéd egyik fogalmazványában – amely szintén ránk maradt – megemlíti, hogy a *„szentisváni Magyarország a legcsodásabb egysége volt a termelésnek, az iparnak, a kereskedelemnek, az életnek egysége és az egymásrautaltságnak egysége. Az itt élő népek megtalálták a föld mélyében mindazt, amire szükségük volt. Az ipar megtalálta a nyersanyagot. A kereskedelem a kereskedés tárgyait... Ideális*

őstermelő, ipari és kereskedelmi egység volt ez az ezeresztendős ország..." A nagyiparos lehetőségek sorát látta a történelmi eseményekben. Hiszen rendkívül fontos nyersanyagbázis állt rendelkezésére a visszacsatolt területeken, a kereskedelem pedig intenzívebbé válhatott a már magyar területeken lévő városokkal. Kassa, Rozsnyó, Eperjes vagy Nagyvárad nagy textilipari múlttal rendelkezett, ezekre a magyarországiak alapozhattak. A visszatérő országrészek új piacokat is jelentettek, valamint bővében állt rendelkezésre szakképzett és olcsó munkaerő, a forrásban Goldberger e szempontokat ki is emeli.

Kevesen tudják, hogy Magyarországon a két világháború között a textilipar az egyik legnagyobb iparág volt az élelmiszeripar és a vegyipar mellett. A beszédben is szerepel, hogy 75000 munkást és 8000 tisztviselőt foglalkoztatott. A világháború óta állandóan fejlődött, termelési értéke 1938-ban 406 millió pengő volt.

A magyar vállalatok a Felvidéken a cseh ipar, Erdélyben a román ipar helyébe léptek. Mindkét helyen a Goldberger-cég képviselői kiépítették a bizományosi hálózatot, és segítséget nyújtottak az egykor virágzó, de a cseh gyárak konkurrenciája miatt elsorvasztott lenszövő és kékfestő műhelyek felélesztéséhez. A textilgyárak együttesen tervezték 1940-ben Erdély textiliparának kiépítését új vállalatokkal, sok ezer orsóval és sok száz szövőszékkel. 1941 májusában négy textilgyár: a Goldberger Rt., a Kammer Testvérek Rt., a Textilipari Rt., valamint a Magyar Pamutipar Rt. Marosvásárhelyen 1,2 millió alaptőkével, 230 munkással egy textilgyár alapításáról tárgyalt. A vállalatok apportként a gépi berendezéseket tervezték bevinni az új üzembe. A telket is kijelölték az építkezésekhez.

Egy másik forrásunk, mely kiegészíti a beszédet, s melyet szintén mellékeltünk, már a kivitelezés mikéntjéről és a megvalósítás körülményeiről beszél. Az 1940 decemberében, Varga József iparügyi miniszternek megküldött levél a kormánnyal való megállapodást kívánja előmozdítani.

Egy olyan forrásunk is fennmaradt, amely a szállítási körülményeket, a víz- és energiaigényeket, a szennyvízelvezetés lehetőségeket és a munkásviszonyokat elemzi, ennek alapján pedig a marosvásárhelyi színhelyet találja legmegfelelőbbnek.

Bár esetünkben a tervek nem öltöttek testet egy működő gyárüzemben, a dokumentumok a nagyiparos tervein, gondolkodásmódján túl a pénzügyi és a politikai elit szoros kapcsolatairól is árulkodik.

Goldberger Leó beszéde a Textilipari Közgyűlésen, 1940 szeptember 18.

Gazdasági Levéltár – Goldberger Sám. F. és Fiai Rt. – Buday Goldberger Leó iratai (Z 675) – 73. tétel

Goldberger Leó levele Varga József iparügyi miniszterhez egy erdélyi üzem tárgyában

Gazdasági Levéltár – Goldberger Sám. F. és Fiai Rt. – Ügyvezető igazgatóság (Z 1349) – 88. tétel

A Lakitelki Népfőiskola és a magyar népfőiskolai megújulás

A magyar népfőiskola-történelemnek is van – legalább – két olyan nagy alakja, mint a dánnak Nyikolaj Grundtvig és Christen Kold. Ez a két jelentős egyéniség pedig Kerkai Jenő és Lezsák Sándor. Lezsák Sándor neve elválaszthatatlanul összefonódik a Lakitelki Népfőiskola immár negyedszázados történetével. Feleségével együtt a kilencvenes évek elején alapították a mindmáig legnagyobb hatású és legjelentősebb magyar népfőiskolát. Kiterjedt levelezést folytattak a magyar emigráció tagjaival, fáradhatatlanul pályáztak, szervezték az anyagi háttért és törekvéseiket siker koronázta. Ma mintegy négy hektáron impozáns, 14 épületből álló művelődési park áll a kulturálódni és kikapcsolódni vágyó közönség rendelkezésére. Magát a komplexumot nem szükséges bemutatni, mindenki láthatja, aki személyesen odalátogat, vagy csupán szétnéz a honlapon. A magam részéről inkább saját élményeimről és a programokról szeretnék beszélni.

Előbb azonban villantsuk fel a magyar népfőiskola rövid történetét.

Röviddel a trianoni döntés után, már az 1920-as években keletkeztek Magyarországon népfőiskolák, jobbára a történelmi egyházakhoz kötődően. A harmincas évektől kezdődően azonban a népi íróknak határozott elképzeléseik voltak, milyen irányban és milyen módon kellene elindulniuk a népfőiskoláknak hazánkban. Németh László, Féja Géza, Móricz Zsigmond, Kodolányi János, Karácsony Sándor és mások elgondolásaiban gyakran bukkant fel ez a pedagógiai módszer. A szövetkezeti összefogás, a modern kisüzemi gazdálkodásra való áttérés és a művelt parasztpolgári réteg kialakítását célul kitűző elképzelésekhez remek eszköznek bizonyult a népfőiskola intézménye. Hasonlóan Grundtvighoz, ők is a parasztságban látták a népegység gerincét. A népfőiskolákat az agrárfejlődés egyik alapvető eszközének tartották, Boldizsár Iván Dániáról, Kodolányi János Finnországról írt könyvet.

Az első jelentősebb népfőiskolát Sárospatakon indították. A jelentősebbek közül kiemelhető a szegedi, a tatai, az orosházi, a Balaton vidéki, a nagytarcsai és hódmezővásárhelyi tanyai kollégium. Az 1936-ban megalakult a KALOT (Katolikus Legényegyletek Országos Tanácsa). A KALOT tanfolyamokat, szövetkezeteket és népfőiskolákat szervezett. 1942-ben már húsz népfőiskolája működött, néhányukban kitűnő mintagazdaságot építettek ki. Az iskolákban szakmai tanácsadással segítették a gazdálkodókat, a gazdasági fejlesztést közművelődési és társadalmi programokkal egészítették ki. Ám 1948-ban, a kommunista hatalom-

átvétellel megtört ez a folyamat. Az akkori vezetés betiltotta a közművelődés ezen „polgári” formáját.

Nekünk is van tehát fogalmunk arról, mi a népfőiskola. Az 1997. CXL. törvény szerint a népfőiskola olyan *felnőttoktatási célú tanfolyamokat szervező, helyi önszerveződés alapján létrejött szervezet, amelynek pedagógiai programja a szakismeretek átadásán túl személyiség-fejlesztő (állampolgári, közéleti) elemet is tartalmaz, s melyek lebonyolítási, oktatási rendszerét, módszereit a résztvevők maguk alakítják ki*. Lakitelken már húsz éve működik sikeresen és eredményesen a népfőiskola. A közösségteremtés, felnőttképzés módszereiben eredményesen ötvözi a nemzetközi (dán, finn, svéd, német), valamint a két világháború közötti hazai népfőiskolai tapasztalatokat, támogatja a társadalom önszerveződési formáit. A *Népfőiskola Alapítvány* egy sajátos ún. multifunkcionális intézmény, amely saját intézményi keretein belül képes kielégíteni az oktatás, tudományos ismeretszerzés, turizmus és egyéb nagy tömegeket vonzó programokat egyaránt.

Az a program, amelyen részt vettem, a Keleti nyitás kollégiuma, azon a felismerésen indult el, hogy Magyarország keleti térségben levő egyedülálló lehetőségeit jobban is ki lehetne használni. Szimpátiával fordulnak felénk a japánok, a kazahok rokon népnek tartanak minket, gazdasági kapcsolataink rendkívül jók, és nemrégiben találták meg Kazahsztán pusztáin „leszakadt” őseinket, mintegy ötezer magyart. Erre alapozva meg is szervezték részvételükkel a hagyományőrző Kurultáj törzsi gyűlést, amit a Lakitelki Alapítvány is támogatott. Rokonszenveznek velünk a finnek, törökök és a lengyelek. Kapcsolatainkat folyamatosan fejlesztjük ebben az irányban is, ez pedig egy átgondolt, tudatos stratégia része.

A márciusban kezdődött, két és fél évig tartó Keleti Nyitás Kollégiuma azt a fiatal értelmiséget szólítja meg, amely érdeklődik Oroszország, valamint Közép-Ázsia országainak kultúrája, gazdasága és politikája iránt. „Ismereteket adunk, konzultációs lehetőségeket teremtünk, és elindítottuk a Nyolc nyelven beszélünk nyelvstúdiumot, melynek keretében üzbég, kazak, ujgur, azeri, kirgiz, baskír, türkmén és tatár nyelvekből kapnak alapképzést a hallgatók” – közölte Lezsák Sándor ezzel kapcsolatban. A magyar Országgyűlés alelnöke a kormány keleti nyitás politikájának leágazásaként jellemezte a kollégiumot, ahol az orosz, az azeri, a mongol nagykövetet is vendégül látták már, de a térség többi nagykövetének a látogatását is szervezik.

Ma már élő és gyümölcsöző a magyarok együttműködése a szomszédos népekkel, románokkal, szlovákokkal, horvátokkal, szerbekkel. Japánok, kazahok, finnek, törökök, lengyelek és a környező népek részvételével kellene multikulturálissá tenni népfőiskoláinkat.

Ennek a gondolatnak a szellemi megalapozását végezte el Karácsony Sándor, a közösségi oktatás egyik apostola, a debreceni egyetem egykori pedagógia tanára. A magyar nevelés, műveltség és közoktatásügy elemzésében szerzett múlhatatlan érdemeket. Nevelési reformokról és magyar észjárásról írt tanulmányaiból gyakran idéznek ma is. Sokat írt protestáns és népi orgánumokba, nagy hatást gyakorolt a protestáns fiatalok és cserkészek szellemi tájékozódására és életére. Ő mondta a következőt: *„Az egyén csak társaskapcsolataiban ember, viszonyaiban működik, s csak abban nevelhető. Az egyén nevelhetetlen, mert autonóm lény."*

A másik emberre figyelés Karácsony Sándor-i szemlélete vetette meg a hazai mentálhigiénés munka alapjait. Ami ma divattá vált, a lelki egészségre, összhangra való törekvés, azzal már a második világháború előtt elkezdtek foglalkozni nagyformátumú tudósok. A test, a lélek és a szellem antik görög egységének jegyében képzelte el, hogy a jövendő iskolái, népfőiskolái betöltsék hivatásukat.

Ahogy Klebelsberg is megállapította, a közösségi érzés feltűnő hiánya és az individualizmus állandó hangsúlyozása megakadályozza, hogy a magyar pedagógia alapjai megváltozzanak. Az a néhány kísérlet Magyarországon, amelyet a dán népfőiskolai program ihletett, azonban azt igazolta, hogy kis csoportokban és rövidebb idő alatt még hatékonyabb eredményeket lehet elérni, mint az eszme szülőhazájában. A magyar hamarabb lelkesül, mint a dán, könnyebben mozgatható, igaz, hamarabb ki is ég, hamarabb megunja a programot, nem dolgozik olyan kitartóan a fejlődésért. Felismeréseink szerint inkább egy hónapos, vagy három hetes kurzusokban érhetőek el nagyobb sikerek. Ebben viszont igazán gyümölcsözőek lehetnek a törekvéseink. A magyarok gyorsan felfogják, miről van szó, gyorsan hevülnek az újdonságokért, és mindjárt látni szeretnék a pozitívumokat.

Sokat elmélkedik ezekről Kodolányi János is, akinek Suomi című könyvét mindenképpen meg kell említenünk e témával kapcsolatban. Igaz, nem Dániáról szól, de a finn nép ugyanabba a kultúrkörbe tartozik, és Kodolányi rendkívül tanulságos könyve egész Skandináviáról nyújt képet, hisz a skandináv országokban, Dániában, Norvégiában, Svédországban, és Finnországban azonos az értékrend. Haszonnal forgathatják tehát a téma iránt érdeklődők. Kodolányi a két világháború között megpróbált minél több magyar írót, értelmiségit és parasztfiút finnországi tanulmányútra csábítani. Akkortájt, a második világháború küszöbén, ezért nem nagyon rajongtak a magyar politikai vezetők. Inkább Németország felé kacsingattak, a németországi változások foglalták le a figyelmüket, és nem értették az író Suomi iránti vonzalmát. A tények ismeretében mondhatjuk, talán jobban tették volna, ha a távoli Finnországra is vetettek volna néhány pillantást. Mint rokon néppel, a kapcsolatok termé-

szetesen így is fejlődtek, és ma is baráti a viszony a két ország között. Finnországon keresztül az egész skandináv régióról szerezhetnek ismereteket a magyarok.

A skandináv régióval való, eddig talán elhanyagolt kapcsolatok mellett számunkra ugyanilyen fontosak a kelet-európai államokkal és a távol-keleti országokkal létesített kulturális és gazdasági együttműködés. A tajvani nagykövet lakitelki látogatása ezt gyümölcsözően mozdította elő. Mellette egy igazi „nagyágyú" emelte a Keleti nyitás kollégiumának fényét. Felesége és Ljubov Siselina társaságában Magyarországra látogatott Jurij Poljakov, a Lityeraturnaja Gazeta című orosz irodalmi hetilap főszerkesztője, az orosz-magyar kulturális kapcsolatokért felelős baráti társaság elnöke. Április 14-én a Lakiteleki Népfőiskola területén tett körsétát, majd a programot az Ópusztaszeri Nemzeti Történelmi Emlékparkot célba vevő kirándulás koronázta meg. Poljakov Magyarországon is ismert szerző: 2011 őszén jelent meg a Helikon Kiadó jóvoltából Poljakov *Gödölye tejben* című mulatságos, fergeteges humorú regénye, mely a posztszovjet értelmiség morális válságáról mesél szatirikus stílusban.

Lezsák Sándor az utóbbi évek fejlesztésivel kapcsolatban kiemelte: a Lakitelek Népfőiskola fejlesztése megkapta a kiemelt kormányzati beruházás minősítést, ami felgyorsította a beruházáshoz szükséges hatósági engedélyek beszerzését. Lezsák Sándor jelentősnek nevezte, hogy két meleg vizet adó kút fúrása sikeresen megtörtént, így egyrészt már 2014-ben meleg vízzel tudnak fűteni, ami 20 millió forintos gázszámlát fog kiváltani. Másrészt lehetővé vált, hogy a népfőiskolához tartozó területen és az üvegházakban biogazdaság működjön.

„Lépésről lépésre haladunk, január elején a népfőiskola 50 dolgozója kap képzést a biogazdálkodásról, de a mórahalmi szálloda és a strand működtetését is tanulmányozni fogják" – említette meg Lezsák Sándor egy interjúban, hozzátéve, hogy az elméleti felkészítés azért szükséges, hogy a népfőiskolán történő fejlesztések után a gyakorlatban is helyt tudjanak állni az ott dolgozók. Beszámolt arról, hogy a népfőiskolán befejeződött a Wesselényi Kollégium munkája, melynek keretében két éven keresztül a Kárpát-medence minden részéből fogadták azokat, akik népfőiskolát akarnak szervezni, vagy már működtetnek is. Sikeresnek ítélte a Nagycsaládos Kollégiumot is, ahol a nagycsaládos klubokat és közösségeket szervezőknek tartottak foglalkozásokat.

Az intézményben folyó különféle tanfolyamokat, a honlapkészítéstől kezdve a szabás-varrás elsajátításáig sok mindenre képzik a helyieket és a környező települések lakóit. Évente több mint 10 ezer résztvevője van a népfőiskola különböző tanfolyamainak, kollégiumainak és egyéb rendezvényeinek. Lezsák Sándor a népfőiskolai hálózat kiépítését az egyik legfontosabb feladatként jelölte meg. A Kárpát-medencében már közel félszáz népfőiskola működik,

amelyek közül Kötegyánt, Csíkszentimrét, Túristvándit, Agyagosszergényt, Vasvárt, Baját és Nagykátát emelte ki.

Tevékenységük fontos részét képezik a nyári hónapokban szervezett felnőtt, gyermek és ifjúsági korosztálynak szolgáltatásokat kínáló programsorozatuk. Ezek egy része integratív típusú, azaz az ép és fogyatékos gyermekek együttléteit, együttműködését elősegítők. A magyar kultúra kincseinek megismertetése kiemelt célja az intézménynek. Ebből kiindulva immáron egy évtizede rendezik meg a gyermekek nyári alkotótáborait. A néptánc, népzene, gyermekszínjátszás és egyéb szabadidős tevékenységek felkarolásával nem csak a lakiteleki gyermekek számára nyújt hasznos szabadidős tevékenységet, de az egész országból, sőt a Kárpát-medence egészéről érkeznek programjaikra érdeklődők. A hátrányos helyzetben élő gyermekek felkarolása is kiemelt célfeladatuk. Számukra képzéseket, versenyeket és táborokat szerveznek. Mindezt méltó intézményi infrastrukturális háttérrel és kedvező természetföldrajzi környezetben. Intézményük egyben nyújtja a kulturális, szellemi és testi kikapcsolódás lehetőségeit. Lezsák Sándor, a Lakiteleki Népfőiskola által kiírt pályázatokat is fontosnak nevezte, mert tehetséges fiatalok kerülnek az intézmény látókörébe. A szerény anyagi körülmények között élő, tehetséges fiatalok támogatását is a népfőiskolai mozgalom egyik feladatának nevezte.

A Parlamentben megrendezett Mindszenty Emléknap keretében 64 tehetséges fiatal kapott tőlük ösztöndíjat. Lezsák Sándor, aki a Mindszenty Társaság elnöke, szólt arról, hogy az eddig Mindszenty emlékérmet kapó személyek és a Társaság tagjai, összesen 64-en, nevezhetnek meg egy-egy rászoruló 8. osztályos tanulót. Ezek mindegyike márciusban 25 ezer forint támogatást kap, melyet szeptemberben egy 75 ezer forintos iskolakezdési támogatással egészítenek ki. A tanulókat ezután is nyomon követik és próbálnak figyelni rájuk.

Februárban a Wesselényi Kollégium utódaként indul a Kerkai Kollégium, melyet Kerkai Jenő atyáról, jezsuita szerzetesről neveztek el, aki a Katolikus Agrárifjúsági Legényegyesületek Országos Testülete létrehozója és fő szervezője volt.

Ahogyan próbáltam érzékeltetni, a rendszerváltás utáni időszakban a Lakitelki Népfőiskolán a magyar művelődés szempontjából rendkívül hasznos és szerteágazó közművelődési tevékenység folyik. Évente több mint 10 ezer résztvevője van a Népfőiskola különböző tanfolyamainak, kollégiumainak és egyéb rendezvényeinek, ami talán egyedülálló a Kárpát-medencében.

Lezsák Sándor a népfőiskolai hálózat kiépítését az egyik legfontosabb feladatként jelölte meg. Reméljük, az elkövetkezendő 15 évben megvalósul a magyar közművelődés legmerészebb álma, s ahogyan az eredeti tervek szólnak, minden járásközpontban lesz egy népfőiskola.

Ha arra gondolunk, hogy a fáradhatatlan művelődésszervező kezében futnak össze a szálak, nyugodtak lehetünk, rajta nem fog múlni ez a nagyszabású program, mely a magyar művelődés és szellemi élet forradalmi megújulását hozhatja magával.

Mit tanulhatunk a görög példából?

Az ezredforduló tájékán több alkalommal is szerencsém volt körutazást tenni Görögországban, ebben a csodálatos dél-európai államban. (1996-ban, 2001-ben és 2006-ban.) Utazásaim során meggyőződhettem arról, sokkal több közös vonásunk van Görögországgal, mint hinnénk. Már akkor is balsejtelemmel töltött el, hogy éreztem, a görögök – hozzánk képest – kirívó jólétüket nem lesznek képesek sokáig fenntartani. Miközben mi egyre mélyebbre süllyedtünk a válságba és a szegénységbe – főleg 2001 után – a görög gazdaságon eleinte nem látszódtak a repedések. Pedig a figyelmes szem már akkor felfedezhette, milyen réseket próbálnak palástolni a görögök patyomkini módszereikkel.

Először is, megdöbbentőek voltak számomra azok az adatok, amiket az utóbbi időben az általános korrupciót vizsgáló szervezetek bocsátottak ki. Korrupció tekintetében mi, magyarok mindig is Európa hátsó traktusában kullogtunk, hátrébb már csak a románok, bolgárok, szerbek és oroszok szerénykedtek. Ám ami meglepett, a görögök állandó vetélytársaink voltak az utolsó helyek egyikéért, hol előrébb, hol hátrébb voltak, de együtt „tartottuk az irányt."

Az újsághíreknél csak az országban tapasztaltak döbbentettek meg jobban. Amint a helyiektől és görög származású idegenvezetőmtől megtudtam, a görögök természetesnek tartják a korrupció létét, elfogadják, ha tisztviselőjük baksisért tartja a markát és ahogy lehet, kihúzzák magukat az adófizetés alól. Sőt, ha egy másik görög átvágja őket, nem orrolnak meg rá, hanem azt mondják, milyen ügyes, hogy így át tudott verni! Ennyiben megkönnyebbülten sóhajthattam fel, egy magyar biztosan nem legyintene így.

Valahogy olyan visszásnak találtam a szélhámosok ügyességének görögös dicséretét, hogy semmiképp sem tudtam a görögöket példának tekinteni. Pedig igen lazán és szimpatikusan fogták fel az életet, turistaként nem lehetett panaszunk az ellátásra, és minket legalábbis nem vertek át. Az már viszont szemet szúrt, hogy az athéni közlekedésben káosz uralkodott, és azt tartották, „léteznek ugyan közlekedési szabályok itt is, de senki sem tartja be őket". Magyarul: mindenki megy, amerre lát, valahogy csak kikerüljük egymást. Egyébként is itt az állam laza, nem avatkozik be az emberek életébe, inkább azon van, hogy minél jobban érezzék magukat a bőrükben.

Gyanítom, hogy a görög állampolgárok ennek örültek is. Az adófizetésért végképp nem rajongtak, és ennek kikerülésére egy „ügyes" hellénnek nem kellett nagy erőfeszítést tenni. Azt gondolták, sőt talán magam is azt gondoltam, meseszép országuk, a látványosságokra

alapozott idegenforgalom örökre eltartja őket. Itt már nagyobb baj nem lehet, a természeti adottságok kiválóak, hemzsegnek a külföldiek, egyetlen szabályt sem kell betartanunk... Az már csak hab a tortán, hogy a 15. és 16. havi fizetést is zokszó nélkül vették fel, senki sem vetette fel, nem túlzás ez egy kicsit, jutalom járt azért is, ha valaki nem késett el és Európában egyedülállóan ötven éves korukban mehettek nyugdíjba a megfáradt dolgozók.

Még a görögök sem gondolhatják komolyan, hogy mindez tartható. Szociális területen mi enyhén szólva visszafogottabbak voltunk, s talán csak ennyin múlt, hogy elkerültük a csődöt. Mentalitásunk, morális szétesésünk azonban ijesztő párhuzamokat mutat. A korrupcióban tartjuk a lépést a görögökkel, még jó, hogy az átverést nem tartjuk értéknek, az adófizetés által megvalósítható szolidaritás hidegen hagyja a magyar vállalkozókat, hogy csak a legfeltűnőbb jelenségeket mondjam. Görögország sorsa tehát bőven küld figyelmeztető jeleket nekünk. Az állam „inkább nem is figyelek oda" stílusa sem érvényesülhet tovább. A magyar baloldalnak is tudomásul kell vennie: nem dőlhet hátra, és nem hagyatkozhat tovább „a piac majd mindent kiszűr" filozófiájára, hanem a civil szféra kiépítésére, aktív politikai életre kell ösztönöznie polgárait, akárcsak a skandináv államokban. Tudatosítani kell, az ember közösségben, társadalomban élő lény, a közösségi érdekeket nem írhatja felül egyéni rögeszméi, elvárásai miatt. Mindenkivel meg kell értetni, aki nem tartja be a szabályokat, az egész társadalomnak árt.

Az erkölcsi megújulás ismert, ugyanakkor nagyon is jogos hangsúlyozásával azonban nem merül ki a tanulságok sora. A mélyben egy sokkal fontosabb példázatra bukkanhatunk. Megbukott az a tétel is, amely a fogyasztás ösztönzésére alapozza mindenható tanait. Nos, a görögöknél igazán nem mondhatjuk, hogy ne fogyasztottak volna...

Véleményem szerint a spanyol példa is azt mutatja, magasabbrendű célok nélkül nem lehet sikeres országot építeni. Spanyolországban a munkanélküliség elérheti a 24 %-ot, ami ijesztő méreteket ölt, megelőzve még a görögöket is. Ugyanakkor a skandináv államokban azzal, hogy tudatos állampolgárként, felnőtt emberként kezelték a lakosságot és nem gyerekként, akiről gondoskodni kell, kidolgoztak egy olyan modellt, ami a válságból való kivezető utat jelentheti számunkra is. A tömörség jegyében megkísérlem néhány pontban összefoglalni, mit jelenthet ez a gyakorlatban, hazánk adottságaira (és hiányosságaira) alkalmazva.

Nem a fogyasztás ösztönzésére kellene alapoznunk, hanem a visszafogására. El kellene kezdenünk az ökológiai gazdaság megalapozását. (Koppenhágát 2022-re teljesen átállítják ökológiai ellátásra.) Kicsi ház, kicsi fogyasztás, kicsi kocsi, kicsi család. Mi értelme lenne szülőgépnek nevelni a nőket? Ha igazságosabban osztjuk el a javakat, nem kell aggódnunk majd amiatt, kik fognak eltartani minket öregkorunkra. Burzsoáziánk hatalmas villákban élve,

hivalkodó fogyasztásával tüntet. Ha egy bizonyos fogyasztáson felül környezetvédelmi adót kellene fizetnie, meggondolná, mennyire dicsekedjen el pazarló életmódjával.

Az embereknek igazából csak kevés dologra van szükségük. Ahhoz, hogy boldogok legyenek, csak a közösségi érzéseket kell erősíteni. Nagyobb hangsúlyt kell helyezni a népoktatásra, amelynek keretében az emberek ismerkedhetnek, kicserélhetik nézeteiket, közös programokat szervezhetnek. Szerencsére az újabb közművelődési tervek számolnak a népi írók által már régóta szorgalmazott népfőiskolai rendszer kiépítésével, már csak valóra kell váltani az elképzeléseket. Ha az egyént magára hagyjuk a problémáival, azonnal fogyasztani kezd, kárpótolva magát lehangoló rosszkedvéért.

Minden, ami a luxus kategóriájába tartozik, felülvizsgálandó. Valóban megérdemelt teljesítmény van mögötte? Magyarországon a magas vezető pozícióban lévő emberek átlagosan nyolcszorosát, de nem ritkán tíz-tizenkétszeresét megkeresik egy átlagos beosztott dolgozó bérének. Igazságos ez? Ne is emlegessük Európát... Egy indiai ismerősöm szerint náluk elképzelhetetlen az a gyakorlat, ami pl. a BKV-nál folyik, hogy a felső vezető havonta egymillió- kétszázezret, míg a buszvezető százezret visz haza. Indiában ez a szorzó legfeljebb két-háromszoros. S ha már a fejlődő világ, Bangladesben működik a „szegények bankja”, hihetetlen eredményesen, ezrek életét megjobbítva. Vajon nálunk miért csak a „gazdagok bankjától” lehet kölcsönt felvenni?

Minél inkább kényeztetjük az embereket, annál elbizakodottabbá válnak. Mindenkinek legyen meg a lakhatása és az élelme, ezen felül állampolgári kötelessége takarékoskodni a rendelkezésére álló erőforrásokkal. Magyarország adottságai jók, hiszen termékeny földje és elegendő vízkészlete van, már csak a tudatos biogazdálkodásra és az önellátásra vonatkozó ismeretek terjesztése szükséges. Ezt is okíthatnák a népfőiskolai mozgalom keretében – elsősorban vidéken – de középiskolai keretek közt is.

Nem elvont, életidegen elméletek mentén kell kísérleteznünk, hiszen a világ számos pontján, így a skandináv országokban, de a fejlődő világban is működnek hasonló rendszerek. Nem kell hát Görögország, Spanyolország sorsára jutunk, de a menekülő útvonal még elég hosszan kanyarog...

Küzdelmeim a kommunisták ellen

„A végcél: az akarat diadala az ész felett”

Vajon tetten tudjuk-e érni azt a leheletnyi lázadást, amit nem egészen érett fejjel, egy magát minden eszközzel jól-rosszul leplező diktatúrával szemben érzünk? Vajon észrevesszük-e, legalább magunkban, vagy a mindent megszépítő nosztalgia belemossa ezt is az idő árkába? Egy író talán szét tudja választani az idő rétegeit, jóra és rosszra, de elvárható-e ez mástól is?

De rajta, segítsünk az embereknek, hadd lássák, az a nagy csomó kábítószeres, alkoholista, nőbolond művész képes talán másra is, mint nőrészeg ábrázattal nyelni Xanaxra a bort. Emlékeim szerint az elitgimnáziumoktól lefelé, mindenfajta magyaroktatás megcsúszott ezen a sztereotípián, és csak az igazán keménykezű magyartanárok – micsoda ellentmondás ez is! – voltak képesek meggyökeresíteni azt a gondolatot, hogy az irodalom ennél több. Nem tudom, hol kezdődött, ki találta ki ezt a marhaságot, alighanem a proletkult mélyén kell keresnünk a választ, de hogy ennyire sikeres lett, kellett ahhoz bizony a politika segítsége is. Egyszer talán megírom, ha hozzáférhetőek lesznek a levéltári iratok, hogyan manipulálták a magyar irodalmat, (hogy ma hogyan, arról van némi fogalmam), most azonban csak arra szeretnék egy kicsiny fénycsakrát vetni (bármit is jelentsen ez, szép coelhosan hangzik), miként lettünk ilyen barbárok, hogyan történhetett meg velünk ez? Mert azok lettünk, ha nem is mindannyian, csúszunk lefelé a Balkánba, és nem is az életszínvonalbeli Szerbia vagy Bulgária fenyeget minket – bár az is –, hanem hogy gesztusaink, mimikánk, taglejtéseink, feltétetlen alázatunk és civil öntudatlanságunk lesz ahhoz hasonló, és innen már nem lesz visszaút, az érzékenyebbje vagy értelmesebbje repülőre ül és itt hagy minket. Elfelejti nyelvét és kultúráját, egy másikat gazdagít vele, mi pedig megduplázzuk biztonsági őreink, közterület felügyelőink, ellenőreink és rendőreink számát, hogy valahogy el tudjuk kormányozni ezt a maradék országot, és ne legyen alkotmányos anarchia. (Hanem inkább rendőrállam.)

Nem olyan mélységes mély még a múltnak kútja, hogy ne emlékezzek az agglomerációs általános iskolára, semmivel sem volt az különb, mint a gettóbéli, a külvárosi. Igaz, félig német lévén, nemzetiségi osztályba jártam, ahol többségben voltak a svábok, nem valami lelkes családi indíttatással a szocializmus ügye iránt. Pedig csak a szomszédos Soroksárról hurcoltak el, telepítettek ki kétezer németet egy éjszaka alatt, innen szinte senkit, mivel a helyi jegyző „elvesztette a listát,” mely a bűnösök nevét tartalmazta. Ez nem is volt létkérdés az

orosznak, mivel a Volksbund megalakulása érdeklődés hiányában elmaradt, na azért összeállítottak egy jókora kis csapatot málenkij robotra, és irány Novi Dombasz!

Ne beszélj a negyvenes, ötvenes évekről, az régen volt, beszélj inkább a nyolcvanas évekről, az volt az aranykor, hallom a kórust. Jól van, beszélek, aranykor volt, annak láttuk, de aki annak látja, nem a rendszer miatt látja annak, hanem a megszépítő messzeség fénytörése miatt, és mert a rockzene virágkorát élte, és a rockzene a második csoda. Az első pedig a Tudjukmi (nem, nem Voldemort). Szóval a szexuális élet nem volt még ennyire pénzfüggő, mint Nyugaton ma sem az, és kell ennél több? „Magamfajta többet mit kívánhat" – énekli a Bikini. Pedig kívánhat, lehet, hogy innen, ebből a felfogásból eredeztethető az a sztereotípia – még egy sztereotípia – miszerint a férfiak egyetlen, egybefüggő, szexuális ösztöntől hajtott csordát képeznek, s ebből a sztereotípiából táplálkozva el lehet adni női magazinok tömkelegét és az egy kaptafára gyártott szingliregényeket. A társadalom meg majd meglesz valahogy.

Alaposan megedződtünk abban az agglomerációs iskolában, rengeteg pofont kaptunk, valóságosat, nem ám amolyan szimbolikusat, az kisasszonyoknak való, és ezeket a fenyítéseket sokféleképp lehetett kombinálni. Az egyik tanár a pajeszánál fogta meg az érintett fiúkat – a poszthippi divat miatt majd mindenkinek volt pajesza – és úgy rángatta felfelé a fejüket. De fülfelhúzás is igen nagy népszerűségnek örvendett. Ezen kívül hatalmas lexikonokkal vágtak fejbe minket, egy-egy rosszul sikerült órai poén után, de pálcázás nem volt, az addigra már kiment a divatból. Egy osztálytársam a tornatanártól olyan pofont kapott, hogy átesett az ugrószekrényen. Én sokáig nem kaptam egyet sem, rezignált filoszi magatartásom nem ösztönözte erre a tanárokat, de aztán nyolcadikban megtört a jég. Énekóra előtt néhányan megdobáltak repülővel, én pedig gondoltam, visszadobok egyet. Osztályfőnököm pont ezt a mozdulatot látta meg. Kihívott a folyósóra. Kezdtem volna magyarázni, hogy én csak visszadobtam, de ebben a pillanatban „Ne hazudj!" felkiáltással olyan makarenkóit kaptam, hogy majd leesett a fejem.

Egymást is osztottuk. Ötödikben letört a szemfogamból egy darab, mert viccből beleharaptam a pad felső fatámlájába, mire osztálytársam a fejemre ütött az Irodalmi Lexikonnal, a bal felsőm egy része bánta. Amikor már kissé hiúbb lettem, tizenhét évesen, kipótoltattam egy maszek fogásznál. Én is eltaláltam valakit, akinek eleredt az orra vére, valami hülye játék közben, mindenesetre behívattak emiatt az igazgatóhoz, majd nekem is behúztak egy magyaróra előtt, egy másik tag, ő már szándékosan, amitől egy kicsit feldagadt a képem.

Visszatekintve megértek mindent, és sajnálom a tanárokat, akikre rábíztak minket. Vadak voltunk, ma úgy látom, nem „születtünk" vadnak, ahogy a Pokolgép énekelte, mégis vaddá

lettünk, és ha ezen gondolkodom, ma sem tudok mást mondani, csak azt, hogy így tiltakoztunk. Hogy pontosan mi ellen, azt egyikünk sem tudta.

Nem minden tanár folyamodott a végső eszközhöz, és valamit mi is megéreztünk abból, amit Winckelmann úgy határozott meg, hogy „nemes egyszerűség és csendes nagyság." A történelemtanárunknak sosem kellett ehhez nyúlni és nem is emlékszem, hogy ordibált volna velünk. Az ő óráin kezdtem megszeretni a történelmet. Nagyon. Végzetesen. Később kiderült, hogy némi szerepet játszott az '56-os forradalomban. '56 novemberében elállta a Pest felé tartó szovjet tankok útját, és megkérte őket, hogy menjenek haza, hagyják békén a szabadságukért küzdő magyarokat. Az oroszok nem hatódtak meg ettől, beültették a tankba, átadták a magyar hatóságoknak, akiktől aztán megkapta a maga öt évét, amit Kistarcsán kellett letöltenie. Bár végül azt sem tudta, mennyit sóztak rá, és az egyik tarcsai tiszttől érdeklődött, pontosan meddig kell itt maradnia. „Amíg meg nem döglesz!" – szólt a lakonikus válasz.

Igen, igen, nos ez túl kerek történet, az '56-os, aki tudott rendet tartani, akinek volt tartása, persze, no ne higgyük, hogy ilyen egyszerű a világ, mi van a becsületes kommunistákkal? Ők nem mutattak példát? Mi van Ságvárival, aki életét áldozta az ügyért?

Ságvári ügyében nem tudok kiigazodni és nem is venném a fáradságot, hogy nyomozzak utána. De az biztos, hogy én a tokás, kihízott Vörös Október-öltönyükben feszítő pártfunkcionáriusok között egyetlen Ságvárit sem láttam. A John Lennon-szemüveges Ságvári a beatekhez csatlakozott volna érzésem szerint, ha később születik, nyilván baloldali maradt volna, csak másképp. A marihuánás sütivel jó viszonyt ápoló, hatodik érzéküket kiterjesztő újbaloldaliak közé „illeszkedett volna be," a konzervatív polgároktól pedig elvárta volna, lévén, hogy ők ideológiailag nem olyan felvilágosultak és nem olyan esélyegyenlőségiek, mint ő, hogy legyenek szívesek eltartani, és a rehabját fizetni. Majd ő ír remek cikkeket a Magyar Narancsba, ahol kifejti, miért szemétláda az, aki a vállán viszi az országot, ellenben miért nagy hős ő, aki nagyképűségből leckét adhatna ketrecharcosok egész generációjának. (n mint nagyképű)

Nyolcadikban ellátogatott hozzánk egy párttitkár, – '83-at írtunk –, aki ugyan nem hasonlított Ságvárihoz, de legalább hosszan beszélt arról, ami zavaros katyvaszként meredezett előttem. Akkor még nem olvastam Szolzsenyicint, aki pontról pontra bebizonyította, miért és miben tévedett a nagy Marx. Elárulom, hogy mindenben tévedett, de annyira erőszakos egyéniségként tűnt fel a történelem egén, hogy végül jó nagy tábort hozott magának össze. Előfordult ott mindenféle feltűnősködő alak, csak normális ember nem. Az anarchista Bakunyin hosszan vitatkozott vele, addig-addig, amíg őt is kilökte a partvonalra. A kommunista mozgalom története mindig is leszámolások története volt, és ez az, ami nekem nem

szimpatikus. De akkor még szerettem volna megérteni, minek a nevében tanuljuk a játékszabályokat, milyen jövő vár ránk, ha egyáltalán az elvtársak gondolkodnak olyanban, hogy jövő, és nem csak ki akarják húzni még tíz évig, amíg a külső párt segítségükre siet megmenteni az elzabrált szajrét.

Betereltek minket egy terembe, odarendelték a legszigorúbb tanárt, majd belépett az Illetékes elvtárs, szónoklat céljából. Előzőleg elmagyarázták nekünk, hogy most megtudjuk, mi értelme van a szocializmusnak, amiben élünk, és miért vagyunk itt. Nos, ezt én is szerettem volna megtudni. Illetékes elvtárs elkezdett beszélni. Nem volt annak se eleje, se közepe, se vége, én meg, ki tudja, hányadszorra, elátkoztam a genetikát, amely nem a fizikai-matematikai összefüggések felismerésére predesztinált, hanem a szövegértés, a szövegértelmezés és a szövegszerkesztés útvesztőiben való kiigazodásra. A többiek unatkoztak, malmoztak, karikatúrát rajzoltak a szónokról, én feszülten figyeltem, hátha kisül valami a dologból. De hiába, Marxon más se tudott kiigazodni, nemcsak én. Annyit megértettem, hogy a szocializmus csak átmenet, a cél a kommunizmus, ahol majd igazán boldogok lehetünk, hogy miért kellene efelett örvendeznünk, az homályban maradt. Akkor majd barátságosabbak lesznek velünk a lányok, vagy mi? Az óra végén az Illetékes elvtárs megkérdezte, van-e valakinek kérdése. Gondoltam, másnak úgysincs, nekem van. Feltettem a kezem.

– Arról tetszett beszélni, hogy a kommunizmus elérése a célunk. Arra lennék kíváncsi, ha elérjük a kommunizmust, az nekünk mitől lesz jó? – kérdeztem őszintén.

Olyasmire vártam, hogy akkor eljön a földi mennyország, és mindenki igazságos lesz a másikkal, énekelni meg táncolni fogunk és persze sokat szexelünk. Mindenki a párjával, mivel akkor – párhuzamosan – hittanra is jártam, úgy képzeltem el, hogy mindenki a párjával, de a mennyország ettől még megnyílhat számunkra, hisz monogámok vagyunk, így elnyerhetjük az üdvösséget, még akkor is, ha szeretjük az orális szexet. De a szónok komolyan gondolkodóba esett. Végül azt mondta:

– Azért lesz jó, mert akkor a javakból mindenki a szükségletei szerint vehet.

Igen, ezt én is tanultam, de megint nem hagytak nekem az iskolatejből, megint elzabrálták mások, akkor hogy van ez? De nem feszegettem a dolgot, inkább még egyszer kérdeztem:

– És az mitől lesz nekünk jó, ha mindenki a szükségletei szerint vehet?

Erre az illetékes elvtárs már nem volt felkészülve, lévén, hogy az uralkodó tan sem részletezi, milyen módon fogja korlátozni magát az Isten képére alkotott ember, hogy csak a szükségletei szerint vegyen, amikor egy marihuánás cigin is összevesznek egymással a felvilágosult balosok, ehhez elég kilátogatni a Szigetre, hogy az ember megtapasztalja. Nehéz lett volna bevallani, hogy a végcél egy baromság, annyi realitása sincs, mint annak, hogy a

trójai faló nyerjen az epsomi derbyn, ennyit hülyítettek minket nem is kis pozícióban lévő emberek egy olyan elmélettel, ami egyszerűen nem tudja, hova tart és legfőképp minek? Mi a franctól lesz akkor nekünk jó? Az illetékes elvtárs nem tudta megválaszolni a legfőbb kérdést, így a megváltó csengő szólt közbe, mielőtt kinyöghetett volna valamit.

Ültem és néztem magam elé, azon törtem a fejem, hogy lehetett megetetni a tömegekkel valamit, ami ennyire kétes és zavaros kimenetelű, aminek a vége ennyire ködbe vesző és megkérdőjelezhető? Marx volt az első guru, aki kollektív öngyilkosságra szólította fel híveit, bár tudom, hogy fizikailag ez nem történt meg, mégis, szellemi értelemben megtörtént. Hogyan lehetséges az, hogy senki sem gondolta végig, mi vár ránk az út végén? Hogyan lehetséges az, hogy egy rendszer az ősközösség korszakát állítja példának, egy olyan történelmi korszakot, ami soha nem létezett, és ha létezett volna, 40.000 évvel ezelőtti állapotba vetné vissza az emberiséget? És hogyan lehetséges az, hogy azok az emberek, akik ezt hirdették, nem olvasták végig a saját gurujuk műveit és nem gondolták végig, mire akar kilyukadni?

A kommunizmus, mint tudjuk, nem valósult meg, de azokra, akik nem is akarták megvalósítani, akik csak hivatkoztak rá, akik jól alkalmazták azokat a tanokat, amit maguk sem értettek, azokra fényes jövő várt, azokra büszkén hivatkoznak ma is. Még mindig vannak, akik azzal dicsekszenek – előttem, aki közéjük valónak látszom, de valójában teszek rájuk – hogy az ősük az ötvenes években egy nagy intézmény vezetője volt, és bólogatok, mintha nem tudnám, hogy akkor egy ilyen embernek mi volt a munkaköri kötelessége, és úgy teszek, mintha nem tudnám, hogy félmillió honfitársukat csukták le politikai okokból, amíg ők együttműködtek a nemisakaromtudni milyen szervvel. Úgy teszek, mintha teljesen hülye lennék, mert az az épp észnél maradás egyetlen esélye, ha hülyének tetteted magad, igen, akkor megdicsérnek, hogy milyen fejlett gondolkodású vagy, milyen európai, olyanok dicsérnek meg, akiknek fogalmuk sincs Európáról. „Az ember nem kommunista, a kommunista nem ember” – ezt Esterházynál olvastam, azért idézem ide, mert úgy gondolom, ő csak tudja: az idézetet nyilván ő is valahonnan lopta, de nincs ezzel baj, hisz én is veszek innen-onnan, csak én megjelölöm a forrást, hisz így korrekt. Nem mintha számítana a magyar irodalmi életben, hogy mi korrekt és mi nem, hogy mi vállalható erkölcsileg és mi nem, egyáltalán nem számít, nos, ez is egy válasz arra, miért vár ránk a Barbaricum. Nem ítélem el azokat, akik erkölcsileg vállalhatatlan tetteket visznek véghez, ha tehetségesek, lehet, hogy ez szükséges ahhoz, hogy kiteljesedjenek. Ők ítélnek el engem, mert elhúzódom az erkölcsileg vállalhatatlan tettek elől, és vallom, hogy ez is egy lehetséges választás, hogy valahol meg kell húzni a határokat, és a Monthy Phyton-féle szürrealizmus talán jó vicc, de nem norma.

Paládi Zsolt (1968) író, tanár

Paládi Zsolt 1968. szeptember 11-én született Budapesten. 1999-ben végzett (végleg) az ELTE magyar-történelem szakán. 1994-től 1998-ig a dunaújvárosi Széchenyi István Gimnáziumban dolgozott, 1998-tól 2012-ig tevékenykedett a Magyar Nemzeti Levéltárban. Irodalmi publikációi mellett számos társadalomtörténeti munkát is jegyez. 2012 augusztusától 2012 karácsonyáig Dániában tartózkodott, európai ösztöndíjjal. Jelenleg a Szily Kálmán Műszaki Szakközépiskola Kollégiumában dolgozik.

Megjelent könyvei:

Saját kötet:

Szakszerű felszabadítás, Hungarovox Kiadó 2001.

Kiskapitalista kalauz, Kairosz Kiadó 2005.

Antológiák:

Tiszaparti randevú, A Juhász Gyula Tanárképző Főiskola végzett hallgatóinak antológiájában való megjelenés, 2006.

Mobilkávéház, Magyar Prózaíró Egyesület antológiája, 2009.

4 az 1-ben, Kisprózai antológia Merényi Krisztiánnal, Bánosi Györggyel és Rimóczi Lászlóval közösen, 2012.